

FÖLDMŰVELÉSÜGYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM

**AZ AGRÁRGAZDASÁG, A VIDÉKFEJLESZTÉS ÉS A
TERÜLETFEJLESZTÉS STRATÉGIÁJA**

(A kormány 1999. február 13-i informális ülésén, Szentendrén megtárgyalta és jóváhagyta a stratégiát)

Budapest, 1999. január hó

TARTALOM

A földművelésügy és a vidékfejlesztés helyzete a polgári kormány hivatalba lépése idején

A válság gyökerei 7

Szerkezeti átalakítások 9

Megváltozó támogatások, garantált ár helyett irányár, a minőség ösztönzése 10

Tejet a gyerekeknek! 12

Belvizes térségek hasznosítása 13

Almáskertek korszerűsítése 13

Energiatermelő mezőgazdaság 14

Közös régió szomszédainkkal 14

Irány a tenger! 15

Munkahelyteremtés vidéken 16

Az árvízveszély megszüntetése 17

Az agrárágazatok fejlesztésének stratégiája

1. Az agrárstratégia céljai 21

2. A stratégia megvalósításának nemzetközi feltételei 23

2.1. Az EU-csatlakozás agrárgazdasági vonatkozásai 23

2.2. Világkereskedelmi feltételek, lehetőségek 25

2.3. Agrárdiplomáciai offenzíva

3. A stratégia megvalósításának eszközei 27

3.1. Struktúra politika 31

3.1.1. Mezőgazdasági üzemi szerkezet 32

3.1.2. Élelmiszeripar 34

3.2. Földhasználat 36

3.2.1. Birtokpolitika 36

3.2.2. Racionális földhasználat 38

3.2.3 Alternatív földhasználat 40

- 3.3. Piacszabályozás 41
- 3.4. Az agrárszabályozás pénzügyi szabályozása 44
 - 3.4.1. Támogatási rendszer 44
 - 3.4.2. Az adózási rendszer agrárelemei 50
- 3.5. Az agrárintézmény-rendszer fejlesztése 51
- 3.6. Humánerőforrások fejlesztése 54
 - 3.6.1. Oktatás, szaktanácsadás 54
 - 3.6.2. Kutatás, fejlesztés 56
- 3.7. Agrármarketing 58
- 3.8. Az agrártermékek szállítási feltételei 60
- 3.9. Vízgazdálkodás 62
- 3.10. Mezőgépgyártás 64
- 4. A mezőgazdasági termeléspolitika legfontosabb kérdései 65
 - 4.1. Szántóföldi növénytermelési ágazatok 65
 - 4.1.1. Gabonatermelés 65
 - 4.1.2. Olaj- és fehérjenövények 68
 - 4.1.3. Cukorrépa 70
 - 4.2. Zöldségtermesztés 72
 - 4.3. Gyümölcsstermesztés 72
 - 4.3.1. Almatermelés 74
 - 4.4. Szőlő-bor ágazat 76
 - 4.5. Egyéb növényi kultúrák 77
 - 4.6. Állattenyésztési ágazatok 78
 - 4.6.1. Szarvasmarha ágazat 80
 - 4.6.2. Sertéságazat 81
 - 4.6.3. Baromfiágazat 83
 - 4.6.4. Juhágazat 85
 - 4.6.5. Egyéb állattenyésztési ágazatok 86
 - 4.7. Halászat és édesvízi nemes haltenyésztés 87
 - 4.8. Vadgazdálkodás 88
- 5. Az erdőgazdálkodás, elsődleges fafeldolgozás stratégiája 90

5.1. Erdőgazdálkodás 90

5.2. Elsődleges fafeldolgozás 91

A vidékfejlesztés stratégiája

1. Az uniós vidékfejlesztési politika céljai 96
2. A magyar vidékfejlesztési politika alapelvei 96
3. A magyar vidék fejlesztésének irányai 97
4. Kiemelt célterületek 97
5. A legfontosabb feladatok 98
6. A vidékfejlesztés eszközzrendszere 100

A területfejlesztés, a terület- és településrendezés és az építésügy stratégiai feladatai

1. A területfejlesztés stratégiai feladatai 103
 - 1.2. A területfejlesztés tervezési, intézményi és eszközzrendszere 106
 - 1.2.1. A tervezési rendszer 106
 - 1.2.2. Az intézményrendszer 107
 - 1.2.3. A támogatási rendszer 108
2. A terület- és településrendezés stratégiai feladatai 109
 - 2.1. Rendezési tervek 109
 - 2.2. Területi Információs Rendszer 110
 - 2.3. Dokumentációs Központ 110
 - 2.4. A területrendezés kiemelt feladatai 111
 - 2.5. A településrendezés kiemelt feladatai 112
3. Az építésügy stratégiai feladatai 112
 - 3.1. Az építésügy általános feladatai 113
 - 3.2. Az építésügy stratégiai feladatai 113

A földművelésügy és a vidékfejlesztés helyzete a polgári kormány hivatalba lépése idején

1998. július 8-án, a polgári kormány hivatalba lépése napján mezőgazdaságunk valamennyi ágazatát súlyos és akut problémák jellemezték. A nyomasztó belső gondok mellett meg kellett küzdenünk a világban kialakult túltermelési válsággal is. Hazánkhoz hasonlóan a szomszéd országok is a felhalmozott készletek eladási gondjaival küszködtek, ami miatt ellenséges hangulat alakult ki a magyar termékekkel szemben. Horvátországban, Szlovéniában, Szlovákiában, a Cseh Köztársaságban, Romániában, Lengyelországban a magyar árukat sújtó védővámokat léptettek életbe, vagy éppenséggel megtiltották egyes termékek bevitelét piacaikra. Megtörtént az is, hogy magyar gabonát szállító vagonok kerekeit a sínekhez hegesztették.

A magyar mezőgazdaság szerkezetének évek óta halogatott átalakításával, az EU követelményeihez való igazodással nem várhatunk tovább. Ennek meghatározó lépése a mezőgazdaság és a vidék fejlesztését megalapozó, a feladatokat kijelölő és összehangoló stratégiánk megfogalmazása. A gondok és a bajok felsorolása helyett a megoldásokat kívánjuk felvázolni. Mindenkinek tudnia kell, hogy nem a válságot, a „csődöt”, a túlélő struktúrák fenntartását, hanem a megújulást, a változást kívánjuk finanszírozni. Versenyképes mezőgazdaságot akarunk teremteni, ami elválaszthatatlan a vidékfejlesztéstől, az élelmiszeripar, a mezőgazdasági termékeket feldolgozó ipar korszerűsítésétől, a környezet hatékony védelmétől.

A válság gyökerei

A magyar mezőgazdaságról viszonyairól hű képet adott az a tény, hogy a miniszter hivatalba lépése napján nem a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumban kezdte meg munkáját, mert a battonyai búzaégetőt és az általa felheccelt kicsi, de annál hangosabb, agresszívabb csoportot kellett felkeresnie. Új taxis blokád fenyegetett, melynek nem titkolt célja a működését épphogy megkezdő polgári kormány megbuktatása volt. Mezőgazdaságunk kritikus helyzete ehhez a nemtelen törekvéshez „kedvező” feltételeket teremtett, hiszen

- ketyegett a „búzabomba” és a „kukoricabomba”;
- összeomlóban volt a sertéságazat;
- válságban volt a tejágazat;
- veszélybe került az almaágazat sorsa;
- válságos volt a szőlő- és bortermelők helyzete;
- már láthatók voltak az orosz válság jelei;
- szinte felsorolhatatlanok voltak a válsággócok.

Íme néhány:

- rendezetlen tulajdoni viszonyok a termőföldek területén;
- 1 millió 600 ezer fölötti volt a földhivataloknál az elintézetlen bejegyzési kérelmek száma ;
- a termőföldek egy része a hatályos jog rendelkezéseinek kijátszásával semmis szerződésekkel - ún. zsebszerződésekkel - került külföldiek birtokába;
- az 1990-ben megkezdett kárpótlás befejezésének ideje még ma sem prognosztizálható felelősséggel, akár évekig is eltarthat, hiszen sok helységben még meg sem kezdték a földek kiosztását a folyamatban lévő perek elhúzódása, vagy egyéb okokból kifolyólag;
- a termőföldek területének nagyságát illetően a kialakult birtokszerkezet kedvezőtlen, jelentős az ún. nadrágszíj parcellák száma. Ezek az ingatlanok mezőgazdasági művelésbe alig, vagy egyáltalán nem foghatók;
- a világban valóságos informatikai robbanás következett be, ám Magyarországon ezen a téren megállt az idő, a legalapvetőbb adatok és nyilvántartások is hiányoznak, vagy hiányosak;
- az elmúlt évtizedekben beidegződött félelmek még mindig hatnak: a termelők nagy része nem meri magát regisztráltatni. Ennek hiányában lehetetlen az Európai Unió csatlakozás, hatékony mezőgazdasági támogatási és irányítási-tervezési rendszer nem építhető ki. A regisztrálás hiánya megbéníthatja a mezőgazdaság működését és irányítását. Ezért haladéktalanul intézkedtünk, hogy mielőbb végrehajtsák a kötelező regisztrációt, aminek függvényévé tettük az állam segítségnyújtását és a kedvezmények adását;
- a termőföldeket az utóbbi évtizedben kizsigerelték, a talajerő utánpótlását gyakran teljesen elhanyagolták;
- a mezőgazdasági termelésünk szerkezete elavult;

- a megtermelt termékek értékesítése nehézségekbe ütközik, nem alakultak ki a termékértékesítéssel korszerűen foglalkozó szövetkezetek;
- nem alakult ki a gépbeszerző és a géphasznosító szövetkezetek hálózata, csakúgy mint a modern szövetkezésnek azok a formái, amelyek nélkül a korszerű mezőgazdaság elképzelhetetlen;
- felborult az egyensúly a növénytermesztés és az állattenyésztés között, ami mindkettőre - külön-külön is, és együttesen is - bénítólag hat;
- a termékek értékesítése mellett külön gondot okoz a külföldre szállítás. Magyarországon 1998-ban 5 millió tonna étkezési búza, 2 millió tonna egyéb gabona és hozzávetőlegesen 6 millió tonna kukorica termett, aminek nagy része exportálható. Szállítási kapacitásunk ugyanakkor havonta 200-250 ezer tonna termény kiszállítását engedi meg. A szállítás új koncepcióját kell kidolgoznunk és új szállítási lehetőségeket szükséges igénybe vennünk,
- minősíthetetlenül gyenge agrárdiplomáciát örököltünk. Szembeötlő koncepciótlansága következtében összes tevékenysége leszűkült az udvariassági látogatásokra, a formális tárgyalásokra;
- az Európai Unió csatlakozáshoz szükséges termelési szerkezetváltáshoz és intézményi változtatásokhoz a középtávú stratégia nem készült el, ami hátráltatta a magyar érdekek megfogalmazását és érvényesítését az Európai Unió integrációt előkészítő tárgyalásokon;
- a garantált áras felvásárlási rendszer korszerűtlen, kiszámíthatatlan, jelenlegi formájában tarthatatlan;
- a mezőgazdasági célokra szánt költségvetési összegek jelentős része a mezőgazdasági integrátorok, gyárak, bankok kasszáiba került, míg a termelő magára hagyatva küszködik minden problémájával, melyek megoldására egyedül szinte képtelen
- a mezőgazdasági termelők "vergődésének" másik súlyos és a rendszerváltás kezdete óta meg nem oldott problémája, hogy nem alakult ki Magyarországon mezőgazdasági hitelügyletekkel foglalkozó bankhálózat, illetve a jelenleg működő bankok sem nyújtanak – az igényeknek megfelelő mértékben - alacsony kamatozású, hosszú futamidejű, kedvező hiteleket.

Szerkezeti átalakítások

A polgári kormány felismerte, hogy a magyar mezőgazdaságot a vidékkel együttesen lehet és kell megújítani. Az új kormány hivatalba lépésével új tárca jött létre: a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium. A korábbi Földművelésügyi Minisztérium kiegészült a volt Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium területfejlesztési szakembereivel. Így, korszerűsített formájában a Minisztérium

szervesen kapcsolódik az Európai Unióban kialakult intézményrendszerhez, amely a földművelésügy és a vidékfejlesztés feladatait összehangoltan oldja meg. Az átszervezés logikáját megnyugtató módon bizonyítja a Franz Josef Strauss vezetésével eredményesen végrehajtott bajor mezőgazdasági és vidékfejlesztési eredmények sora, illetve az izraeli mezőgazdaság látványos eredményei.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium hatásköre kibővült a mezőgazdasággal összefüggő vízügyekkel, az építésüggyel, a piaci intervencióval, valamint a tartalékgazdálkodással. Az FVM felügyelete alá került a Tartalékgazdálkodási Közhasznú Társaság (TIG Kht.). A stratégiai döntések meghozatósága, az ehhez szükséges tulajdoni arány elérése érdekében az FVM a kormány engedélyével megvásárolta a Concordia Rt. más tulajdonában volt részvényeit.

A SAPARD-program a mezőgazdaság szerkezetének átalakítását és a vidék fejlesztésének egyidejű megvalósítását fogalmazza meg. A SAPARD és más, az Európai Unióba történő belépést elősegítő programok által a magyar mezőgazdaság olyan támogatásokhoz juthat, amelyek nagyságrendekkel meghaladják a jelenlegi lehetőségeinket.

Megváltozó támogatások, garantált ár helyett irányár, a minőség ösztönzése

Az elkövetkező években a garantált áras felvásárlási rendszert fel kell váltania a valódi ösztönzéseket jelentő támogatásoknak. Az eddigi gyakorlat tarthatatlanságát mi sem bizonyítja jobban, mint a kukorica garantált áras felvásárlásának anomáliája. Az egy évvel korábban meghirdetett garantált áron való felvásárlás az esetek tekintélyes hányadában tarthatatlan, hiszen a betakarítást megelőző évben senki nem állapíthatja meg a piac helyzetét valósan tükröző árakat. Az 1997-ben meghatározott 16.500 forintos tonnánkénti garantált ár az 1998-as termés mennyiség és a piaci viszonyok ismeretében nem lehet reális, hiszen csak tonnánként 13 ezer forintos piaci áron értékesíthető. Az árkülönbözet miatt a garantált áras felvásárlás kötelezettsége tonnánként legalább 3500 forint ráfizetést jelent a Magyar Köztársaságnak.

Tavaly közel 2 millió tonna kukorica átvételére kötöttek garantált áras szerződést a gazdák. Egy rossz konstrukció tehát a költségvetés számára szinte elviselhetetlen

terhet jelenthet. Ezért dolgoztuk ki az irányítás rendszert, ami az árak valóságos alakulásának hétről-hétre történő követésén alapul.

A piacgazdaság által megkövetelt megváltozott szemléletnek és a Kormány intervenciós támogatásának köszönhetően, továbbá a piaci lehetőségeket kihasználva a földművelésügyi és vidékfejlesztési tárcának sikerült a hivatalba lépését követő rövid időn belül hatástalanítania az úgynevezett "búzabombát". Kiemelendő, hogy 1997-ben az ország 971 ezer tonna búzát exportált, 1998-ban pedig ennek a kétszeresét, közel 2 millió tonnát értékesítettünk a külföldön. Ez az eredmény azért is figyelemre méltó, mert 1998-ban szinte az egész világon mezőgazdasági túlermelési válság alakult ki. Az ellenzék és a velük szövetséges sajtó mindezeket a sikereinket elhallgatta. Miképpen azt is, hogy a búzaválság rövid időn belül történt hatásos kezelésével egyidejűleg olyan hatékony agrárdiplomáciai offenzívába kezdtünk, amely legalábbis középtágra stabilizálja hazánk búzatermelőinek pozícióját.

A termelők és a felvásárlók piaci biztonságát szolgálja a minisztériumnak az az új kezdeményezése, hogy olyan minősítő szervezetet hozzon létre, amely a termelőktől és a kereskedőktől nem befolyásolhatóan végzi a termékek és a termények vizsgálatát. Így akarjuk megszüntetni azt a rendszerváltozás óta élő lehetetlen gyakorlatot, hogy a felvásárlók piaci haramiaként viselkedve önkényesen leminősítik a gabonát és vagy értéke alatt, vagy jóval alacsonyabb áron, vagy egyáltalán nem hajlandók azt átvenni.

A tárca vezetése a mezőgazdasági termékminősítő-hálózat kiépítését a tervek szerint tavasszal kezdi meg, legelőször a hús vizsgálatára alkalmas minősítőállomások létrehozásával. A minisztérium vezetése természetesen azt is kötelességének tartja, hogy a minősítőhálózattal egyidejűleg megfelelő kapacitású tároló helyiségekről is gondoskodjék.

Sikerült hatástalanítanunk a "kukoricabombát" is oly módon, hogy azoknak a termelőknek, akik lemondtak a garantált áras szerződésükben biztosított jogokról, tonnánként 3 ezer forintot fizettünk ki. Hatásosan megelőztük a szőlő és a bor, a baromfi és a sertéshús értékesítésének a válságát. Megakadályoztuk, hogy a cukorrépa-termelők és a cukoripar tragikus helyzetbe kerüljön. Elhárítottuk azt a katasztrófát, ami a magyar

konzervipart és a termelőket érthette volna az orosz piac totális fizetőképtelensége miatt. Érzékelhetően enyhítettük a termőterület jelentős részén keletkezett belvízkárokat.

Piaci sikereink egyik sarkalatos feltétele a minőség javítása. Szakembereink, termelőink felkészültsége, szorgalma, valamint termőföldjeink és hazánk éghajlata lehetővé teszi, hogy a világpiacon versenyképes terményekkel jelenhessünk meg.

A Kormányprogram értelmében megkülönböztetett figyelemmel kísérjük a családi gazdaságok helyzetét. Az ország teherbíró képességének arányában a kisgazdaságok termelői a korábbi évekhez viszonyítva sokkal jelentősebb támogatásban részesülnek. A támogatás azonban nem jár alanyi jogon! Csak akkor igényelhető, ha fennállnak a minőségi búza előállításának a feltételei. Tehát, ha a gazda

- fémzárolt vetőmagvakat igényel;
- vagy a lehetőségekhez képest durumbúzát termel;
- gondoskodik a megfelelő tárolásról és szállításról;
- betartja a szükséges technológiát;
- felhasználja az előírt mennyiségű és minőségű kemikáliákat, műtrágyát és/vagy szerves trágyát.

Tejet a gyerekeknek!

Nem képzelhető el a vidék fejlesztése a gyerekekről való gondoskodás nélkül. Ennek szellemében indította el a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium 1998. szeptember 1-jén Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében híressé vált iskolatej-akcióját. Próbaképpen a megye valamennyi bölcsődéjében, óvodájában és általános iskolájában a gyerekek naponta ingyen két és fél deciliter aszeptikus kiszterelésű tejet vagy kakaót kaptak. A teljes költség 70 százalékát a tárca vállalta magára, míg 30 százalékát az önkormányzatok fedezték. Tavaly tehát 85 ezer gyermek jutott hozzá a szellemi és testi fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges napi pohár tejhez. 1999. február 1-jétől az iskolatej-akciót kiterjesztjük Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú, Somogy és Heves megye gyermekintézményeire is. Ha a költségvetés teherbíró képessége megengedi 2002-ben az ország összes gyermeke részesülhet a tejakcióban.

Belvizes térségek hasznosítása

A termékszerkezet megváltoztatása szükséges mindazokon a területeken, ahol a hagyományos mezőgazdasági termelés hatékonyan nem folytatható, így például a belvízkáros térségekben. Szorgalmazzuk, hogy a belvizes térségekben - ahol a természetes vízutánpótlás is megfelelő - alakítsanak ki halgazdaságokat. Tanácsos néhány településnek, vagy akár egy egész régióknak is összefognia annak érdekében, hogy ne csak haltenyésztéssel foglalkozzanak, hanem a feldolgozás infrastruktúráját is megteremthessék. A haltenyésztéshez, továbbá a helyben történő osztályozáshoz, feldolgozáshoz, hűtéshez és csomagoláshoz a földművelésügyi és a vidékfejlesztési tárca támogatást kíván nyújtani.

A belvizes térségek hasznosításának másik lehetséges eszköze a környezetvédő erdők telepítése, amihez az Európai Uniótól a siker reményében támogatás is igényelhető. Hasonlóan fontos az energiaerdők telepítése és hasznosítása is.

A Nemzeti Földalap létrehozásakor különbséget kell tenni a belvizes térségek érintett földtulajdonosai között. Nevezetesen, azok között, akik ott születtek és ki vannak szolgáltatva helyzetüknek, valamint azok között, akik az állami támogatás megszerzésének reményében spekulációs célból vásároltak fel belvizes térségeket.

Almáskertek korszerűsítése

Sajnos a kárpótlás és a tulajdonjogok rendezésének többéves elhúzódása miatt a megélhetést biztosító almáskertek leromlottak, termőképességük jelentősen lecsökkent. Az új telepítésű almáskerteket már csöpögtető öntözéssel kell felszerelni! Az almások telepítésével egyidejűleg szükséges a tárolókapacitás megteremtése és bővítése is, mivel az étkezési alma mennyiségének növelésére kell törekednünk.

A Kecskeméti Kertészeti Főiskola tanári kara kidolgozott egy olyan eljárást, amelynek köszönhetően a gyümölcsök és a zöldségfélék minősége a tárolás folyamán megőrizhető, ugyanakkor jóval olcsóbb, mint a nyugati típusú tárolók létesítése, illetve üzemeltetése. Az almáskertek állományát akként lehetne jó minőségű egyedekkel felújítani, hogy ötéves időszakon belül évenként 20 százalékkal kell csökkenteni a korszerűtlen almáskertek tulajdonosainak nyújtott támogatás összegét. A

megtakarításból nyert pénzzel a korszerű almások kialakítására fordított támogatások összegét kellene növelni. Tehát a válságkezelés mellett meg kell teremteni a közép- vagy hosszú távú megoldás előfeltételét is.

Energiatermelő mezőgazdaság

Tarthatatlan, hogy a mezőgazdaság kizárólag energiafogyasztó legyen. Meg kell teremtenünk annak feltételeit, hogy a mezőgazdaság energiatermelővé váljék. Új korszakot kell nyitnunk az energiatermelésben! Nem ismeretlen ma már a bioenergia előállítása és hasznosítása. Kötelességünk, hogy ezt az új, jövőt meghatározó környezetbarát technológiát továbbfejlesszük! Szakembereink jelentős sikereket értek el a kukorica üzemanyagként történő hasznosításában, valamint a növényi olajokból előállított üzemanyagok technológiájának tökéletesítésében. A fejlesztéshez elengedhetetlenül szükséges, hogy adómentesek legyenek a mezőgazdasági célokra felhasználható növényi olajból előállított termékek.

Közös régiók szomszédainkkal

Az Európai Unió elsősorban a régiók fejlesztését szorgalmazza. Nagyobb tájegységek régiók szerinti felosztásának gondolata számunkra, magyarok számára nem új, hiszen Magyarország már egy évezreddel ezelőtt is megelőzte korát, amikor bölcs Szent István királyunk útmutatásai alapján létrehozta a vármegyarendszert. A régiók ismételt fejlesztése országunk számára meghatározó jelentőségű, miután hazánk a földkerekség egyetlen olyan országa, amely önmagával határos. Az Európai Uniós régiószemlélet kiválóan alkalmas arra, hogy a határok által szétszabdalt területeken élő nemzettársainkkal szorosabb gazdasági és kulturális kapcsolatot alakíthassunk ki, ami együtt járna a határmenti térségek ugrásszerű fejlődésével. Jóvátehetetlen bünt követnek el a magyar nemzettel szemben mindazok, akik ezt nem értik meg és nem ennek szellemében cselekszenek.

Magyarország hagyományosan mezőgazdasági termékeket exportáló ország. A környező országok mezőgazdasági termelése a határmenti térségekben azonos a magyar termelési szerkezettel, hiszen egy valamikor egységes ország egységes gazdaságának maradványairól van szó. Szomszédainkkal semmiféle konfliktusba nem keveredhetünk.

Ők a többségi helyzetükből fakadóan előnyt élveznek és a kisebbségi létbe szorult magyarok életfeltételeit meghatározzák, megkeseríthetik. Kapcsolatunk sokkal bonyolultabb, mint amilyen más európai szomszédos országok között elképzelhető. Minden vitás kérdést jóindulattal, békésen és az Európai Unió normák szellemében kell rendeznünk. Kerülnünk kell a konfliktushelyzetek kialakulását.

Irány a tenger!

A mezőgazdaság általános problematikájának köréből nem hagyhatók ki a szállítás megoldatlan kérdései, amelyek abból erednek, hogy a trianoni békediktátum következtében igazságtalanul elvették hazánk területének több mint 70 százalékát, s ezzel együtt a lakosság több mint 60 százaléka a határokon kívül került. Természetes földrajzi és gazdasági egységeket szakítottak szét. Szétzúzták a honi szállítás kialakult rendszerét: idegen állam tulajdonába került az erdélyi körvasút és elzárták hazánkat a világtengerekhez jutás közvetlen lehetőségeitől.

A búza értékesítése stratégiai feladat, ennek megnyugtató rendezéséhez szükség van a megfelelő szállítási útvonalak biztosítására, a szállítási kapacitás növelésére. Amennyiben nem oldjuk meg a megtermelt búza biztonságos tárolását és az elfogadható költségen történő szállítását, akkor számolhatunk a magyar búzatermelés és -kereskedelem állandósult zavarásával.

A szállítási kapacitás bővítésében további lehetőségek rejlenek a vasúti, és a közúti járműpark szervezettebb, ésszerűbb kihasználásával. Kiemelten kezelendő a dunai szállítás felélesztése. Természetes vízi utunk mindkét partján 5-5 egykori hajóállomás újbóli üzembeállításával, és a közelükben tárolók kialakításával sokkal olcsóbbá és hatékonyabbá válna a belföldi szállítás. A constantai kikötő fejlesztésébe való bekapcsolódással pedig új dimenziók nyithatók a Román Köztársasággal való barátságunkban és a tengerentúli piacok elérésében egyaránt.

A szlovéniai Koper kikötőjének használata meghatározó. A Zalalövőt Koperrel összekötő vasútvonal a magyar mezőgazdasági termékek számára a legbiztonságosabb szállítási lehetőséget teremti meg. Nyilvánvalóan alapvető érdekünk Zalalövő és Koper térségében megfelelő tárolókapacitások létesítése. A magyar búzának tengeri úton

történő szállítása rendkívüli jelentőségű, hiszen nagy mennyiségben egész télen szállíthatunk. A búza és kukorica értékesítése szempontjából közép- vagy hosszútávon számolhatunk Algéria, Marokkó, Tunézia, Kuba és más országok nyújtotta piaci lehetőségekkel. A további piacok felkutatása, megszerzése és stabilizálása agrárdiplomáciánk feladata, amelynek erősítése, korszerűsítése halaszthatatlan kötelesség.

Munkahelyteremtés vidéken

A jövőben tehát a mezőgazdaság fejlesztése elképzelhetetlen vidékfejlesztés nélkül. Nem elegendő a minőség tökéletesítése, de gondot kell fordítanunk a feldolgozóipar létesítésére és korszerűsítésére. Célunk a munkahelyek tömeges méretű megteremtése, és a vidéki lakosság életfeltételeinek javítása, a vidék megtartó erejének növelése is. A mezőgazdaság és vidékfejlesztés csak komplex módon képzelhető el. Ezért kiemelt feladatunk az infrastruktúra fejlesztésének támogatása, és a környezetvédelem problémáinak megoldásában való részvétel.

A szerkezetátalakítás gyökeres szemléletváltást is igényel. Csak a korszerű termelést támogatjuk, a korszerűtlen termelés fenntartását a jövőben nem finanszírozzuk. A mezőgazdaság fejlesztése csak a vidék fejlesztésével együtt képzelhető el, ezért az iparral el nem látott térségekben a kis- és középvállalkozások sorát hozzuk létre, hogy infrastruktúrát teremtsünk és figyelemmel legyünk azokra is, akik nem a mezőgazdaságból, hanem az iparból kívánnak megélni.

Mezőgazdasági termékeket feldolgozó háttér megteremtése nélkül kizárólagosan a mezőgazdaságot fejleszteni nem szabad! Mezőgazdasági gépgyártásunk korábban világszínvonalú volt, újbóli feltámasztása érdekében lényeges erőfeszítéseket kell tennünk.

Az árvízveszély megszüntetése

Különös veszélyt jelentett az 1998. év őszén bekövetkezett áradás: a Kárpátokban óriási területeken kivágott erdőségek hiánya miatt elképesztő mennyiségű víz akadálytalanul zúdulhat a magyar síkságra, felbecsülhetetlen katasztrófával

veszélyeztetve a fél országot. A Magyar Köztársaságnak nemzetközi kapcsolatait is felhasználva kezdeményeznie kell, hogy a kárpátaljai és az erdélyi térségekben megfelelő vízgyűjtő kapacitásokat létesítsenek, amelyek alkalmasak a lezúduló vízmennyiség felfogására. A felgyülemlett vizet államközi szerződéssel szabályozottan lehetne a nyári aszály idején öntözésre felhasználnunk. Ennek érdekében haladéktalanul el kell kezdenünk a tárgyalásokat nemcsak a szomszédos Romániával és Ukrajnával, hanem az Európai Unió pénzforrásainak felhasználását biztosító országokkal is.

Az itt meghirdetett középtávú agrárstratégiát az Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottsága az 1998. október 1-i fábiánsebestyeni kihelyezett ülésén, az Agrárgazdasági Tanács az 1998. december 29-én Gödön megtartott tanácskozásán, az Agrár Érdekvédelmi Szervezetek pedig az 1999. január 8-án megtartott budapesti tanácskozásukon egyhangú határozatukkal jóváhagyták.

*Az agrárstratégia szerkesztőbizottsága és a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési
Minisztérium vezetése nevében*

Dr. Szabadi Béla

politikai
államtitkár

Dr. Torgyán József

miniszter

Dr. Tamás Károly

közigazgatási
államtitkár

Az agrárágazatok fejlesztésének stratégiája

A magyar mezőgazdaság - a súlyos gondok ellenére – a nemzetgazdaság jelentős ágazata. Az agrárgazdaság a bruttó hazai termék (GDP) mintegy 6%-át állítja elő. Termelési értéke 1997-ben meghaladta az 1200 Mrd Ft-ot. A mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékek a háztartások fogyasztásának egyharmadát teszik ki. Az előállított termékek háromnegyedét a hazai piac veszi fel, a fennmaradó 25-30%-át exportáljuk. Az export árbevétele 3 Mrd dollár körül alakul, az ágazat kiviteli többlete megközelíti a 2 Mrd dollárt. A népesség egyharmada rendszeresen foglalkozik mezőgazdasági tevékenységgel, a mezőgazdasági termelés legalább félmillió család jövedelemszerzésében meghatározó szerepet tölt be.

Magyarország természeti erőforrásai és adottságai különlegesen jó feltételeket biztosítanak a mezőgazdasági termeléshez. Talajadottságaink, éghajlati viszonyaink, történelmi hagyományaink révén, valamint a mezőgazdaságilag művelt terület arányát illetően az elsők között vagyunk Európában. A hozzánk hasonló feltételekkel rendelkező országokban az agrárgazdaság fejlesztése nemzeti ügy. A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar természeti és gazdasági előnyei alapján a nemzetgazdaság húzóágazata lehetne, e helyett egy évtizede súlyos termelési, értékesítési, jövedelmezőségi, fejlesztési és technológiai gondokkal küzd.

Az elmúlt években a mezőgazdasági termelés nagymértékben visszaesett, egy évtized alatt mintegy 40%-kal. A csökkenés a növénytermesztésben és az állattenyésztésben eltérő mértékű volt. Az állatállomány a felére zsugorodott: a szarvasmarha-állomány ma a fele, a juhállomány a 36%-a, a sertésállomány az 59%-a, míg a baromfi állomány a 87%-a az egy évtizeddel ezelőttinek.

Romlott a felhasznált biológiai alapok színvonala, s ezáltal az előállított termékek minősége. Jelentősen megnőtt a parlagon hagyott földterület aránya, romlott a talajok kultúrállapota, visszaesett a termelés növényegészségügyi színvonala is. A kárpótlási folyamat és a részarány-nevesítés eredményeként az erdőterület mintegy 40%-a magántulajdonba kerül. A jelenleg még sok helyütt rendezetlen

birtokviszonyokból fakadóan azonban igen sok a nem megfelelően kezelt, elhanyagolt erdőterület.

A tulajdonváltás után a mezőgazdasági termelők nagy része szélsőséges piaci körülmények közé került, a kereslet folyamatosan mérséklődött, a gazdálkodás jövedelmezősége jelentősen csökkent. A mezőgazdaság által felhasznált ipari eredetű anyagok árnövekedése a kilencvenes években 55%-kal meghaladta a mezőgazdasági termékekét, az agráröllő erőteljesen kinyílt. A termelők ráfordításaik radikális visszafogásával próbálták működőképességüket fenntartani, elmaradtak vetőmag-, műtrágya-, növényvédőszer-vásárlások. Jelentősen visszaesett az agrárágazatok beruházásainak reálértéke. A mezőgazdaság részesedése az összes beruházásokból az 1980. évi 12,8%-ról 2,2 %-ra zsugorodott. A termelés műszaki színvonala, az alkalmazott eszközök, technológiák minősége összességében növekvő lemaradást mutat az EU átlagához képest. A mezőgazdasági népesség személyes jövedelemszerzésének lehetőségei hasonlóan romló tendenciát mutatnak, folytatódott az ágazatban dolgozók lemaradása más nemzetgazdasági ágakhoz képest. Egyes térségekben az aktív lakosság 30-50%-a munkanélkülivé vált. Ennek következtében minden negyedik munkanélküli a mezőgazdaságból került ki.

Az elmúlt időszakban akadozott az agrárszféra hitelezése, ami szintén gátolta a termelés kívánatos ütemű bővítését. A döntően kereskedelmi banki hitelezés csak állami segítséggel együtt volt működőképes. Különösen problematikus a hosszú lejáratú hitelezés, amiben a jelzáloghitelezés bevezetett rendszere nem hozott lényeges változást.

A restriktív gazdaságpolitika miatt mintegy ötödével esett vissza a lakosság étel- és ital-fogyasztása. A belföldi kereslet csökkenése és a kelet-európai piacok elvesztése - visszaeső termelés mellett is - túltermelési válságot eredményezett. A szükséges piacváltás lassan valósult meg. A piaci átláthatóság hiánya azonban mindmáig rendszeresen jelentkező értékesítési zavarok forrása. Ez is azt bizonyítja, hogy megbízható információk nélkül a piacsabályozás gondjai sem csökkenthetők.

A magyar mezőgazdaság legjelentősebb piaca a hazai élelmiszeripar. A mezőgazdasági termékek 70-80 %-a élelmiszeripari feldolgozást követően jut el a fogyasztókhoz. Az élelmiszer-feldolgozásban az átalakulás során gyors ütemben

növekedett a vállalkozások száma. A korábbi néhány százszal szemben számuk jelenleg meghaladja a 9 ezret, a mikro- és kisvállalkozások aránya 96%-os. A szakágazatok eltérő fejlődésének hatásaként igen heterogén műszaki-, technológiai szintek alakultak ki. A termelés visszaesése következtében a kapacitáskihasználás egyes szakágazatokban csak 40-60%-ot ér el. Az élőmunka hatékonysága jelentősen elmarad az európai versenytársakétól. A vállalkozások tartós tőkehiánya, valamint a nehéz hitelhez jutási feltételek miatt - elsősorban a kis- és középvállalkozások körében - a szintentartó beruházások megvalósítása, így az EU higiéniai, minőségi és az élelmiszerbiztonsági előírásainak teljesítése komoly nehézségbe ütközik. A mezőgazdasági termelők és a feldolgozók közötti korábbi kooperációs, illetve szerződéses kapcsolatok felbomlottak és a piacorientált, minőségi nyersanyagbázis kiépítése éppen csak megkezdődött. A hazai élelmiszeripari feldolgozók körében az EU országok élelmiszeriparához hasonló specializáció még alig alakult ki, nemzetközi összehasonlításban a hatékony üzemenagyság szakágazati követelményei még a nagyvállalati körben sem érvényesülnek teljes mértékben.

1. Az agrárstratégia céljai

A jelenlegi agrárhelyzet lehetőségeiből kiindulva, az agrárvállalkozások érdekében új társadalmi konszenzussal kell kialakítani az ezredforduló agrárstratégiáját. Az agrárágazatok fejlesztésének stratégiai céljaiként határozzuk meg

- a versenyképes termelési színvonal stabilizálását és hatékony fejlesztését a jó adottságú területeken;
- a belföldi piac és feldolgozóipar magas színvonalú ellátását jó minőségű és választékú élelmiszerekkel, alapanyagokkal;
- az agrárgazdaság nettó export árbevételének hatékony növelését;
- az élelmiszergazdaság vállalkozói számára elvárható jövedelem-színvonal és biztonság megteremtését;
- a környezetkímélő gazdálkodást;
- a vidék lakosság megtartó képességének növelését;

- az Európai Unió csatlakozás megfelelő előkészítését.

A kívánatos stabilitás megteremtése érdekében hatékonyabb mezőgazdaságot kell felépíteni. Ennek szellemében az agrárágazatok mennyiségi és minőségi megújítására van szükség. A kormány feladata olyan feltételek és eszközök megteremtése, amelyek hatékonyan szolgálják az agrártermelés folyamatos növelését, jó minőségű, versenyképes termékek előállítását, a gazdálkodók részéről is igényelt integrált termelés bővülését. Ugyanakkor a gyengébb termőhelyi adottságú területeken az EU-tagországok gyakorlatának megfelelően a hagyományos termesztési módszerek, a táj- és környezet-megóvási tevékenység kerülhetnek előtérbe.

A stratégiai célok sikeres megvalósítása feltételezi, hogy az agrár- és vidékfejlesztés a következő évek költségvetésében prioritást élvez. Az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló törvény garanciát nyújt arra, hogy az agrárágazat céljaira és a vidékfejlesztés közvetlen támogatására a központi forrásokból folyósított összegek évről évre reálértékben növekedjenek. Nemcsak az infláció hatását kell tehát kiegyenlíteni, hanem ezen felül a támogatásokat legalább a bruttó hazai termék volumenének növekedésének megfelelően emelni kell.

Az agrárágazatok gazdasági törvényalkotási programját a piacsabályozás, a gazdálkodás feltételeinek több évre szóló stabilitása érdekében kell meghatározni. Az agrárágazattal összefüggő szakmai törvények döntő többsége megfelel a kor követelményeinek. A még szükségessé váló módosításokkal - amelyek egy része az EU csatlakozási tárgyalások függvénye - az egyes ágazatok működéséhez kedvezőbb törvényi feltételeket kell teremteni. Az EU csatlakozás a jogi harmonizációs munka gyorsítását igényli. Ehhez elengedhetetlen az agrárintézmény-rendszer soron kívüli fejlesztése: a szükséges források biztosításával, a hazai és a nemzetközi pénzeszközök összehangolt felhasználásával. Enélkül - tekintettel az adat- és nyilvántartási igények szigorúságára - a csatlakozás nyomán elérhető uniós támogatásoknak csak töredékét képesek az agrártermelők igénybe venni.

2. A stratégia megvalósításának nemzetközi feltételei

Agrárágazatunk szempontjából az elkövetkező évek egyik legfontosabb feladata hazánk Európai Unió csatlakozásának eredményes előkészítése. Az agrártermelés optimális mennyiségi és minőségi fejlesztésére, a piaci viszonyok stabilizálására az integrációra való eredményes felkészülés érdekében van szükség. Mindenekelőtt kedvező kiindulási alapokat (pl. kvóták) kell biztosítani az EU támogatásainak elnyeréséhez és a várható erős versenyt kedvezőbb helyzetben kell fogadni a hazai piacon.

2.1. Az EU-csatlakozás agrárgazdasági vonatkozásai

Az Európai Unióhoz való csatlakozás nagy kihívást jelent az egész nemzetgazdaság, ezen belül különösen az agrárgazdaság számára. Az előzetes számítások azt mutatják, hogy a magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar várhatóan meg fogja állni a helyét az Európai Unión belül és a csatlakozás kedvező hatásai meghaladják a hátrányokat. A magyar agrárgazdaság integrálódik egy 450 millió főt meghaladó egységes belső piacba, amely hatalmas kereslettel és igen jelentős vásárlóerővel rendelkezik. Ugyanakkor várható, hogy a külső versenytársaktól továbbra is - magas védőfal fogja védeni az EU termelőit. Elemzések azt mutatják, hogy a csatlakozással a magyar termékek harmadik országbeli elhelyezésének lehetősége is javulhat, mivel a csatlakozás idején a termékegységre jutó támogatási kulcsok az EU-ban feltételezhetően nagyobbak lesznek, mint a magyar támogatási szintek. Az EU agrárpolitikai és piacsabályozási rendszere - a javasolt változtatásokkal együtt is - olyan stabilitási tényezőket épít be a magyar agrárgazdaságba, illetve a kapcsolódó pénzügyi rendszerbe, amely a kockázatból adódó költségek csökkentése révén már önmagában is javítja termékeink versenyhelyzetét.

Az egységes belső piacra történő bejutás nyilvánvalóan azt is jelenti, hogy a termékforgalom útjában álló addigi korlátok mindkét irányban lebomlanak. Ezért fokozott figyelmet kell fordítani a belföldi piac megtartására, a hazai termékek súlyának megőrzésére. Fontos feladat a hazai termelők piacra jutási lehetőségeinek kialakítása és

támogatása, valamint a magyar élelmiszerkereskedelmet tendenciájában uraló multinacionális értékesítési láncokba történő eredményes integrálódás.

Az EU vidékfejlesztési politikája sokkal átfogóbb a jelenlegi hazai gyakorlatnál. Rendkívül szerteágazó a célrendszere, igen jelentős és bővülő források állnak rendelkezésre. Így, amennyiben felkészülünk a programok fogadására és biztosítjuk a szükséges hazai forrásokat, a csatlakozás igen előnyösen fog hatni a vidék problémáinak rendezésére. Reményeink szerint előnyös lesz az EU-tagság a magyar agrárgazdaság számára a EU hatalmas kutatás-fejlesztési programjaiba történő aktív bekapcsolódás révén is. A csatlakozás a fejlesztés módját és eszközrendszerét is ösztönzi és megújítja azzal, hogy EU-konformitást kényszeríti ránk.

Reális lehetőség van arra, hogy a magyar agrárgazdaság harmonikusan illeszkedjen az EU agrárrendszerébe. Termelésünk az EU agrártermelésének kevesebb mint 2 %-át teszi ki, részesedésünk az EU harmadik országból származó importjának 1 %-a. Igen előnyös, hogy már jelenleg is sokrétű és fejlődő kereskedelmi, kutatás-fejlesztési, együttműködési kapcsolatok jellemzik agrárágazatainkat.

Az agrárgazdaság komparatív előnyeit vizsgálva megállapítható, hogy hazánk versenyelőnyrel rendelkezik a föld minőségét és árát, a munkaerő alacsony költségét illetően. Éghajlati és domborzati viszonyaink az ország kis területe ellenére is lehetővé teszik az agrártermékek jó minőségben történő előállítását. A hazai birtoknagyság jóval meghaladja az EU átlagát, az optimális birtoknagyság, a gazdálkodók stabil tulajdonosi és bérlői arányának kialakulása még nem zárult le. Az élelmiszeripar versenyképessége javult, jóllehet a külföldi tőke magas részaránya a termelőket kiszolgáltatottabbá tette és ezen változtatni kell, a hazai, elsősorban szövetkezésen alapuló élelmiszeripari vállalkozások ösztönzésével és támogatásával. Sokat javult a magyar termékek minősége és megjelenése, de számos esetben még nem éri el az EU-ban elvárt színvonalat.

A magyar agrárgazdaság érdeke a mielőbbi, lehetőleg teljes körű csatlakozás, minél szűkebb és minél rövidebb időtartamú eltérésekkel. Eredményes felkészülés és teljes körű csatlakozás esetén a piacra jutás és a támogatások elnyeréséből adódó

előnyök egyértelműen meghaladják a hátrányokat. Az EU-n belül lényegesen jobbak a magyar agrárgazdaság felzárkózási és fejlődési esélyei, mint a közösségen kívüli, vagy korlátozott tagsági státuszban.

A felkészülés és a tárgyalások során mindenképpen alapvető stratégiai célként kell kitűzni, hogy úgy a teljes körű csatlakozás, mint átmeneti időszak esetén a magyar agrárgazdaságra háruló kötelezettségek és a megillető jogok összhangban legyenek egymással. El kell kerülni, hogy a tagsággal kapcsolatban bármilyen hátrányos megkülönböztetés érje az ágazatot, illetve a gazdálkodókat.

A meglévő adottságok, az ismert reális lehetőségek és az előbbi célok alapján készültek az ágazati elemzések, a tárgyalások előkészítő anyagai és a teljes körű harmonizációhoz szükséges feladat-meghatározások.

2.2. Világkereskedelmi feltételek, lehetőségek

A világ élelmiszerpiacát súlyos zavarok feszítik és a gondok enyhítése, a feszültségek oldása, a piaci zavarok kezelése komoly, átgondolt beavatkozást igényel a világ élelmiszerkereskedelmének alapvető szabályait, normarendszerét kidolgozó, koordináló világszervezettől. Azzal számolunk, hogy a WTO tárgyalások függvényében folyamatosan erőteljes liberalizálódás várható a közös agrárpolitikában, bár az elmúlt időszakban mi voltunk a térség egyetlen országa, amely a szabad kereskedelemre vonatkozó megállapodásokat maradéktalanul betartotta.

Az élelmiszerpiacok középtávú prognózisával foglalkozó elemzések előrevetítik azt a közgazdasági környezetet, amelyben a magyar gazdaság szándékaink szerint csatlakozik az EU-hoz. A GATT/WTO megállapodás újratárgyalását követő kereskedelmi rend az élelmiszertermékek világkereskedelmének mozgásterét már érdeemben befolyásol

Arra kell készülnünk, hogy

- a mezőgazdasági termékek piacát hosszú távon - tehát tendencia jelleggel - javuló feltételek jellemzik az időszakos megtorpanások és visszaesések ellenére. Nőni fog a gabonafélék, olajos magvak és állati termékek világkereskedelmének volumene. A javulás feltehetően még a 90-es évek elején tapasztalt konjunktúrát is meghaladja. A világ élelmiszerkereskedelmét tehát javuló feltételek, növekvő világpiaci árak és bővülő élelmiszerkereskedelem jellemzi;
- fontos árnövelő hatás tulajdonítható ugyanakkor az exportszubszenciók tervezett nagyarányú leépítésének is. Az élelmiszerárak alakulását és a forgalom nagyságát az 1999 után várható kereskedelempolitikai változások (WTO) és a nem a főként távol-keleti - országok részéről megnyilvánuló erős importkereslet befolyásolja;
- Az EU a gabonaár támogatásának további csökkentésével képes lesz növekvő piaci részesedést elérni a gabona világpiacán;
- Az állami beavatkozás mértéke egyes termékek piacán feltehetőleg erős marad. Számos mezőgazdasági termék esetében a magas vámok továbbra is akadályozzák a GATT kvótákon felüli termékkereskedelmet. Hasonlóan fékező hatást gyakorol a világ élelmiszer kereskedelmére az állami kereskedelem jelenléte és piactorzító hatása.

Az élelmiszerek előállításával kapcsolatban feltehetőleg fokozódik a fogyasztók érzékenysége. A szabályozás iránti igény kiterjed az élelmiszerbiztonság és -minőség, a szermaradványok szintje, a szennyezettség mértéke, az állatokkal való bánásmód és a genetikai manipulációk területeire is.

A GATT megállapodás két fő területet kínál az agrártámogatások szintjének fenntartására vagy növelésére. Az egyik a közvetlen jövedelemtámogatás (melynek révén mód nyílik a gazdálkodók jövedelembiztonságának javítására), a másik az ún. "green box"-ba tartozó (környezetbarát szerkezetek, technológiák és földhasználat) támogatások köre. Összességében a GATT megállapodás 13 féle mentességi politikát sorol fel a "green box"-ban, így az ágazati agrárpolitika megfogalmazása kapcsán az ebben rejlő lehetőségeket is célszerű kiaknázni.

A GATT megállapodás mellett, illetve ma már részben annak keretén belül, az egykoron 7 tagállamot számláló EFTA országcsoporttal és a Visegrádi csoport országaival (CEFTA) is kölcsönös piacra jutást célzó megállapodásokat kötöttünk. E megállapodás esetében - az érzékeny termékek kivételével - vámmentes és kvóta nélküli piacnyitásra is sor került.

A magyar agrártermékek exportbővülése egyrészt a közép-európai országok nyújtotta piacokra, legfőképpen a CEFTA integráció együttműködésének erősödésére alapozható. Ezen túlmenően hosszabb távon reálisan számíthatunk a FÁK országok importigényére. A kiegyensúlyozott exportértékesítés szükségessé teszi a termelői és értékesítési stabilitás megteremtését, így elengedhetetlen az orosz piac ellentételezési gondjainak kormányzintű intézkedést igénylő rendezése. Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a gazdálkodók értékesítési gondjainak csökkentése, az exporthitel és -garancia biztosítási lehetőségek gyors fejlesztését teszik szükségessé.

A nemzetközi kereskedelmi folyamatokat tekintve az agrárgazdaságban erősödik a piacvédelem jelentősége. A stabilizációs csomag részeként két évvel ezelőtt bevezetett vámpótlék 1997. évi megszüntetése, a statisztikai illetékek felszámolása, a GATT vámok kötelező mérséklése, az EU, EFTA és CEFTA megállapodásokból következő vámmérséklési, továbbá a GATT megállapodásban rögzített piacnyitási kötelezettség abban az irányban hat, hogy jelentősen nő az importterhelés és élesedik a hazai piacokért folytatott verseny.

2.3. Agrárdiplomáciai offenzíva

Magyarország évszázadok óta agrártermékeket exportáló ország. Ezért az agrárdiplomáciánk nem merülhet ki udvariassági formulákban, hanem lényegre törőnek kell lennie. Biztosítani kell agrártermékeink tartósan jó piacát, elő kell mozdítani a megtermelt termékek elhelyezését. Ezért az FVM vezetése olyan agrárdiplomáciai offenzívába fogott, mely alkalmas lehet célkitűzéseink megvalósítására. Célunk a szomszédainkkal való barátságunk elmélyítése, új barátok és piacok keresése. Miközben az EU-s feltételrendszernek meg kell felelnünk és az Európai Unióba történő zökkenőmentes beilleszkedésünket biztosítanunk kell, fel kell készülnünk olyan helyzetre is, amikor az EU-hoz utat kereső országok ebbeli törekvéseinek mi lehetünk a bázisországa. Mi nemcsak a nyugat, hanem a kelet kapuja is vagyunk, ebből adódóan a lehetőségeink felmérhetetlenül jelentősek. Már Bajcsy-Zsilinszky Endre is arra tanított, hogy nemcsak Európához, hanem az egész világhoz kell integrálódunk.

Ezért agrárdiplomáciánk fókusza az új barátok és új piacok felkutatására irányul. Közben természetesen nem feledkezhetünk meg hagyományos kapcsolataink ápolásáról

sem. A tárca megnövekedett feladat- és hatásköre, így különösen a vidékfejlesztés és az ehhez kapcsolódó regionális, a határokon átnyúló komplex mezőgazdasági fejlesztési programok kibővítik a nemzetközi együttműködés mozgásterét és feladatait is. Így felvetettük ukrán és román barátainknak az árvízi térségek közös vízgazdálkodásának kérdését. Nagy vízfelfogó kapacitású víztározókat szeretnénk építeni Ukrajna és Románia térségében, hogy az árvíz romboló hatását csökkentsük és az árvíz idején felfogott víztömeget az aszály idején az aszályos térségekbe juttassuk.

Agrárdiplomáciai offenzívánk sikert hozhat Magyarország, Románia és Ukrajna közös fagazdálkodása és fafeldolgozása területén. Környezetvédő és energiaerdők közös telepítéséből, valamint a különböző minőségű fafajták közös feldolgozásából és értékesítéséből származó előnyök ugyancsak fontosak számunkra. Sokrétű hasznot hozhat az említett országoknak - különösen a határokon átnyúló régiókban - a bioolaj Magyarországon való mezőgazdasági célú hasznosítása. A kukoricából történő üzemanyag-előállítás, a biotermékek, a burgonya-feldolgozó gyár létesítése éppúgy szerepel agrárdiplomáciai „étlapunkon”, mint az édesvízi haltenyésztés és halfeldolgozás, melynek megvalósítása iránt bajor és izraeli barátaink is érdeklődnek.

Jugoszláviával a szójatermelés és a szójalecitin feldolgozás éppúgy a közeljövő feladatai közé tartozik, mint a mezőgazdasági gépgyártás területén való együttműködés. Szállítási útvonalaink bővítése, Romániával Constanta, Szlovéniával Koper közös fejlesztése éppúgy fontos az egész térség számára, mint a horvátokkal történő hosszútávú megállapodás megkötése a magyar agrártermékek biztonságos tengeri szállítására.

Az ágazat külgazdasági kapcsolatai továbbfejlesztési irányának meghatározása, a kapcsolatépítés súlypontjának kialakítása során célként és alapelveként fogalmazódik meg, hogy a gazdasági diplomáciai tevékenység keretében sokkal határozottabban képviseljük gazdasági érdekeinket, további támogatókat szerezzünk a tagállamok körében az Európai Unióhoz való csatlakozásunkhoz, élénkítsük kapcsolatainkat és javítsuk piacra jutási esélyeinket.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozási és az ennek feltételét jelentő agrárgazdasági átalakulás folyamatában számunkra döntő jelentőségű, hogy számíthassunk egy erőfeszítéseinket, csatlakozási törekvéseinket támogató kedvező nemzetközi gazdasági környezetre. Ezért kiemelt szerepet kap az Unió meghatározó súlyú tagállamaival (mint például Németország, Franciaország), az EU mindenkori soros elnöki szerepkörét ellátó országok partnerminisztériumaival kialakított szoros kapcsolat. Nagyobb figyelmet kell szentelnünk a csatlakozási törekvéseinkkel szemben némi fenntartással élő, az Európai Unió déli szárnyát képező országcsoporttal történő együttműködésnek.

A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar külgazdasági együttműködési rendszerében ma még kisebb jelentőséget képviselnek az Európán túli fejlett országok (USA, Japán, Izrael), Kína, a délkelet-ázsiai országok, valamint a latin-amerikai országok. Ezen országokkal és országcsoportokkal folytatott kapcsolatépítés elvi alapja a kölcsönös előnyökre épülő együttműködés és gazdasági érdekelttség. A következő években relációs céljaink és törekvéseink között ezért a velük való üzleti tevékenység feltételeinek agrárdiplomáciai eszközökkel történő javítása központi szerepet játszik. E stratégia megvalósítása során ki kell választani a magyar szempontból regionális központnak tekinthető országokat (pl. Thaiföld, Vietnam, Kazakisztán, Mexikó, Brazília) és az ott elért pozícióinkra építve lehet az együttműködés körét tovább bővíteni.

A nemzetközi (agrár) gazdasági kapcsolatok fejlesztését, a szaktárcák közötti és a nemzetközi szervezetekkel (FAO, OECD) való kapcsolatok elmélyítését kell, hogy szolgálják az agrárdiplomáciai offenzívánk során megkötött megállapodások. Az év során várhatóan lezárul az a folyamat, amely a szomszédos országok, illetve az újonnan alakult közép- és kelet-európai országokkal való kapcsolatfelvételt, az együttműködés intézményes kereteinek megteremtését célozza. Ebből a térségből különös figyelmet kell fordítanunk a CEFTA tagországokon túl az Oroszországgal és Ukrajnával kialakított kapcsolataink dinamizálására.

Kiemelt feladatot jelent a következő években a határon túli magyarokkal, azok szakmai szervezeteivel való kapcsolatépítés. Az ezen a téren megvalósuló, jelenleg

töbnyire eseti kapcsolatok helyett a rendszeres, intézményes keretek közötti együttműködést kell kialakítanunk. A Minisztérium és a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete között megkötött megállapodás jó kiinduló alap lehet a többi határmenti területtel kialakított kapcsolatra nézve is. A Minisztérium lehetőségeihez mérten a felvidéki, a kárpátaljai, a délvidéki magyarság szakmai szervezeteit anyagilag is támogatja.

A jelentősen kibővült feladat- és hatáskör, különösen a vidékfejlesztés és az ehhez kapcsolható regionális, a határokon átnyúló komplex fejlesztési programok szélesítik a nemzetközi együttműködés mozgásterét és feladatait is. Az ezen a téren való együttműködési lehetőségek feltárása és kiaknázása, a gazdasági és kereskedelmi együttműködés fejlesztésére irányuló törekvéssel együtt az egyik legfontosabb feladatot jelentik. Ezen a területen is el kell érni az EU támogatások (PHARE, SAPARD), valamint a két- és többoldalú megállapodások nyújtotta lehetőségek maximális kihasználását. A tárca vezetése olyan példaértékű határon átnyúló régiók kialakítását tartja szükségesnek, mint a Rajna mentén a német-francia-svájci területek közötti integráció.

Az agrárdiplomáciai tevékenység egyik fontos eszköze a mezőgazdasági attaséi hálózat, amelynek kiemelt feladata a magyar agrárgazdaság érdekeinek az adott országban, illetve országcsoportban történő képviselete. A tárca eltökélt szándéka a hálózat bővítése (Párizs, Brüsszel).

Agrárdiplomáciánk tehát éppúgy épül a régi barátokkal való újszerű kapcsolatok kiépítésére, mint az új barátok felkutatására, új piacok biztosítására, hogy az EU-ba már megerősödve kerülhessünk, úgy, hogy ne csak mi erősödjünk az EU-val, hanem az EU is velünk.

3. A stratégia megvalósításának eszközei

A fejlett országok mezőgazdasági rendszereihez hasonlóan hazánk mezőgazdaságában is speciális gazdasági versenyfeltételek érvényesülnek. A mezőgazdasági szektor a nemzetközi gyakorlat szerint alacsonyabb jövedelmezőségű, mint a nemzetgazdaság más szektorai. Mindezeket figyelembe véve alakult ki a fejlett

országokban az a gazdaságpolitikai gyakorlat, hogy a kormányok az agrárpolitika alakítására széleskörű és aktív gazdaságpolitikai eszköztárat alkalmaznak.

Az agrárpolitika homlokterében a mezőgazdasági termelők arányos jövedelemszerzési lehetőségeinek megteremtése áll, olyan működő piaci feltételek között, amelyekben a piaci ár, a minőség, a versenyképesség, az alapvető vezérlő elvek. A kormányzat az agrárstratégia megvalósítását az alábbi eszközök működtetésével kívánja elérni:

- föld-, birtok- és struktúrapolitika;
- agrárpiaci rendtartás;
- agrártámogatási rendszer;
- a mezőgazdasági adózás rendszere;
- a mezőgazdasági társadalombiztosítás rendszere;
- a mezőgazdasági hitelezés rendszere;
- az agrár szakintézmény-rendszer közhasznú működtetése;
- a humán erőforrás fejlesztése (oktatás, kutatás, szaktanácsadás);
- az agrármarketing tevékenység (külföldön, belföldön);
- hatékony és korszerű jogi szabályozás.

A versenytársak ezeket az eszközöket alkalmazzák úgy, hogy a termék-előállításban keletkező jövedelemhiányt részben pótolni lehessen, a piaci keresleti-kínálati viszonyok tervezhetőek legyenek, az adó- és társadalombiztosítási kedvezmények csökkentsék a költségeket, az agrár szakintézmény-rendszer díjtalanul, vagy kedvezményesen végezze hatósági és szolgáltató tevékenységét és a pénzpiacról a lehető legolcsóbb pénzforrások bekapcsolására nyíljon lehetőség. Ettől eltérő gyakorlat a termelés költségeinek emelkedését okozza és súlyosabb esetben kivédhetetlen versenyhátrányt jelent.

3.1. Struktúrapolitika

A struktúrapolitikának a mezőgazdaság területén számos feladata van.

3.1.1. Mezőgazdasági üzemi szerkezet

A mezőgazdasági üzemi szerkezet sokszínűsége hosszabb távon fennmarad. Egyaránt megvan a létjogosultsága a családi gazdaságok, a gazdasági társaságok és a szövetkezetek működésének, fejlesztésének. Ugyanakkor a jelenleg meglévő birtokösszetételen változtatni kell a birtokösszevonás, a földcserék támogatásának eszközeivel. A fejlődés trendje azt mutatja, hogy a közepes méretű - 30-100 ha közötti területtel rendelkező - családi gazdaságok súlya növekvőben van. A megművelt földterületeken a különféle méretű szervezetek részesedésének tendenciáját a 5. sz. táblázat szemlélteti.

A szerkezetátalakításhoz szükséges intézkedések meghozatalához, de a jövőbeni támogatások elnyeréséhez is alapfeltétel egy teljes körű gazdaságszerkezeti összeírás elvégzése és a gazdaságtipológia kimunkálása. A kormányzat szándékai szerint erre már 1999-ben sor kerül.

A racionális üzemszerkezet kialakítása érdekében, a jelenleg is működő, a fiatal agrár vállalkozóknak nyújtott támogatással összefüggésben ösztönözni szükséges az idős - főleg a kisméretű birtokkal rendelkező - agrár vállalkozókat birtokuk – járadék fejében történő - eladására. A racionális üzemi földhasználati rendszer kialakítása elképzelhetetlen a Nemzeti Földalap létrehozása nélkül. A Kormányprogram által előirányzott Nemzeti Földalap révén lehetővé válna, hogy a földjüket művelni nem tudó tulajdonosok azt megfelelő áron eladhassák, a mezőgazdasági tevékenység folytatására vállalkozók pedig kedvező áron földet vásárolhassanak. A Nemzeti Földalap részére történő termőföld értékesítést - az ügyletek előmozdítása céljából - adómentessé kell tenni. A túlzottan elaprózott birtokok esetében a szabályozórendszer eszközeivel is segíteni kell az önkéntes földcseréket, előmozdítva az ésszerű birtokkoncentrációt.

Az agrárgazdaság területén a kisvállalkozások, családi vállalkozások további térhódításával, megerősödésével számolunk és azt erőteljesen támogatni kívánjuk. A családi gazdaságok fontos társadalmi feladata a vidék polgárosodásának előmozdítása.

A magántulajdonon alapuló szövetkezetek a szövetkezeti önkormányzat alapján működve szolgálják tagjaik érdekeit, az egyéni családi gazdaságok megerősítését.

Működésük során meg kell felelniük a nemzetközi szövetkezeti értékeknek. A szövetkezés alapvető célja, hogy a szövetkezetek elégítsék ki a tagok szükségleteit, gazdasági és szociális érdekeit és segítsék elő gazdasági tevékenységük folytatását, termelési, beszerzési, értékesítési, feldolgozási és egyéb szolgáltatásokkal. A nemzetközi tapasztalatoknak megfelelően elő kell segíteni, hogy a gazdák szövetkezetei egyre inkább versenytársai legyenek a nagy monopóliumoknak és a nemzetgazdaság szerves részeként jelentős szerepet játszanak a nemzeti kis- és középvállalkozások megerősítésében.

A családi gazdaságok számára szükséges szolgáltatások szervezésében, a közös értékesítésben, a beszerzésben és a géphasználatban, a közös raktározásban és feldolgozásban, továbbá a hitelezésben és a biztosításban kell megerősíteni a szövetkezetek szerepét.

A megfogalmazott célok elérése érdekében

- meg kell hirdetni a Kormány új szövetkezetpolitikáját, a családi gazdaságokat segítő szövetkezés programját. Közzé kell tenni az új típusú magyar kisgazda szövetkezés "ajánlott" alapszabályát, mintáját;
- megállapodást szükséges kötni az országos szövetkezeti érdekképviselői szervekkel a jelenleg működő szövetkezetek továbbfejlesztésére, valamint a megalakuló új, elsősorban beszerző, értékesítő, feldolgozó, raktározó, szállító, szolgáltató, biztosító és hitelezői szövetkezetek létrehozásának elősegítésére;
- a foglalkoztatásra szerveződő szövetkezeteket sajátos programokkal kell támogatni az elmaradott és a munkanélküliséggel fokozottan sújtott térségekben;
- a szövetkezeti törvény módosításával és gondos előkészítéssel alanyi jogon lehetőséget kell teremteni a szövetkezetből való egyszeri - vagyonnal, vagy annak ellenértékével történő - kilépésre;
- a működő szövetkezetek, tagjaik és az üzletrész-tulajdonosok kapcsolatait célszerű újrarendezni;
- elő kell segíteni az országos szövetkezeti szövetségek és a nemzetközi szövetkezeti közösségek, a másod- és harmadlagos szövetkezetek és a szövetkezeti kapcsolatrendszerek létrehozását;
- meg kell szervezni a szövetkezeteket népszerűsítő és azok működését ismertető tájékoztatást, oktatást, szaktanácsadást és képzést;

- az intézményfejlesztés során érvényesíteni kell a szövetkezetfejlesztés szempontjait.

Az idős, nyugdíjas tagok és üzletrész-tulajdonosok számára célszerű olyan központi szociális alapot létrehozni, amely forrása lehet a szövetkezeti üzletrész megvásárlásának, életjáradékra váltásának, valamint az új típusú szövetkezeti vállalkozás ösztönzésének. Kedvezményes hitellel, támogatással, adó- és illetékkedvezménnyel (beleértve a szövetkezetet alakító tag befektetési kedvezményét is), elő kell segíteni, hogy az agrárvállalkozók új típusú szövetkezeti összefogása a családi vállalkozások megerősítését, a fiatal vállalkozók elindulását, az idős vállalkozók tisztességes végkielégítéssel való kiválását szolgálja.

3.1.2. Élelmiszeripar

Az élelmiszeripar fejlesztésének stratégiai célja a nemzetközi versenyképesség javítása. Ezen belül el kell érni

- a mezőgazdaság komparatív előnyeinek érvényesítését az élelmiszerek piacán;
- az exportorientáció erősítését;
- az Európai Unió gazdaságához való integrálódást, illetőleg a csatlakozásra történő felkészülést;
- a kiemelt szakágazatok szerkezetének az átalakítását.

A célok megvalósulását szolgálja

- az élelmiszeripari üzemek műszaki színvonalának fejlesztése, a hazai és a nemzetközi - különösen az EU-ban alkalmazott - előírásoknak (higiénia, minőség, élelmiszerbiztonság) való alkalmassá tételük;
- a versenyképes kis- és közepes méretű vállalkozások ösztönzése horizontális eszközökkel (K+F, oktatás, szaktanácsadás, marketing, promóció), valamint a helyi piaci igényeket ellátó, a mezőgazdasági termelést, a feldolgozást és a közvetítők nélküli fogyasztói kereskedelmet megteremtő vállalkozások támogatása;
- a környezetbarát szemlélet fejlesztése, a gazdasági, az infrastrukturális és a természeti értékek megóvása és védelme;

- az élelmiszeripari feldolgozó kapacitások, valamint a kedvező hatékonyságú mezőgazdasági termelés térségi elhelyezkedésének, szerkezetének összehangolása;
- az alapanyag-termelés, -feldolgozás, -értékesítés megbomlott egyensúlyának helyreállítása;
- az ellenőrizetlen termék-előállítás, forgalmazás visszaszorítása;
- a nyersanyag minőségének megőrzése (kíméletes feldolgozás) és az élelmiszer hamisítások megakadályozása;
- az alapanyag-termelők és a feldolgozók közötti termelési kapcsolatok, a hatékony kooperáció kiépítése a minőségi alapanyag-előállítás biztosítása érdekében;
- a piaci rugalmasság, a termékszerkezet-váltás képességének folyamatos fejlesztése;
- a "hungarikumok" és a "bio" termékek arányának növelése;
- a specializáció szintjének, a hatékony üzemnagyságnak nemzetközi szintre emelése;
- a márkás és földrajzi eredet-megjelöléssel bíró termékek gyártási és marketing tevékenységének fejlesztése;
- a marketing tevékenység színvonalának emelése és az erre vonatkozó ismeretek továbbfejlesztése;
- a hazai fogyasztói szokások figyelemmel kísérése és összehasonlítása a nemzetközi trendekkel, az egészséges táplálkozás irányába ható változások elősegítése az élelmiszerkutató és a táplálkozástudomány területén működő hazai intézmények bevonásával.

A hangsúlyozottan támogatott területek:

- a szerkezet-átalakítás elősegítése az élelmiszeripar néhány potenciális és perspektivikus szakágzatában (elsősorban a mezőgazdasági nyersanyagok elsődleges feldolgozását végzők körében), a piac változó követelményeihez való rugalmasabb alkalmazkodás érdekében;
- a vidékfejlesztési politikával összekapcsolódva olyan élelmiszeripari beruházások támogatása, amelyek egy adott térség (régió) gazdasági, pénzügyi növekedéséhez járulnak hozzá. Ezek a beruházások eredményes tevékenységgel, döntően az adott

terület erőforrásainak (nyersanyag és munkaerő) felhasználásával - közvetítő beiktatása nélkül - egyetlen vállalkozás keretében végzik a mezőgazdasági termelést, a feldolgozást és az értékesítést.

3.2. Földhasználat

A kárpótlással, a részarány-tulajdonok kiadásával, a szövetkezeti vagyonnevesítéssel mára rendkívül heterogén birtokszerkezet alakult ki.

3.2.1. Birtokpolitika

A földtulajdonosok birtokméret szerinti földterületi megoszlását az 3.sz. táblázat, a mezőgazdasági hasznosítású földterületekből a különféle gazdasági szervezetek művelési szempontú részesedését a 4.sz. táblázat mutatja be. A földtulajdonban végbement változásokat nem követte a tulajdonosok eszközbeszerzése, így főleg a kis földterülettel rendelkezők a tulajdonukat nem tudják megfelelően megművelni. A földtulajdon és a földhasználat elszakadt egymástól, kialakult egy viszonylag tartós bérleti rendszer csírája, amelyben már gazdaságos üzemméreték is létrejöhetnek.

A tulajdoni viszonyok átalakítása 5,8 millió hektár termőföldet érintett, az új tulajdonosok száma mintegy 2,7 millió. A földek tulajdoni viszonyainak átalakítása során kedvezőtlen alakú és méretű földparcellák alakultak ki. A tulajdonosok a részükre többféle jogcímen járó termőföldet szétszórva, a település különböző részein kapták birtokba. Ez a kedvezőtlen birtokstruktúra az elmúlt időszakban nem változott, nehezíti a mezőgazdasági termelést, gazdaságtalan, ráadásul ellentétes a környezetvédelem érdekeivel.

A magántermelést megalapozó birtokstruktúra várhatóan jelentősen differenciálódik és viszonylag lassan, évek alatt konszolidálódik a föld reális értékét kifejező forgalmi ár kialakulásával. Ezért

- a hatékony gazdasági méretek kialakításában nagy jelentősége lesz a földbérletnek, annak jogi szabályozását tehát minél előbb el kell végezni;
- a korszerű környezetgazdálkodás feltételeit biztosító működési struktúrákat kell kialakítani, adott esetben a területrendezés végrehajtásával.

Nem történt lényeges elmozdulás a művelésre - méretük vagy kialakításuk miatt - alkalmatlan parcellák egyesítése terén. Fel kell gyorsítani a birtokrendezés alapfeltételét képező Nemzeti Kataszteri Program megvalósítását, a Nemzeti Földalap és a Földhitel Intézet kialakítását. Az önkéntes és ingyenes tagosítást 2000-ben meg kell kezdeni.

A birtokrendezést megelőzően a területrendezési tervekben rögzíteni szükséges a mezőgazdasági termelési infrastruktúrák területigényét, nyomvonalát. Különös figyelmet kell fordítani az ésszerű vízkormányzást biztosító átmeneti tározók, árvízmentesítő, illetve belvízlevezető és öntözőcsatorna rendszer kialakítására, illetve a meglévők karbantartására, amit a tagosítás során figyelembe kell venni.

A kárpótlási árverésekből mintegy 500 árverés maradt az új kormányzati ciklusra. Ezek befejezése nagyrészt a folyamatban lévő bírósági eljárások lezárásától, továbbá állami tulajdonú és önkormányzati tulajdonú földek közötti csereügyletek lebonyolításától függ. Ezeket az eljárásokat soron kívül be kell fejezni. A részarány-tulajdonú földek kiadása mintegy 70 %-ban fejeződött be.

A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény tiltja, hogy külföldi jogi- és magánszemélyek Magyarországon termőföld tulajdonjogát megszerezzék. A törvényi tilalom ellenére megfigyelhető, hogy külföldiek - kihasználva az alacsony földárakat - burkolt haszonbérleti szerződéssel és egyéb módon, ún. zsebszerződésekkel, termőföldet szereztek. A külföldiek kezén lévő magyarországi termőföld nagysága csak becsülhető, pontosan nem állapítható meg. A tulajdon átjátszásának ez a gyakorlata szöges ellentétben áll nemzeti érdekeinkkel, minden eszközzel megakadályozandó.

Az agrártámogatások megítélésénél figyelmet kell fordítani arra, hogy a külföldi földtulajdonosok ne juthassanak hozzá a hazai termelőknek szánt agrártámogatáshoz.

A tulajdonviszonyok tisztázása és a kedvezőtlen birtokstruktúra megváltoztatása érdekében elő kell készíteni a birtokrendezésről szóló törvényt, valamint a részarány-földkiadás lezárásáról szóló törvényt. A meglévő AK hiányok felszámolása, illetve AK hiánya esetén a tulajdonosok kártérítése, a jelzáloggal terhelt földek tehermentesítése is fontos feladat.

A mezőgazdasági (ideértve erdészeti) földterületek pontos nyilvántartása alapfeltétel az EU agrártámogatási rendszerének működtetéséhez. A termelési és piacsabályozási intézkedések meghozatala, végrehajtása és ellenőrzése nem lehetséges pontos földügyi-térképészeti adatok nélkül (mezőgazdasági földterületek földrajzi elhelyezkedése, föld- és alrészlet szintű nyilvántartás a tulajdonos, a használó szerint, valamint EU-konform földhasználati besorolás stb.).

A tagságra való felkészülés meghatározó feladatai a mezőgazdasági földterület nyilvántartásában a privatizáció révén keletkezett lemaradások felszámolása, a műszakilag elavult térképek felújítása, a haszonbérlok adatnyilvántartásának megteremtése, a birtokrendezési és a birtokfejlesztési tevékenység felgyorsítása.

3.2.2. Racionális földhasználat

A tulajdonviszonyok átrendeződése és az agrártermelés alapvető eszközének, a termőföldnek a magántulajdonba kerülése olyan erős motivációt ad a tulajdonosoknak és a tartós használatra vállalkozóknak, amely a feltételrendszerek automatizmusokkal történő biztosítása esetén elmozdítja a holtpontról az ágazatot.

A mezőgazdasági művelésre kiválóan alkalmas talajok, a kedvező földrajzi, éghajlati és termőhelyi körülmények a termőföld hasznosításának kérdését a mezőgazdasági termelés jövője szempontjából is kiemelkedően fontos tényezővé teszik. Ebből adódóan sem közömbös a termőföld nagyságának, hasznosítási állapotának jelenlegi helyzete és további alakulása.

A racionális földhasználat alapkoncepciójának a tájtermesztést kell szolgálnia, oly módon, hogy a kultúrák a számukra legjobb feltételeket biztosító területekre koncentrálódnak, elősegítve ezzel a területi szakosodást, a koncentráció leghatékonyabb szintjének kialakulását. Mindez szükségképpen elvezet az új típusú horizontális és vertikális integrációk kialakulásához, a vidék, a táj termelési kapacitásainak és eltartó képességének a növekedéséhez, új munkahelyek létrejöttéhez, a foglalkoztatási gondok enyhüléséhez.

A fenntartható fejlődést szolgáló földhasználatban nagy figyelmet kell szentelni a mezőgazdasági termelés alapvető termelőeszközének, a termőföldnek a védelmére. Támogatásokkal kell ösztönözni nemcsak az erózió és a defláció elleni védelmet, hanem a környezet savasodást ellensúlyozó meszeztést is.

A mezőgazdasági művelésre alkalmas, jó minőségű termőterület mennyiségi csökkenésének és minőségromlásának megakadályozása az érintett hatóságok számára kötelező feladat. Ennek egyik fontos része a termőföldek mind teljesebb körű hasznosítása érdekében tehető hatósági intézkedések végrehajtása.

Az extenzív földhasználatra történő áttérést elsősorban a környezetileg érzékeny területeken (folyóvölgyek, vízbázisvédelmi, természetvédelmi puffer területek) kell a területrendezési, szabályozási eszközökkel elősegíteni.

A termőföldre vonatkozó hasznosítási kötelezettség teljesítésének rendszeres ellenőrzése - az 1994. évi LV. törvény értelmében - a földhivatal feladata. Az ország erdő nélküli termőterületére vonatkozóan a határszemléket évente végre kell hajtani. Biztosítani kell, hogy hároméves ciklusidővel a vonatkozó teljes terület ellenőrzése megtörténjen. A megfelelő ellenőrzések és intézkedések előfeltétele a privatizációs folyamatok, valamint az ingatlan-nyilvántartási átvezetések befejezése, ami lehetővé teszi a hasznosítási kötelezettség elmulasztásának azonosítását, szankcionálását és a használati kötelezettség érvényesülésének biztosítását.

A határszemle ellenőrzéseket továbbra is fel lehet használni a művelési ágak felülvizsgálatára, az ingatlan-nyilvántartási és természetbeni állapot egyezőségének megteremtésére, a termőföldön hivatali engedély nélkül végrehajtott más célú hasznosítások (engedély nélküli földkivonás) feltárására. Az ezzel kapcsolatos hatósági munka csak úgy lehet eredményes, ha a földhivatal - a társhatóságok eddiginél nagyobb arányú bevonásával - a jogszabályokban biztosított szankciókat következetesen alkalmazza. Elsősorban a jó és kiváló minőségű termőföldek védelme érdekében szükség lehet a mulasztókkal szemben alkalmazható intézkedések felülvizsgálatára és indokolt esetben az eljárás szigorítására.

A termőföld védelmét szolgáló hatósági tevékenység eredményesebbé tétele érdekében intézkedni kell a közreműködők körének kiterjesztéséről, a légi- és űrfelvételek alkalmazásáról és a folyamatos feltáró munkáról.

3.2.3. Alternatív földhasználat

Az alternatív földhasználatban a nem élelmiszer előállításra szolgáló biomassza mennyiség alapvetően a megújuló ipari nyersanyagok, illetve energiahordozók termelése irányában bővíthető. A bioenergia termelése a struktúraváltásban újszerű lehetőséget jelent. A hasznosítás technológiájának fejlődése révén korszerű, hatékony biomassza állítható elő. Új energia-előállító termelési formák terjedhetnek el, mint pl. az "energia erdő", a cukorcirokból való alkoholgyártás, vagy - a magas olajtartalmú repcére alapozva - a BIODIESEL program. Jelentősen csökkenthető hazánk energiainportja a mezőgazdaság és az erdőgazdaság melléktermékeinek hasznosításával (szalma- és fabrikett stb.).

Az ipari tárcával együttműködve - kormányzati támogatással - a biomassza eredetű rostos aprítékok használata jelentősen bővíthető, környezetbarát csomagolóanyagok és alkatrészek gyártására, szintetikus műanyagok és fóliák válthatók ki.

A megújuló energiaforrások között - a mezőgazdasági termelésben legjelentősebb - biomassza mellett a nap-, a szél- és a vízenergia, valamint a geotermikus energia is fontos szerepet tölthet be. Felhasználásuk növelése az Európai Bizottság céljai között is szerepel. Az EU tagországaiban az energiefelhasználásból való részesedésüket a jelenlegi átlagosan 6%-ról 12%-ra tervezik növelni 2010-re. Hasonló irányú részarányt várnak el a csatlakozni kívánó országoktól is.

Magyarországon jelenleg a felhasználás részaránya a statisztikai adatok szerint 3,6%. A becslések ennél valamivel nagyobb, mintegy 1 millió tonna olajegyegyenértékű megújuló energiefelhasználást valószínűsítene. A felhasználás növeléséhez megvannak a lehetőségek, melyek kihasználásához természetesen bővíteni kell nemcsak a beruházási forrásokat, hanem a potenciális felhasználók ezirányú ismereteit is. A megújuló energiahordozók felhasználásának bővítése állami szerepvállalást igényel.

Szükséges a fejlesztő és adaptációs munkák ösztönzése, referenciaüzemek építése, illetve a biomassa közvetlen hasznosítására alkalmas berendezések beszerzésének támogatása.

A biomassa energetikai célú felhasználásának bővítését a költségcsökkentés indokain túl a környezetvédelmi nemzetközi egyezmények is indokolják. A hagyományos erdők telepítése mellett az úgynevezett energia erdők telepítésével elő kell segíteni az alapanyag termelés bővítését, amely egyben a gyengébb termőképességű területek alternatív hasznosítását jelenti.

3.3. Piacszabályozás

Az agrárrendtartásról szóló 1993. évi VI. törvény az agrárszektor elkülöníti a versenyszabályozás rendszerétől. Feljogosítja a Kormányt, illetve az agrárkormányzatot piaci intézkedések, intervenciós beavatkozások megtételére, a piacvezérlés intézményeinek működtetésére. Megkülönbözteti a közvetlenül szabályozott, valamint a közvetett módon befolyásolt agrártermék-piacokat. Az étkezési búza-, a takarmánykukorica-, a vágósertés-, a vágómarha-, illetőleg a tejpiac a közvetlenül szabályozott kategóriába tartozik. A piacszabályozás legfontosabb eleme az ár alakítása és az ehhez kapcsolódó kvótarendszer működtetése. A szabályozás garantált árat (az átlagköltségek 80 %-ának megfelelő szinten) állapít meg és amennyiben a piaci ár ez alá süllyed (megfelelő feltételek esetén), a törvény intervenciós kötelezettséget ír elő.

A piacszabályozás a kereslet és kínálat egyensúlyának megteremtésére törekszik. A piacvezérlés során számos körülményt kell figyelembe venni:

- a világpiaci ármozgások tartós trendjét;
- a hazai kereslet és kínálat alakulását;
- a központi költségvetés e célra felhasználható forrásainak nagyságát;
- a jellemző hazai költségszerkezet alakulását, a termelékenység (hatékonyság) növekedését.

A közvetlen szabályozás hatálya alá tartozó termékek esetében folyamatos kínálati pozícióra lehet számítani a hazai és a nemzetközi piacokon. Mindez felveti az eddigi piacsabályozási alapelv felülvizsgálatának szükségességét.

Az agrártermékek exportját elsősorban pályázatos exporttámogatási konstrukciókkal, a piacra jutáshoz szükséges hatósági és szolgáltató tevékenység költségeinek részbeni átvállalásával, illetve a marketing tevékenység fejlesztésének állami ösztönzésével indokolt segíteni. Az alkalmazható exporttámogatások termékcsoportonkénti és évenkénti nagyságát a Magyar Köztársaság és a WTO között létrejött megállapodás szabályozza.

A legfontosabb mezőgazdasági termékek, illetve ágazatok esetében az irányár intézményére alapuló piacsabályozást célszerű alkalmazni, valamint az ehhez kapcsolódó támogatási konstrukciókat célszerű kidolgozni. A garantált árat - az étkezési búza és a takarmánykukorica esetében - az irányárhoz kapcsolódó minimálárként határozhatjuk meg. Piaci zavar bekövetkezése esetén az állami felvásárlás a megelőző időszak valamilyen átlagára alapján történne. Ez lehetne a megelőző, pl. az előző 30 napon regisztrált tőzsdei elszámolóár átlagának 80%-a, vagy a nemzetközi árak magyar határparitáson számolt 3 éves átlagárának 75 %-a. Az irányárhoz ugyanakkor maximált ár is kapcsolódik, amely átmeneti világpiaci áremelkedés esetén (lefölözéssel) biztosítja a hazai agrárgazdaság kiegyensúlyozott működését, a készletek racionális szintjének megőrzését.

Az importszabályozás alapja az irányár. A legfontosabb termékek irányára képezi a vámmegállapítás bázisát. A rendszert a WTO-val illetve az EU-val kötött megállapodások szabályainak megfelelően célszerű kialakítani. A vámkedvezményes kvótakezelést a piacsabályozás egészéhez illeszthetően az FVM-ben célszerű végezni.

A piaci feltételek javításának, a belső fogyasztás növelésének fontos kormányzati eszköze a különböző szociális élelmiszerprogramok kidolgozása és működtetése (pl. iskolatej akció), valamint a közintézmények (kórházak, iskolák, hadsereg, stb.) élelmiszer beszerzési szabályozásának kialakítása.

A megújuló piacpolitika és piacsabályozás egyik fontos eszköze az állami tartalékolás és a piaci intervenció. A Gazdaságbiztonsági Tartalékok kezelését (raktározás, készletek megújítása, őrzés, stb.) végző Tartalékgazdálkodási Közhasznú Társaság (TIG Kht) a kormány döntése alapján 1998. Októberében került a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium felügyelete alá. Az állami tartalékolási tevékenység kialakulása Magyarországon az 1910-es évekre vezethető vissza. Ezt követően folyamatosan létezett állami tartalékolás, noha annak formája, összetétele, kezelése, irányítása és szervezetrendszere időről-időre változott. Nem változott ugyanakkor a tartalékolás oka: a lehetséges piaci-ellátási zavarok időleges kivédésének, tompításának szükségessége. A lakosság ellátását érintő, továbbá a védelmi célokat szolgáló tartalékokat 1993-ban a hatékonyabb gazdálkodás érdekében összevonták, ún. Gazdaságbiztonsági Tartalékot (GT) képeztek. A tartalékokkal kapcsolatos elvi döntések meghozatalára tárcaközi bizottságot hoztak létre. Az utóbbi években jelentős változások történtek a tartalékok összetételében, mely egyúttal azt is jelenti, hogy jelenleg a tartalékban csak a biztonság és az ellátás szempontjából legfontosabb, alapvető termékek szerepelnek.

A GT-ben készletezett termékek köre két – nagyjából egyforma - főcsoportra oszlik: mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre és ipari termékekre. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekben meghatározó a gabonafélék (56%), aránya. A TIG Kht. feladatainak ellátása (költségek fedezetének biztosítása) érdekében a GT-n felüli üzleti készletekkel és lehetőségekkel is rendelkeznek, ezek a termékkörök az alaptevékenység termékeihez kötődnek.

Tekintve, hogy a piac állami szabályozásának egyik alapvető eszköze az intervenció tevékenység, célszerűnek látszik és megoldható a TIG Kht. e tevékenységi körbe történő bekapcsolása, különösen azokban a termékkörökben, amelyekkel alapfeladatai között ma is foglalkozik. A bekapcsolódást megalapozhatja a készletezési feladatok végrehajtása során megszerzett partner és piacismeret, a TIG Kht. portfóliójába tartozó tárolókapacitások felhasználási lehetősége, a TIG Kht. és a Concordia Rt közötti "természetes" együttműködés, akár a közraktározást megkövetelő tevékenységben, akár a biztonságos raktárkapacitások használatát illetően. Elképzelhető

az is, hogy a TIG Kht. más, a mai termékösszetételben nem szereplő, de az FVM-hez tartozó ágazat termékeiben kap intervenciós feladatot. Ebben az esetben a Társaságnak szakmailag az új "termékből" fel kell készülnie - amire egyébként alkalmas, vagy alkalmassá tehető. Célszerűnek látszik azonban, hogy intervenciós feladatot a TIG Kht. alapvetően a legneuralgikusabb termékkörök (gabonafélék: búza, kukorica) kezelésében kapjon.

A belső feszültségek (árufelesleg) levezetésének természetes eszköze az export. A TIG Kht. e téren 1997-ben kezdett intenzíven tevékenykedni (1997-ben 100 ezer tonna gabonaexportot, 1998-ban 50 et gabonaexportot realizált). A GT termékek készletezési ciklusának jellegéből adódóan ez a tevékenység nyilván nem lehet folyamatos. Ugyanakkor, miután már rendelkezik kapcsolatrendszerrel, elképzelhető az a megoldás, hogy a GT előírást meghaladó mennyiségekkel - az FM érdekeltségi körébe tartozó társaságokkal összehangoltan - intenzívebb export tevékenységet folytasson a Kht. Ennek különös jelentősége lehet a szállítások biztosabb nyomon követésében, a kistermelői kiszolgáltatottság csökkentésében, továbbá barter kereskedelem esetén a magyar mezőgazdaságot közvetlenül, vagy közvetve támogató import biztosításában és kézbentartásában. Példaként említhető, hogy barter kereskedelemben behozott gázolajkészletek biztos háttéréül szolgálhatnak a mezőgazdasági üzemanyag-felhasználók igényeinek kielégítésére.

A TIG Kht. egyik alapproblémája, hogy mind az alaptevékenység ellátásához, mind az esetleges intervenciós feladatokhoz kevés a saját gabonatároló kapacitása. A feladatok - különösen a szükséges beruházások megvalósulásáig - biztonságos idegenhelyi tárolással, illetve a Concordia Rt-vel való szoros együttműködéssel megoldhatóak. Az idegenhelyi tárolókapacitások egy részének kiváltása saját forrásból és lehetséges állami alapok igénybevételevel történhet.

Önálló dunai kikötő kapacitással - az FVM felügyelete alá tartozó cégek közül - egyedül és csak egy helyen (Fadd) a Concordia rendelkezik. Ezért célszerűnek látszik a TIG Kht. és a Concordia, esetleg más állami cégek együttműködésében egy dunai kikötő fejlesztési koncepció kidolgozása, hozzátéve, hogy a beruházás költségigénye

miatt a megvalósítás jelentős állami fejlesztési eszközök igénybevételét is szükségessé teszi.

Kiemelt feladat a lánckereskedelem visszaszorítása, a termelő közvetlen piacra jutási lehetőségének fejlesztése (nagybani piacok, értékesítő-beszerző szövetkezetek, stb.). Törekedni kell az agrárszektor külkereskedelmi egyenlegének aktív eszközökkel történő javítására.

3.4. Az agrárgazdaság pénzügyi szabályozása

A támogatási rendszer az agrárpolitika megvalósításának egyik jelentős eszköze.

3.4.1. Támogatási rendszer

A támogatási rendszer több tekintetben is megújításra szorul. A mezőgazdaság sikeres fejlődésének lényeges feltétele a támogatási konstrukciók egyszerűsítése, kiszámíthatóvá tétele, hosszabb távra szóló kialakítása; elkerülhetetlen tehát a rendszer ilyen irányú megváltoztatása. A kistermelők és a családi gazdaságok korábban hátrányos helyzetbe kerültek. A jövőben tehát a támogatásoknak jóval hatásosabban kell szolgálniuk a kistermelők, a családi gazdaságok fejlődését, elő kell mozdítaniuk esélyegyenlőségük megteremtését. A változtatás további logikus iránya: a támogatás az eddigiéknél nagyobb arányban jut közvetlenül a termelőkhez. Az új támogatási rendszer egyben közeledést jelent az EU-ban alkalmazott elvekhez és formákhoz is. Középtávon, a csatlakozásig teljes mértékben át kell venni a KAP támogatási és pénzügyi rendszerének szabályait és intézményeit.

A támogatási rendszer hatékony működtetése érdekében be kell vezetni a mezőgazdasági termelők regisztrálását. A mezőgazdasági támogatást igénybe venni kívánó termelők egy ún. támogatási törzslapot töltenek ki, amely az azonosítási adatok mellett a támogatás szempontjából leglényegesebb adatokat (pl. használt földterület, állatállomány, foglalkoztatottak száma, stb.) tartalmazza. Magyarország történelmében ha régebben egy regisztrációt elrendeltek (Mária Terézia, II. József) azt mindig egy új adó követte (füstadó, telekadó stb.). Ez az első olyan regisztráció amikor a

nyilvántartásba vételt nem adózás követi, hanem a nyilvántartott gazdák jelentős állami támogatást kapnak.

A jövőben csak a regisztrált mezőgazdasági termelők részesülhetnek termelést segítő támogatásban. A regisztráció szempontjából mezőgazdasági termelő az a földhasználó, aki legalább 1 hektár szántóterületen, ültetvény esetén 5 ezer m²-en gazdálkodik, vagy haszonállatot tart és mezőgazdasági árbevétele eléri a 250 ezer Ft-ot, valamint ha az összes árbevételből 50%-ot meghaladó mértékű a mezőgazdasági tevékenységből származó érték.

A támogatási összeg koncentráltabb, célirányosabb felhasználása érdekében csökken a támogatási konstrukciók száma. A pályázatos, az engedélyezésen alapuló és a normatív támogatások aránya az utóbbiak javára változik. A támogatáshoz való hozzájutás egyszerűsítése érdekében a normatív jellegű támogatások automatikus rendszerben kerülnek folyósításra, amelyet a regisztrációs rendszer alapoz meg. A termelők igénylőlapokon saját maguk számítják ki és igénylik a szóban forgó támogatást. A nyilvántartás és az ellenőrzés az FM hivatalok, a falugazdász hálózat, valamint az APEH feladata. Középtávon - az EU csatlakozás követelményeit is figyelembe véve - feltétlenül szükséges az agrártámogatások ellenőrzésére külön független szervezet kialakítása is.

A kedvezőtlen adottságú agrártérségekben a szükséges termelési szerkezet átalakítást, a foglalkoztatás bővítését, a jövedelem növelését (pl. erdősítés, extenzív termelési ágazatok bevezetése, speciális helyi foglalkoztató kapacitások létrehozása, falusi turizmus fejlesztése) a vidékfejlesztés keretében, az erre elkülönített forrásokból támogatja a kormány.

A támogatási rendszer új eleme a normatív termelői támogatás, amelyet a regisztrált termelők a művelt terület és a tartott állatállomány után évenként meghatározott fajlagos mértékek (Ft/hektár, Ft/db) szerint vehetnek igénybe.

A *termőföld művelési támogatást* azok a termelők vehetik igénybe, akik a legfontosabb szántóföldi árunövények (gabonafélék, olajos növények, cukorrépa, stb.) termelésével foglalkoznak. A támogatás igénybevétele feltételekhez van kötve (a

támogatást csak termékértékesítési szerződéssel rendelkező termelő veheti igénybe és a támogatás összegét fémzárolt vetőmag, illetőleg műtrágya, szerves trágya és növényvédő szer vásárlására kell fordítani). Az *anyaállat tartási támogatást* a szarvasmarha, juh nőivarú egyedeit tartó, illetőleg a méhészettel foglalkozó termelők vehetik igénybe. Mindkét támogatási forma jövedelem kiegészítést tesz lehetővé a kis- és családi gazdaságok meghatározott körére.

A *hitelkamat támogatás* (éven belüli lejáratú termelési hitelek-, éven túli lejáratú tőkepótló hitelek kamattámogatása, állami kezességvállalás) a mezőgazdasági termelők krónikus töke- és jövedelemhiányát enyhíti. A kamattámogatás mértéke a termelési hitelek esetében a jegybanki alapkamat 40%-a, a tőkepótló hitelek esetében pedig az elfogadott szabályozás szerint évenként meghatározott mértékű. Az állami kezességvállalás a gabonatermelők hitelhez jutását segíti azzal, hogy az állami költségvetés a legfontosabb négy gabonaféle (búza, árpa, rozs és kukorica) termeléséhez felvett hitelek után - hektáronként maximált összeget figyelembe véve -70%-os kezességet vállal. A kis- és középvállalkozások hitelhez jutásának segítése érdekében fokozottabban kell kihasználni a jelzáloghitelkezésben és az állami, illetve intézményi viszontgaranciában rejlő lehetőségeket.

A *biológiai alapok megőrzésének és fejlesztésének támogatása* a magas genetikai értéket képviselő növény- és állatfajták szaporító anyagainak előállítását, a nemzeti génvagyon részét képező növényi génrezervek, illetve állatfajták törzsállományainak fenntartását elősegítse. E tevékenységet a tájegységenként kijelölt non-profit jelleggel működő modellüzemekre, valamint az oktatási és kutatási intézetek mintauzemeire kell alapozni.

A nemzetközi és a hazai kutatási eredményeknek, a legfontosabb szakmai, piaci és gazdasági információknak a gazdákhöz, termelőkhez történő gyors eljuttatásában a szaktanácsadás alapvető és nélkülözhetetlen szerepet játszik. Hatékonyságának növelése érdekében átalakulás előtt áll a *szaktanácsadás támogatása*. A tanácsadói tevékenységet tájegységenként kijelölt modellüzemekre, valamint az oktatási és kutató intézetek mintauzemeire célszerű alapozni.

A *fiatal agrárvállalkozók gazdálkodásának támogatása* azon fiatal, kezdő vállalkozók támogatását szolgálja, akik a mezőgazdasági termelést élethivatásul kívánják választani. A támogatás a gazdálkodás indításához szükséges beruházásokhoz, a gazdaság korszerűsítéséhez, birtokvásárláshoz és a szükséges forgóeszközök biztosításához használható fel. Formája vissza nem térítendő támogatás, vagy hitel utáni kamattámogatás.

A *termékbeszerzést, értékesítést, feldolgozást, szolgáltatást végző szövetkezesek létrejöttének támogatása* a magántermelők által alapított, a mezőgazdasági termékek beszerzését, raktározását, értékesítését, feldolgozását, az anyagbeszerzést, szolgáltatást végző szövetkezetek, erdőbirtokossági társulatok, gépkörök, termelői értékesítő szervezetek (TÉSZ-ek) megalapítását és forgótőkájük bővítését segíti. E szervezetek tevékenységéhez szükséges beruházások ösztönzését is magában foglalja a rendszer.

A *piacra jutási támogatások* között a GATT/WTO követelményekre tekintettel az automatikus exporttámogatás visszaszorulóban van, ugyanakkor növekednek a piacra jutást segítő közvetlen termelői támogatások. Az agrártermékek exportját elsősorban az árualap és a piaci feltételek közelebbi ismeretében kialakított pályázatos exporttámogatási konstrukciókkal és a marketing tevékenység fejlesztésével indokolt segíteni.

A legfontosabb mezőgazdasági termékek, illetve ágazatok esetében alkalmazni kell az irányár intézményét és az ehhez kapcsolódó támogatási konstrukciókat. Meg kell szüntetni a garantált ár jelenlegi feltételrendszerét. Az irányár minimumaként kerül a garantált ár meghatározásra, jellemzően a hazai tőzsdei vagy a nemzetközi árak magyar határparitáson számolt áralakulásához kapcsoltn.

Továbbra is érvényben maradnak a - versenyképesség javítását szolgáló - *termelési költségek csökkentésére* irányuló támogatási konstrukciók. A támogatásokat minőségi feltételekhez indokolt kötni.

Megfelelő pénzügyi forrásokat kell elkülöníteni az előre nem tervezhető piaci zavarok esetén teendő intervenciós intézkedésekre. Elő kell segíteni, hogy a

terméktanácsoknál is jöjjenek létre, illetve bővüljenek a piaci beavatkozást szolgáló - általuk kezelt - pénzforrások.

Az új, korszerű erő- és munkagépek, technológiák termelésbe állításának ösztönzése a támogatási rendszer fontos része. A gépbeszerzéshez 25%-os automatikus támogatás, hitel igénybevétele esetén ezen felül 40%-os kamattámogatás vehető igénybe. Továbbra is indokolt a géplízing támogatása. A támogatandó gépek körének meghatározásához célszerű bevezetni a gépvizsgálatok rendszerét, melyet az FVM Műszaki Intézete, valamint annak irányításával az agrártudományi egyetemek műszaki tanszékei végeznének (bizonyos gépek vizsgálatára a műszaki tanszékeken állnak rendelkezésre a vizsgálati feltételek). *Az építési beruházásokhoz, korszerűsítéshez és technológiai berendezések vásárlásához* - a mezőgazdasági termelés mellett a feldolgozás területén is - nyújtandó támogatás a rendszer fontos eleme. Az agrárágazat műszaki fejlesztését, új agrártermékek kialakítását, az alternatív mezőgazdasági termelés meghonosítását szolgáló, a jövőbe mutató kezdeményezések, a fejlesztő és adaptációs munkák, a referencia-üzemek megvalósítása - közöttük a megújuló energiaforrások, a bioenergia-hordozók - támogatása a jövő agrárfinanszírozásának lényeges elemei.

A szőlő- és gyümölcsültetvények telepítése a beruházás-politika egyik kiemelt területe. A minőségi- és fajta-követelmények, valamint a termőhelyi adottságok fokozott figyelembevételének érdekében a pályázatos támogatási forma működtetése indokolt. A telepítéshez végleges támogatás (50%), illetve kamattámogatás (40%) is igényelhető.

A felsorolt agrár-beruházási támogatási konstrukciókat kiegészítik a területfejlesztési támogatási rendszerből e célokra fordítható pénzügyi források, amelyek a kedvezőtlen adottságú térségekben többlettámogatás céljaira használhatók fel. Az egyéb beruházás jellegű támogatások tekintetében indokolt, hogy az *öntözésfejlesztés* és a *melioráció* támogatása engedélyezésen alapuló eljárás szerint működjön. A támogatás formája végleges fejlesztési juttatás, illetve hitelkamat-támogatás. A meliorációs beavatkozások támogatási rendszere fokozottabban segíti a vízrendezés és a belvízkárok megelőzéséhez szükséges beavatkozások (beleértve a csatornahálózat rendbetételét) komplex megvalósítását, továbbá a víz- és szélerózió elleni védelem tennivalóit,

beleértve a fasorok és erdősávok rendszerének kialakítását, illetve fenntartását, valamint a talajjavítást, elsősorban a savanyú talajok meszezését.

Az erdőtelepítés és fásítás támogatása az ország erdőterületének növelése érdekében a stratégia egyik fontos feladata. Az új erdők telepítése lehetőség szerint a mezőgazdasági művelésre alkalmatlan, illetve belvizes területek bevonását is magában foglalja. A támogatás normatív (amely fafajtól és termőhelytől függően differenciált), vagy ráfordításos alapon történik.

Az agrárágazat EU-csatlakozásra való felkészülését szolgáló támogatási konstrukciók keretében biztosítani kell az információs rendszer továbbfejlesztését, valamint a különböző célokra (pl. SAPARD program előkészítése és megvalósítása, stb.) az Európai Uniótól igényelhető támogatások fogadásához szükséges magyar hozzájárulás forrásait.

3.4.2. Az adózási rendszer agrárelemei

A személyi jövedelemadózási jelenlegi rendszerében megkülönböztetett helyet foglalnak el a mezőgazdasági őstermelők és ezen belül különösen a mezőgazdasági kistermelők. Az adókedvezmények rendszerét továbbra is fenn kell tartani.

Jelenleg a mezőgazdasági termékek, a mezőgazdasági szolgáltatások valamint az alapvető élelmiszerek a kedvezményes (12%-os) ÁFA kulcs alá esnek. E speciális elv fenntartása mellett indokolt az EU tagállamokban alkalmazott ÁFA szabályokkal történő harmonizáció megvalósítása.

A jövőben a kompenzációs felárat a termelők nem esetenként a felvásárlóktól, hanem összegyűjtötten (évente két alkalommal) az adóhatóságtól igényelhetik. Ez esetben megszüntethetők a jelenleg tapasztalható visszaélések (a felvásárló a kompenzációs felárat az árból leszámíthatja), a termelők az ÁFA visszatérítést valóban megkapnák.

Az iparüzési adó hatálya a jövőben a nemzetgazdasági átlagnál lényegesen alacsonyabb jövedelmezőségű mezőgazdasági tevékenységre nem vonatkozik.

A mezőgazdasági termelők részére - meghatározott normatívák szerint - a felhasznált üzemanyag jövedéki adójának egy bizonyos része visszatérítésre kerül.

A modell jellegű BIODIESEL üzemek a szövetkezésen belül végzik a termelést, feldolgozást és felhasználást, ezért mivel a termékek a piacon nem jelennek meg, azok adóval nem terhelhetők.

3.5. Az agrárintézmény-rendszer fejlesztése

A mezőgazdasági és élelmiszeripari termelés jellegéből adódóan, a nemzetközi kötelezettségek és a piacsabályozási feladatok következtében nagyon sokrétű, nagy volumenű hatósági, nyilvántartási, valamint szolgáltató tevékenységet kell az agrár intézményrendszernek ellátnia. Az elmúlt évtizedben a működtetést és a fejlesztést szolgáló költségvetési eszközök reálértékben jelentősen csökkentek. Ugyanakkor hazánknak a nemzetközi kereskedelembé való intenzívebb bekapcsolásával a teljesítendő feladatok növekedtek. Az agrártermékek versenyképességének egyik meghatározó elemévé vált a megbízható, magas színvonalú agrárhatósági, szolgáltató tevékenység.

Az Európai Unióba belépésüket előkészítő országok tapasztalata azt mutatja, hogy a megnövekedett feladatok miatt az agrár intézményekben 25-50%-kal növelték a szakmai állományt, fejlesztették a műszaki feltételeket. Magyarország földrajzi elhelyezkedéséből adódóan nagy mennyiségű tranzitcélú szállítmány érkezik az országba, amit a jelenlegi intézményrendszerrel kellene nyomon követni. Emiatt megnövekedett a különböző állat- és növény-egészségügyi problémák felmerülésének, illetőleg egyes esetekben a piacsabályozás megbízhatóságának kockázata. Alapvető érdekünk tehát a megfelelő intézményi működés biztosítása.

A jelenlegi magyar gyakorlat az, hogy az agrár intézményrendszer működési költségeinek csak egy részét adja a költségvetés, a másik részét díjak, illetékek beszedésével, illetve vállalkozásból teremtik elő. Ez az agrár vállalkozásokra ró olyan többletterhet, amely alól a versenytársak mentesülhetnek. A fejlett országokban általában az agrár intézményrendszer finanszírozása (WTO-konform módon) teljes

mértékben a költségvetésből történik. Az agrár intézményrendszer fejlesztése során nekünk is célszerű átvenni ezt a gyakorlatot.

Az agrár intézményrendszer fejlesztését az Európai Unióhoz történő csatlakozás eredményes előkészítése is indokolja. A magyar agrárgazdaság EU csatlakozásának alapfeltétele, hogy termékeink mindenben feleljenek meg az egységes piacrajutás feltételeként megszabott közösségi előírásoknak (minőség, minőségbiztosítás, állat- és növényegészségügy stb.), továbbá, hogy Magyarországon is alkalmazni tudjuk az EU Közös Agrárpolitika (KAP) termelés- és piacszabályozó gyakorlatát (termelőkre vonatkozó, a mezőgazdasági termeléshez, a piacszabályozó eszközökhöz kapcsolódó nyilvántartások, a támogatások elosztása, stb.).

Az agrár intézményrendszer mai állapotában nem képes az EU tagságból eredő, új típusú feladatok végrehajtására, illetve bizonyos uniós szabályozások végrehajtásához nem is rendelkezünk intézményekkel. A már meglévő hatósági intézményrendszert (állat- és növényegészségügy), a minőségellenőrzést és az agrárinformációs rendszert EU-konformmá kell tennünk termékeink piacra jutásának elősegítésére. Elengedhetetlen egy olyan egységes intézményrendszer kialakítása, amely lehetővé teszi a támogatások igénylésének, kifizetésének és felhasználásának következetes ellenőrzését.

Az agrárintézmény-hálózat fejlesztése részeként meg kell erősíteni a megyei földművelésügyi hivatalokat. Nagy jelentőségű az 1994-ben létrehozott falugazdász hálózat újbóli kialakítása. A rendszer 1999. január 1-től lép életbe és az EU-csatlakozásig több lépcsőben fejlődik tovább. Ezzel megszűnik a megyei agrárkamarák keretében működő gazdajegyzői hálózat. A munkájukat megfelelő szakértelemmel és megaláddással végzők átkerülnek az újjászerveződő falugazdász hálózatba.

A falugazdászok nagyrészt köztisztviselői állományba kerülnek, mely lehetővé teszi a nagyobb felelősség, a megbízhatóság növelését és a felügyeleti jogok hathatósabb érvényesítését. A nem a központokban levő falugazdász helyeken ugyanakkor vállalkozók is dolgozhatnak. A részben alternatív lehetőség oka: az alkalmas jelöltek minél szélesebb körének figyelembevétele a pályázatokon. A falugazdászok feladatköre a volt gazdajegyzői feladatokhoz képest bővül, önállóságuk

növekszik, a rendszer rugalmassága, gyorsasága és megbízhatósága javul. Közvetlen részvételt vállalnak a piacrajutást elősegítő szerveződések létrehozásában, a szaktanácsadás szervezésében, a központi, illetve kistérségi programok összehangolásában, jelentős szerepet kapnak az ellenőrzésben. A rendszer hatékony működése feltételezi az önkormányzatokkal, a vállalkozásfejlesztési intézményekkel és a megyei kamarákkal az együttműködést és a napi kapcsolattartást. A gazdajegyzők működési költségei évente az FVM intézményi támogatási keretében kerülnek megtervezésre.

Középtávon az agrár intézményrendszer kívánatos fejlesztése, megerősítése mintegy 40 Mrd Ft többlet forrásigénnyel jár, a költségvetésben erre a célra rendelkezésre álló források nem elegendőek. Nemzetközi források bevonása is szükséges. A PHARE segélyek mellett világbanki hitel igénybe vétele is elengedhetetlen.

A fejlesztéssel segíteni kell:

- az FVM hivatalok közigazgatási és hatósági feladatai ellátásának - a termelők regisztrációs rendszerének kiépítésén alapuló - korszerűsítését;
- az agrárágazat információs rendszerének bővítését;
- a Minőségügyi Központ létrehozását;
- az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (OMMI) korszerűsítését;
- az Országos Borminősítő Intézet (OBI) megújítását;
- az állategészségügyi hálózat bővítését;
- a növény-egészségügyi hálózat megújítását;
- az agrár minőség szabályozási és ellenőrzési rendszer korszerűsítését, illetve bővítését;
- az EU-konform agrárpiaci intézményrendszer kiépítését,
- a földügyi és térképészeti szakigazgatás intézményeinek bővítését;
- az erdészeti szakigazgatás intézményrendszerének megújítását.

A fejlesztés eredményeként az agrárintézmények tevékenysége, a feladatok ellátása EU színvonalúvá válik, kielégíti az Acquis követelményeit és hozzájárul a derogációs igények csökkentéséhez is. Ugyanakkor a kellően fel nem készített agrár intézményrendszer működésbeli hiányosságai az agrárgazdaságban - egyes becslések szerint 300 millió - 1 milliárd ECU - támogatáskiesést is okozhatnak a Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) és a Strukturális Alapoktól igényelhető támogatások esetében.

3.6. Humánerőforrások fejlesztése

Az agrárstratégia eredményességének meghatározóan fontos tényezője a humánerőforrás fejlesztése. Az agrárgazdaság a felső- és a szakoktatásban, az alap- és az alkalmazott kutatásban, a fejlesztésben és a szaktanácsadásban jelentős tartalékokkal rendelkezik. Alapvető cél ezeknek megalapozott és összehangolt fejlesztése. Ennek során kiemelten kell kezelni az oktatást, a kutatás-fejlesztést, a szaktanácsadást, a vidékfejlesztéssel kapcsolatos feladatokat, élve az Európai Unió vidékfejlesztési támogatási lehetőségeivel.

3.6.1. Oktatás, szaktanácsadás

A mezőgazdaság területén mindig és mindenütt megkülönböztetett szerepet töltött be a szakoktatás. Miután az agrártudományok jórészt empirikus diszciplínák, így az oktatás kapcsolata mindig szoros és bensőséges volt a gyakorlattal. Az elmúlt időszak erőszakosan koncentráló agrárpolitikájának és főleg oktatáspolitikájának következménye, hogy részben megbomlott az oktatás egysége és ennek megfelelően csökkent hatékonysága is.

A reorganizálódó agrárgazdaság a szakoktatás megújulását is feltételezi oly módon, hogy a tárca szakmai felügyelete mellett újjá kell szervezni az egységes irányítású és finanszírozású, sokszínű és integrált szakoktatást: a néhány napos téli gazdatanfolyamoktól az ezüstkalászos jellegű gazdaképzésen át a technikus, mérnök, szakmérnök és doktorandusképzésig. Az agrár szakoktatásban növelni kell a tapasztalat szerepét. A szakoktatásban fokozni kell a tulajdonosi, vállalkozói tevékenységgel

összefüggő ismeretanyagok szerepét, a gyakorlati tapasztalat, a marketing- és management-ismeretek részarányát.

Az agrárkutató, -oktató, -szakképzés intézményrendszerének és szakmai tartalmának koordinációjával tovább kell erősíteni a felsőoktatási intézményekben folyó agrárkutató, szaktanácsadási, szakképzési tevékenység ágazati felügyeletét és irányítását. A középfokú képzés területén fenn kell tartani a jelenlegi felügyeleti viszonyokat, de bővíteni kell a szakmai döntési jogkört a felsőfokú akkreditált iskolarendszerű képzésben és a felsőoktatás teljes területén. Az agrárkutató intézményeknek és a felsőoktatásnak törvényekben szabályozott módon kell sokkal szorosabban az FVM-mel kapcsolatba kerülni.

A tantervek és tantervek fejlesztése során arra kell törekedni, hogy bemutató feladatot is ellássanak, modellüzemként szolgáljanak a kialakítandó családi gazdaságok nagyságrendjéhez igazodóan. A tantervek esetében ki kell alakítani a waganingeni típusú modell gazdaságokat (épületek, fajták, gépesítés, ökonómia), amelyeknél a magasabb szintű termeléshez szükséges forgóeszköz-igényt központi támogatásból kell megteremteni és non-profit alapon működtetni.

Az ágazat versenyképességének fejlesztéséhez szükség van a külföldi technológiák, termelési formációk megismerésére, a tapasztalatok adaptálására. A szakoktatást szolgálja a megújuló energiaforrások felhasználásának ismeret- és eszközháttere. Bővíteni kell valamennyi szakterületen a tanfolyamos képzés lehetőségét, az ehhez szükséges állami támogatást, a felnőttképzést és az ismeretterjesztést. Az Európai Unió rendszeréhez igazodva változtatni kell a szakosítás és az intézményhálózat jelenlegi helyzetén. Bővíteni, fejleszteni szükséges a minőségi termelés kialakításához szükséges képzéseket (pl. teljesítmény-ellenőrző, vágóállat-minősítő). Az idegenforgalom fejlesztésének kapcsolódása miatt indokolt a gazdaasszony, a falusi vendéglátó, a falumenedzser, a biotermelő képzések beépítése.

Az agrárágazati vállalkozások megkezdését Európában szigorú képesítési követelményekhez kötik. Ehhez igazodva a támogatások feltételül kell szabni, hogy

megfelelő iskolai végzettség hiányában a gazdálkodók szaktanácsadót alkalmazzanak. A szaktanácsadó szolgálat kiépítéséig ezt a feladatot a falugazdász hálózat láthatja el.

A mezőgazdasági struktúra átalakulásának és hatékony működtetésének fontos tényezője a szaktanácsadó szolgálat. A hálózat kialakítása nem tűr halasztást. A szaktanácsadó szervezetnek az agárfejlesztés politikáját és annak megfogalmazott térségfejlesztési programjait segítő, sokoldalú szakintézményként kell működnie. Tevékenységében szorosan kell integrálnia a kutatás, a képzés és az adaptáció funkcióit. Jelentős feladata van a régiókban működő oktatási intézményeknek, egyetemeknek, szakközépiskoláknak és szakiskoláknak, kutatóintézeteknek, valamint a kiváló gyakorló szakembereknek is.

Az FVM oktatási-kutatási intézményei bázisán ingyenes szaktanácsadást kell biztosítani azon családi gazdaságok részére, amelyek éves árbevétele csak az önfenntartást teszi lehetővé, illetve piaci viszonyok közötti fejlődése nem várható.

A szaktanácsadás hatékonyságát minden esetben növelhetik a rendelkezésre álló kapcsolt eszközök. Így volt az pl. a termelési rendszerek esetében, mikor is a legkorszerűbb technológia szoros mellérendelése biztosította a tanácsadás hatékonyságát. Ezért szükségesnek tartjuk - az ágazatot támogató eszközökhöz való hozzájutás feltételeként - az állami szaktanácsadó hálózat igénybevételét. Az állami szaktanácsadó szolgálat munkáját az Országos Élelmiszergazdasági Szaktanácsadó Bizottság koordinációjával, regionális központokban szervezve, a meglévő intézményekre és a kialakítandó tájspecifikus mintafarmok, bemutató üzemek hálózatára alapozva lehet és kell működtetni. A szaktanácsadási hálózatot az FVM koordinációjával célszerű megszervezni és működtetni, az ehhez szükséges személyi, tárgyi és pénzügyi feltételek biztosításával. Természetesen az állami hálózat mellett biztosítani kell a piaci szférában – az annak törvényei szerint működő -termeltetői, szolgáltató és szerviz jellegű tanácsadás lehetőségeit is.

A családi gazdaságok számára bemutató gazdaságokat kell kijelölni. A bemutató gazdaságok nagysága igazodjon a célként megfogalmazott korszerű gazdaság mérethez (pl. 300 hektár), gépesítése legyen alkalmas egy korszerű gazdaság gépesítésének

bemutatására. Ösztönözni kell a gazdálkodókat arra, hogy gazdálkodásuk kialakításánál vegyék át a bemutató rendszerek és mintagazdaságok komplett technológiáját.

3.6.2. Kutatás, fejlesztés

Az agrárkutatás jelentős bázisai az agrár felsőoktatási intézmények és az ágazati, valamint az akadémiai kutató intézetek. A vidékfejlesztésben, a tájtermelés rangjának helyreállításában meghatározó szerepet töltenek be. Ingyenes szaktanácsadással, bemutatók, nyílt napok szervezésével segítik a kutatás-fejlesztési eredmények megismerését, azok gyakorlatba való átvitelének lehetőségét. Talajvédelmi, tápanyag-gazdálkodási, vízgazdálkodási, biotermesztési, erdészeti, stb. vizsgálatokkal és kutatásokkal fontos szerepet vállalnak a környezetvédelem feladatainak megoldásában. Az agrár közgazdasági kutatások, amelyek a piacgazdasági agrárintézményi rendszer sajátosságainak feltárásával az európai agrárrendszerek folyamatos vizsgálatával, az agrárstruktúra, az agrárpiac működésének változásaival foglalkoznak, nélkülözhetetlenek az agrárirányítás munkájához és döntéseihez. E kutatói bázis fejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges

- a költségvetési intézetek alaptámogatásának folyamatos közelítése az EU szinthez, hogy azt (70%-os alapellátás) négy éven belül el lehessen érni;
- helyreállítani a kutatásfinanszírozásban a felsőoktatás FVM-hez kötődő szegmenseit;
- a K+F feladatok megvalósítására kiírt pályázati rendszer támogatására növekvő pénzügyi forrás hozzárendelése, az eredményorientált falukutatói rendszer megvalósítása;
- a fiatal kutatók kutatási pályázatának és továbbképzésének ösztöndíj rendszer formájában való segítése;
- az akkreditált laboratóriumi hálózat korszerűsítése;
- a kutatóintézeti eszközállomány fejlesztése.

Az alkalmazott kutatások területén az ágazati kormányzatoknak kell a prioritásokat meghatározniuk, s a többcsatornás finanszírozást (MTA, OMFB, OM stb.) koordinálniuk. Meg kell keresni a lehetőségét, hogy a mezőgazdaság specifikumait kifejező és közösségi érdekeket szolgáló kutatásokra az ágazat rendelkezzen megfelelő

forrásokkal. Célszerű prioritást adni az adaptációs K+F munkának, hogy a meglévő kutatási eredmények gyakorlati alkalmazása felgyorsuljon. A kutatásszervezés rendszerében meg kell szüntetni az indokolatlan párhuzamos kutatásokat. Minden témajavaslat előbírálatainak részévé kell tenni az újdonság vizsgálatát.

A kutatások praktikus jellegét érvényesítendő, a projektek megítélésében és a fedezeti források odaítélésében a pályázati rend fenntartása mellett a döntéshozók között megfelelő arányban kell a termelőknek, felhasználóknak képviselőket biztosítani. A kutatókat az új tudományos eredmények elérésében és a kutatásban megszületett újítások gyakorlati magvalósításában egyaránt érdekeltté kell tenni. A fejlesztés, a műszaki fejlesztés alapvetően vállalati kategória. A konszolidálódott piacgazdaság keretében - ahol a fejlesztések forrása a nyereség - a modernizációt automatizmusokkal kell támogatni. Mivel jelenleg a termelőszféra a szükséges anyagi erőforrásokkal nem rendelkezik, a technológiai-, szerkezeti fejlesztést fokozottabban kell állami eszközökkel támogatni.

3.7. Agrármarketing

Az agrármarketing munkának elő kell mozdítania termékeink megismertetését, jó hírnevének megteremtését és piacra jutását. Az agrármarketinggel szembeni alapvető követelmény, hogy segítse a termelőket áruik bemutatásában, reklámozásában, a kereskedelmi partnerek megtalálásában, a piaci követelmények megismerésében, az új tendenciák, jelenségek időbeni felismerésében. Erre a segítségre mindenekelőtt azok a kis- és középvállalkozások szorulnak, amelyek nem rendelkeznek kellő anyagi forrással és/vagy elégséges szakismeretekkel termékeik szakszerű piaci menedzseléséhez. Az agrármarketing - a marketing ismeretek széleskörű terjesztésével és azok gyakorlati bevezetésével - részt vállal a magyar agrárium EU-tagságra való felkészítésében. Tevékenységében felhasználja a közösségi marketing gazdag eszköztárát (kiállítások, vásárok, itthon és külföldön, értékesítés ösztönzési akciók, üzletember találkozók, kiadványok, reklám anyagok, PR-tevékenység a médiában, oktatás, stb.).

A termelők belföldi piaci pozícióit erősíti olyan konkrét akciókkal, amelyek a nagy áruházi láncokba való bekerülést segítik, hiszen ma már ezek forgalmazzák az

élelmiszerek 50-60 %-át és a következő években részesedésük tovább növekszik. Az akciók eredményeként el kell érni, hogy a szuper- és hipermarketek áru kínálatában a magyar élelmiszerek ne veszítsenek ma még döntő súlyukból. A TÉSZ-ek (Termelő és Értékesítő Szervezetek) marketing tevékenységének segítségével, kereskedőknek rendezett árubemutatókkal, a beszállítókkal szembeni követelmények megismertetésével lehet elősegíteni a kis és közepes vállalkozások térnyerését.

Az exportot segítő közösségi marketing eszközök között kiemelt szerepet kapnak a vásárok és kiállítások, árubemutatók, áruházi hetek, az ezekhez kapcsolódó üzletember találkozók. A rendezvényeket piackutatásokkal, a helyi kereskedelemre és kereskedőkre vonatkozó információk összegyűjtésével kell előkészíteni.

A külföldi akciók hatékonyságának növelése érdekében olyan programokat is be kell építeni, amelyek a résztvevő vállalatok felkészülését segítik, illetve hozzájárulnak ahhoz, hogy a rendezvények során létrejött kapcsolatok szerződésekből és áruszállításokban realizálódjanak. Az európai országok közül rendezvényeink célországa mindenekelőtt a legnagyobb élelmiszer-felvevő piacunk, Németország. Erőteljesen kell folytatni az akciókat Nagy-Britanniában, ahol a már működő londoni Bor és Élelmiszer Iroda segítségével számos rendezvény erősíti a magyar áruk piaci pozícióját. A középtávú marketing stratégia célja új piacok felkutatása. Ennek során a hagyományos piacokon túl széles körben kell nyitni a világra.

A belföldi közösségi agrármarketing kiemelt helyén olyan komplex vidékfejlesztési marketing program megvalósítását kell célul kitűzni, amely magában foglalja a kedvezőtlen adottságú térségek (pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Nagykunság, Kiskunság) segítségét, a turisztika, a vadászat, a természetvédelem, a falusi vendéglátás fejlesztését, valamint az egészséges táplálkozás terjesztését és a bio élelmiszerek felhasználását a közétkeztetésben (gyermekélelmezés, egészségügy stb.).

A régió- és településmarketing feladata a térség, tájegység vagy kistérség termékeinek bemutatása, piacra segítése, vonzerejének feltárása, az ott élő lakosság, az ott működő vállalkozások tevékenységének bekapcsolása az ország és a világgazdaság vérkeringésébe. A régiók közül kiemelten kell kezelni a hátrányos helyzetű É-K-

magyarországi és az alföldi régiókat, ahol az FVM által alapított Agrármarketing Centrum Kht. szegedi és nyíregyházi irodáinak munkatársai folyamatosan kapcsolatban állnak az adott régió termelőivel, érdekképviselői szervezeteivel, helyi közigazgatási szerveivel. Közvetlenül érzékelik a helyi problémákat és segítenek a közösségi marketing eszközök célszerű alkalmazásában. A jövőben további regionális irodákat nyitását tervezzük.

3.8. Az agrártermékek szállítási feltételei

Az agrártermékek versenyképességét, piacrajutását befolyásoló tényezők között napjainkban egyre nagyobb a szállítási-kereskedelmi-raktározási infrastruktúra jelentősége. Magyarország természetföldrajzi elhelyezkedése kedvező, hiszen Európa közepén, fontos európai szállítási útvonalak metszéspontjában helyezkedik el. Gazdaságföldrajzi értelemben azonban néhány kedvezőtlen feltétellel is szembe kell nézni. A világ egyik legnagyobb gazdasági integrációjának határa mellett, a tengeri kikötőktől hat-nyolcszáz km-re vagyunk, elavult és túltelített a közúti úthálózatunk.

Az agrárgazdaság által megtermelt több millió tonna áru értékesítésének egyik gátja a szállító útvonalak korszerűtlensége és szűkösége, a kereskedelmi célú tároló, rakodó- és szállítókapacitások hiánya és elhasználódottsága. A KSH évi 10-15 millió áruszállítást mutat ki az agrártermékeknél (amely nem tartalmazza a saját számlás fuvarozást és a kisuvarozók szállítási teljesítményét). Ezen belül a legjelentősebb a vasúti szállítás teljesítménye (8-9 millió tonna/év), amit a közúti szállítás (2-2,5 millió tonna/év) követ. A vízi szállítás teljesítménye szerény, évente kb. 0,5 millió tonna/év.

A nagytömegű agrártermékek kiszállítását, időbeni értékesítését egyfelől a vasúti tarifarendszer kettőssége, magas árszintje korlátozza. Az export-import tarifa ugyanis mintegy 50 %-kal haladja meg a belföldi tarifa szintjét. Az agrártermékek piacra jutásának elősegítése érdekében középtávon (1999-2002 között) a vasúti fuvarozási tarifák 50 %-os mérséklését tartjuk szükségesnek.

Másfelől az is korlátoz, hogy a vasút nem rendelkezik - megfelelő számban - e termékek fuvarozására alkalmas fuvarszközökkel (a fuvarkapacitás az elérhető kocsik kíségetésekkel együtt maximum 200 ezer tonna/hó tömegáru fuvarozását teszi lehetővé).

Szükséges, hogy a termelők szövetkezései a kapacitás bővítése érdekében állami támogatással 500 darab nagykapacitású szemes terményszállító vagont szerezzenek be, amelyek ellenértékét a MÁV fuvarozási szolgáltatásokkal fizetné meg. Becslésünk szerint az elkövetkező években a vasút jelentős igényekre számíthat a szemestermények szállításában: a szemestermények vasúti exportja iránti igények évi 4-5 millió tonnára, a belföldi szállításuk iránti igények évi 3-4 millió tonnára tehetők. Szorgalmazni kell a közvetlen magyar-szlovén vasútvonal mielőbbi, de legalább 2001-ig történő megépítését, mivel ezzel a közvetlen kapcsolattal az észak-adriai kikötők könnyebben és olcsóbban elérhetők, így áruforgalmunk, szállítási kapacitásunk jelentősen megnövelhető.

A Duna magyarországi szakasza által és a Rajna-Majna csatorna révén Magyarország össze van kapcsolva Nyugat-Európával és az Északi-tengerrel, Délen pedig a Fekete-tengerrel. Ezen vízi szállítási lehetőség kihasználását egyebek között a szemestermények fogadására, kezelésére, tárolására alkalmas dunai kikötők hiánya teszi lehetetlenné. Szükségesnek látszik a Dunán mintegy 10 gabonatisztító, -szárító és -tároló kapacitással rendelkező komplett folyami kikötő létrehozása. A forrásokat külföldi vállalkozók 10 éves hitel formájában biztosíthatják a gazdák szövetkezései számára, megfelelő állami támogatás mellett. Célszerűnek látszik megfelelő közúti-vasúti csomópontban, vagy az Észak-Adriai tenger partján (Koper, Trieszt) valamint a Fekete-tenger partján a már meglévőn túl egy megfelelő kapacitású gabonaterminál fejlesztését elhatározni és megvalósítani. A belső vízi fuvarozások volumenének növelése érdekében is szükségesnek tartjuk a meglévő kikötők tároló és rakodó kapacitásának fejlesztését.

Természetesen a déli autópálya kiépítésével, az M7-es, M5-ös és M3-as autópályák országhatárig történő meghosszabbításával jelentősen növelhető lenne a közúti szállítás kapacitása is.

Az előbbieken vázolt vasúti, vízi, illetve közúti szállítási kapacitások fejlesztését komplex szemléletben, a korszerű fuvarozási módok és eszközök bevonásával, a közlekedési munkamegosztás továbbfejlesztésével, a kombinált fuvarozás (konténer, cserefelépítmény) minél szélesebb körű alkalmazásával (közútról

vasútra, illetve vízi szállításra történő áttérítés), környezetkímélő és energiatakarékos megoldások elterjesztésével célszerű megoldani és a szállítást olcsóbbá tenni.

Figyelemmel arra, hogy a fuvarszközök elhasználódottsága miatt jelentős korszerűsítési igény mutatkozik, az új korszerű szállítóeszközök, tároló telepek, rakodók kialakításához a vállalkozások forrásain kívül az érintett tárcák forrásainak bevonása is szükséges.

Célszerű kialakítani egy agrár logisztikai központot a bonyolult bel- és külpiazi szállítások koordinálására és a nagyon költségigényes fejlesztések összehangolására. Ez a logisztikai központ működtethetné a későbbiekben kidolgozásra kerülő fuvardíj kompenzációs támogatási rendszert is (amelyet a piacra jutási támogatásból lehetne a jövőben finanszírozni), feltéve, hogy a szükséges költségvetési forrást biztosítva tudjuk.

3.9. Vízgazdálkodás

A tárca mezőgazdasági célú vízgazdálkodással és vízkárelhárítással összefüggő új feladatköre az un. forgalomképes állami tulajdonú vizek és vízi létesítmények üzemeltetését, fenntartását, fejlesztését, valamint a vízi társulatok szervezését és felügyeletét foglalja magában. Ennek keretében a szakmai döntések kiterjednek az állami tulajdonban és a magántulajdonban lévő vizekre és a kapcsolódó létesítményekre is. Ezek a vizek és vízi létesítmények nagyrészt belvízcsatornákat (síkvidéken), vízfolyásokat, patakokat, 1 millió köbméternél kisebb tározókat, bizonyos holtágakat, illetve ezek műtárgyait jelentik.

Az intézkedések szempontjából meghatározónak kell tekinteni az ez évben kialakult és hosszú idő óta nem tapasztalt rendkívüli belvízhelyzetet, így a kárelhárítási és kármegelőzési feladatoknak prioritást kell biztosítani. Indokolja ezt, hogy a belvízcsatornák, vízelvező művek és műtárgyaik többsége elhanyagolt, emiatt a vízelvező rendszer funkcióképessége beszűkült. Jelentősen nőtt viszont a területek vízkár-érzékenysége.

Mindezek együttes kezelésére átfogó programot kell kidolgozni, amely elemzi a területek hasznosítási lehetőségeit - összevetve a célszerű hasznosítási módokkal és a

térségi termelési kedvvel -, javaslatot dolgoz ki a károk minimalizálására, a termelési biztonság növelésére és a kárérzékenység csökkentésére. A program kidolgozásakor a gazdálkodó egységek nagyság és termelés szerinti változásaira is figyelmet kell fordítani (a vizek mezőgazdasági hasznosítása és használhatósága, a műszaki beavatkozások szükségessége és ütemezése, a gazdasági intézkedések, a pályázati rendszer, PR stb.).

Az árvíz-aszály-belvíz mint folyamatosan jelentkező természeti katasztrófa kiiktatására vízkormányzási tenderek mielőbbi kiírását kell szorgalmazni, ami az árvízi csúcs tározását, a belvízlevezető és az öntöző csatornák kiépítését és a csapadékvíz helyben tartását egyaránt magában foglalja.

A gazdasági háttér és a támogatási rendszerek feltételei a kormányzati munkamegosztás változásával jelentősen módosultak. A ráfordítások területi hatékonyságának növelése érdekében célszerű a finanszírozási források összehangolt és prioritások szerinti kezelése.

A mezőgazdasági művelés alatt álló területek közül mintegy 1,1 millió ha 5-10 év előntési gyakoriságú és mintegy 500 ezer ha-t 10-20 év közötti előntési gyakorisággal borít belvíz. Az öt évnél sűrűbben víz alá kerülő területek (300 ezer ha) művelésből való kivonása mindenképpen indokolt (víztűrő fafajok telepítése, esetleg gyepesítés, illetve a leginkább belvízveszélyes területeken a halastavak, többcélú víztározók kialakítása, esetlegesen "a természetnek való visszaadás").

A csapadéktöbbletek elvezetése mellett nagy jelentőségű lehet a víz helyben tartása a gyenge vízgazdálkodású területek, aszályos térségek vízzel való ellátására, továbbá az intenzív gazdálkodás elősegítésére.

A holtágak rehabilitációjával összefüggésben gondoskodni kell a holtágak racionális, de hosszútávon is fenntartható hasznosításáról, úgy hogy egyúttal a környező területeken ösztönözzük a környezetkímélő mezőgazdasági termelés elterjedését. A vízfüggőség kiiktatása érdekében adókedvezménnyel és a vízdíj eltörlésével a termelőket ösztönözni kell az öntözőrendszerek kiépítésére, illetve a meglévő rendszerek használatára. A feladat végrehajtásához elengedhetetlen e területek pontos felmérése, a forgalomképes állami tulajdon nevesítése, e vagyoni kör végleges

tulajdonviszonyainak kialakítása. A megyei területrendezési tervekben szükséges meghatározni a vízvisszatartásra, illetőleg árvízi átmeneti tározásra kijelölt területeket, ezeket a tereket a birtokrendezésnél figyelembe kell venni.

Az országos jelentőségű folyóvölgyek térségére - Tisza - Duna - Dráva - Körösök összefüggő területrendezési szabályozást kell kidolgozni. Az Alföld program keretei között beindult tervezési munka során rendezni kell a tartósan talajvízsüllyedéssel érintett térségek - Duna-Tisza közti homokhátság - felszíni vízutánpótlását, vízvisszatartását.

A vizek és vízi létesítmények egységes rendben való működtetése a vidékfejlesztés, a biztonságos és kiszámítható gazdálkodás alapfeltétele. A vízháztartás-szabályozás és a keletkező károk rendezésének jogi, szervezeti és eljárási rendjét mielőbb ki kell dolgozni és a források megteremtésével, a hatékony felhasználás szabályainak kialakításával a működtetés feltételeit meg kell teremteni.

3.10. Mezőgépgyártás

Agrártermékeink a világpiacon csak kiváló minőség és kedvező ár mellett versenyképesek, ehhez pedig szükség van korszerű gépek és hatékony technológiák alkalmazására. Hazánknak korábban fejlett mezőgépipara volt. Kiemelkedő volt a traktor- és teherautó-gyártás, a malom- és takarmányipari gépek gyártása, a széleskörű mezőgazdasági és élelmiszeripari gép- és eszközgyártás. Az elmúlt időszakban a magyar mezőgépipar leépítésre került, ezért az ország döntő mértékben drága gépeszköz importra szorul. A magyar mezőgazdaság lehet a magyar ipar legnagyobb, legbiztosabb megrendelője és felhasználója. A magyar mezőgépipar újjászervezése a magyar ipar egyik legjelentősebb fejlesztése kell lehet, ami több ezer ipari munkásnak és mérnöknek adhat munkalehetőséget és létbiztonságot.

A mezőgépgyártás hazai bázisai még zömmel fellelhetők, a korábban ott dolgozott szakmunkások még mozgósíthatóak. Ezért vagyunk a kérdés felvetését illetően a 24. Órában. A mezőgazdaság fejlesztési stratégiája alapján kijelölhetők azok a területek, ahol a mezőgépgyártás fejlesztendő. Ilyen területek lehetnek az alternatív talajművelés gépei (gépkombinációk, vetőkultivátorok, direktvetőgépek, stb.). A

traktorgyártás és a betakarító gépek gyártása területén célszerű megvizsgálni a nyugat-európai cégekkel való együttműködés lehetőségét. Ugyanez a lehetőség felmerül Jugoszlávia vonatkozásában is. Fejleszthetők lennének az állattenyésztés gépei. Kiemelten fejlesztendő terület lehet az élelmiszerfeldolgozás gépeinek gyártása.

4. A mezőgazdasági termeléspolitika legfontosabb kérdései

A termeléspolitikát főbb termékeként tárgyaljuk.

4.1. Szántóföldi növénytermelési ágazatok

Magyarországon, Európa egyik legkedvezőbb termőhelyi adottságú környezetében megfelelő közgazdasági viszonyok és átgondolt termeléspolitika mellett a növénytermesztés feladata, hogy

- termelje meg a hazai lakosság kiegyensúlyozott ellátásához szükséges növénytermesztési termékeket;
- elégítse ki az állattenyésztés igényét elegendő, jó minőségű takarmánnyal;
- lássa el megfelelő mennyiségű és minőségű nyersanyagokkal az élelmiszeripart; minél nagyobb mértékben járuljon hozzá a nemzetgazdaság jövedelmező exportjához.

E célok mellett tegye lehetővé az ágazathoz kötődő lakosság megfelelő színvonalú foglalkoztatottságát, szem előtt tartva a legfontosabb termelőeszköz, a föld termőképességének fenntartását és a környezet védelmét.

4.1.1. Gabonatermelés

A gabonafélék a szántóterületnek mintegy 60%-át foglalják el és arányuk - az ökológiai és a termelési adottságokat alapul véve - hosszabb távon sem változik. Vetésterületük meghaladja a 2,7 millió hektárt. Az évi termés mennyiség 13,0-14,5 millió tonna között ingadozik.

A belföldi fogyasztás 10,5-11,0 millió tonna körül alakul. Búzából mintegy 1,5-2,0 millió tonna, kukoricából pedig évente változó mennyiségben 0,3-1,0 millió tonna körüli mennyiség kerülhet exportra. Búza esetében alapvetően csak a malmi minőségű, vagy a vetőmag vihető ki eredménnyel.

A gabona két vezérterméke a búza és a kukorica a továbbiakban is meghatározó szerepet tölt be a humán élelmezésben illetőleg az állati takarmányozásban.

4.1.1.1. Búza

A piaci cél a hazai kereslet kielégítése és a gazdaságos értékesítési körzetekben offenzív exporttevékenység megszervezése. Az étkezési célú búza felhasználásában nem várható számottevő mennyiségi változás. A termés mintegy 40 %-a kerül humáncélú felhasználásra a jövőben is. A különleges minőségű búza (pl. durum, bio, stb.) iránti igény elsősorban a külpiacokon nő, de lassú keresletnövekedésre itthon is számíthatunk.

A piaci lehetőségek alapján egy millió hektár körüli búzaterület célozható meg, amelyről mintegy 4,5-5,0 millió tonna terméssel lehet számolni. A belföldi felhasználás évente 3 millió tonna, így a hazai igény átlagos években probléma nélkül kielégíthető. Az export árualap 1,5-2,0 millió tonnára tehető. Ebből évi 1,0-1,5 millió tonna étkezési búzaként értékesíthető a környező országokban, az EU-ban és távolabbi viszonylatokban (Észak-Afrika, FÁK, stb.), valamint mintegy 500 ezer tonna takarmánybúza kivitelére is van esélyünk. Az 1,0-1,5 millió tonna búzaexport feltétele a jó minőségű, kemény, piros szemű magyar búza és durumbúza előállítás, ami jól értékesíthető termék.

A búza értékesítésével kapcsolatos átmeneti nehézségek miatt középtávon - már az 1998-1999. gazdasági évtől számítva - 100 ezer hektárral indokolt csökkenteni a hazai búza termőterületét. (Ennek több módja is lehetséges: termelési szerkezetváltás más növényi kultúrákkal, olajnövényekkel - őszi káposztarepce, napraforgó - valamint fehérje növényekkel, a gyengébb adottságú területeken erdősítés, stb.)

Malomipari termékek gyártásával 353 vállalkozás foglalkozik, az összes vállalkozás 80%-a azonban nem foglalkoztat többet 11 főnél. A malomipar szakágazati struktúrájának jövőbeni változását meghatározóan befolyásolja, hogy a hazai lisztfogyasztás érdemi emelkedésével távlatilag sem lehet számolni. A meglévő többletkapacitás fenntartása ezért gazdaságilag irracionális törekvés. Az erősödő piaci versenyben elsődleges fontossága lesz a gyártó által garantált minőségnek és az ehhez is kapcsolódó egyéni vállalati arculat kialakításának.

A jövőben a hazai nemesítésű búza fajtákra építve és a tájtermesztés igényeinek megfelelően bővítjük a fajtaválasztékot. Meggyorsítjuk az új, államilag elismert fajták elterjesztését, köztermesztésbe vételét. Intézkedéseinkkel előmozdítjuk, hogy a 40-45%-os felújítási igénynek megfelelő mennyiségű fémzárolt vetőmag rendelkezésre álljon és felhasználásra kerüljön. Számottevően növeljük a durumbúza termesztés jelentőségét. Gondoskodunk a gabonatermesztés agrotechnikai színvonalának és a tápanyag-utánpótlás javításáról, a növényvédelmi munkák szakszerű elvégzéséről. Az Országos Gabona Termék Tanácsnak már 1999-től létre kell hoznia a gabona intervenciók alapját. A jövőben a garantált áras rendszert az irányítás váltja fel. Az export- és minőségorientált termelési koncepció érvényesítése érdekében ki kell dolgozni a teljes gabona termékpálya komplex szabályozását.

4.1.1.2. Kukorica

A piaci cél a belső fogyasztás szükségleteinek kielégítése, a gazdaságos exportlehetőségek kihasználása. A kukorica 70-80%-a a jövőben is takarmányozási célokat szolgál. Némileg emelkedik az ipari felhasználás is, ennek aránya a termés 5-10 %-a lehet. Az export évente változó mennyiségben 0,3-1,0 millió tonna között alakulhat. Értékesítési lehetőségeinket erősítheti a hasznosítási irányok bővülése (izocukor, csíraolaj, gríz, keményítőgyártás, környezetbarát csomagolóanyagok előállítás és más ipari felhasználás, így üzemanyagként való felhasználása is).

A belső piac kereslete elsősorban az abrakfogyasztó állatállomány jövőbeni alakulásától függ. A külpiaci árak alakulását a kereslet, illetve a termelők támogatásainak nagysága határozza meg. Azzal számolunk, hogy az EU-ban kedvező értékesítési esélyeink lesznek, miután az Unió kukoricából nettó importőr. Lengyelország, Szlovénia, a FÁK országok és a mediterrán térség a jövő potenciális vásárlói. A kukorica termesztésében a külföldi nemesítésű hibridek aránya a meghatározó (70 % körüli). A piaci igények függvényében további bővítésre van lehetőség van a csemegekukorica, valamint a waxy magas amiláz tartalmú kukorica termesztésében.

A kukorica 1,1 millió hektár körüli területéről 5,0-6,7 millió tonna termést takarítunk be. A termés mennyiségében viszonylag nagy az évenkénti ingadozás, de ez a

hazai ellátásban nem okoz gondot. Az állatállomány kisebb növekedését mellett az évi 4,5-5,0 millió tonna takarmánymennyiség feletti kukorica exportálható.

A takarmánygyártásban mintegy 1500 különböző méretű vállalkozás tevékenykedik. A takarmánygyártó ipar alapvető strukturális, technikai és minőségi átalakuláson megy keresztül. Az állattenyésztő kisgazdaságok szükségleteinek kielégítésében a saját keverésű tápoknak a jövőben is fontos szerepük lesz. A magyar takarmánygyártás modernizációja sürgető feladat. A keveréktakarmány gyártásban elavult a technológia. A minőségi és higiéniai ellenőrzések igen magas hibaszázalékot mutatnak. A szükséges technológiai rekonstrukciók eredményeként javulni fognak a kis és a közepes kapacitású üzemek gyártási, valamint minőségbiztosítási feltételei, ami nélkülözhetetlen a piacon maradásukhoz.

A gabona kivitelre - a WTO által szabályozott körülmények között - az évente adható támogatás 2001-ig csökkenő tendenciájú. A kukorica esetében 1999-ben 500 ezer tonna, míg 2001-ben 164 ezer tonna; ezért az exportban egyre inkább előtérbe kerül a gazdaságos előállítás kritériuma.

A termelők részére az egész ország területén megfelelő választékban rendelkezésre állnak a legjobb hazai- és külföldi kukorica hibridek. A vetőmag fémzároltan, csávázottan vásárolható, nem vethető csávázás nélküli vetőmag. Intézkedésekkel mozdítjuk elő a kukoricatermesztés agrotechnikai színvonalának javítását, az új kártevők elleni eredményes növényvédelmi technológia alkalmazását, a tápanyag utánpótlás szakszerű elvégzését, az új hibridek tájegységenkénti kísérletbe állítást, a termelőkkel való megismertetését, a fajtaspecifikus termesztéstechnológia alkalmazását. A kisgazdaságokban is elősegítjük a termesztéstechnológia szakszerű végrehajtását.

4.1.2. Olaj- és fehérjenövények

A hazai növényolajipar biztos felvevője az olajmag termésnek, a termék export értékesítése is biztosított. Az EU tagországok fejlett olajmag feldolgozó kapacitással rendelkeznek, azonban olajmagból nem önellátóak. A napraforgómag termés 25-30%-a az exportpiacokon, főként az EU tagországokban kerül értékesítésre. Ezért

olajmagvakból export lehetőségeink hosszabb távon is várhatóan jók lesznek. Az olajmagvak feldolgozásának melléktermékei a koncentrált fehérje tartalmú takarmánydarák, melyek fehérje import megtakarítást tesznek lehetővé.

A fehérjenövények jelenlegi közel 80 ezer hektáros területe többszörösére, mintegy 300 ezer hektárra növelendő. A szójaterület növekedése egyrészt lehetővé teszi az import szójadara mennyiségének csökkentését, másrészt termesztésével búzaterület váltható ki. Az EU olajmagvakból és növényi fehérjékből nettó importőr, ezért a termelés felfutása esetén nemcsak a hazai, hanem a külföldi piacokon is jó értékesítési lehetőségek kínálkoznak a csatlakozást követően. Jugoszláviával a szója termesztésében és feldolgozásában új perspektívákat találhatunk.

Az olaj- és fehérjenövények együttes területe 580-600 ezer hektár között változik, részesedésük a szántóterületből 14-16%. A termőterületből a napraforgó 440 ezer hektárral, a repce pedig mintegy 80 ezer hektárral részesedik. Mindkét olajnövény jól jövedelmező ágazata a mezőgazdaságnak, jól beilleszthető a gabonatermesztés szerkezetébe. A fehérjenövények területe jelenleg 80 ezer hektár. A két növénycsoport területének növelése ellensúlyozhatja a búza vetésterületének várható csökkenését.

Magyarországon a hazai termelési szerkezethez illeszkedően jelenleg mintegy 470-500 ezer hektár napraforgó és 90-100 ezer hektár repcemag vetésterülettel rendelkezünk, melyet a csatlakozás idejére, illetve azt követően, a napraforgó esetében 550 ezer ha-ra, a repcetermesztésben 150- 200 ezer ha-ra és a fehérjenövényeknél 700 ha-ra kívánjuk felfejleszteni.

A napraforgómag 70%-a a CEREOL Rt. három hazai gyárában kerül feldolgozásra. Kapacitásuk évi 750 ezer tonna, ami szükség esetén tovább bővíthető. Az országban található jó néhány kisebb olajütő, ahol a helyi piacok számára nyersolajat állítanak elő. (Becslések szerint számuk 100 körüli, feldolgozó kapacitásuk a hazai összkapacitás mintegy 4-5%-a.) A vállalalkozási struktúra meglehetősen egyoldalú, a 116 növényolaj-ipari vállalalkozásból 1 társaság foglalkoztat 300 főnél több alkalmazottat. A 116 vállalalkozásból ugyanakkor 109 vállalalkozás alkalmazotti létszáma 10 főnél

kevesebb. A növényolaj-ipar hatékonyságát lényegében egyetlen nagy cég fejlesztései határozzák meg.

A növényolaj-ipar vállalkezési struktúrája lényegesen nem változik. A két nagy gyártócentrum dominanciája tartósan ígérkezik. A tulajdonosok stratégiája a fejlesztések folytatását valószínűsíti. Ide értendő a termékskála szélesítése, az új összetételi és kiserelési választék megjelenése. Folytatódik ugyan a kiskapacitású olajosmag feldolgozók körének bővülése, de ez - a választékra gyakorolt kedvező hatásán túl - a szerkezeti arányokat csak kis mértékben befolyásolhatja.

A hazai nemesítésű hibridek, illetve fajták mellett jelentős számban képviseltetik magukat a külföldi, magas genetikai értékeket hordozó fajták/hibridek. A vetőmag felújítás ezeknél a növényfajoknál szinte 100%-os, azonban az egyes tájegységek igényei szerinti fajtahasználatot bővíteni szükséges és segíteni kell az új, kedvezőbb beltartalmi értékű fajták gyors elterjesztését, a termelők általános termelési feltételeinek javítását.

A növényolajok a jövőben fontos szerepet játszanak a megújuló energiaforrások (biodiesel) előállításában. A legfőbb cél a hazai igények biztonságos kielégítése, a termelői felesleg az exportpiacokon értékesíthető.

4.1.3. Cukorrépa

Cél a belföldi cukorszükséglet hazai termelésből történő biztosítása. Figyelemmel az EU csatlakozási elkötelezettségre, a cukorvertikumban kiemelkedően fontos a hatékonyság (termésátlag, a cukorrépa cukortartalma) növelése. A hazai cukorhozammal szemben (ami 4,5 - 5,0 tonna cukor/hektár) az EU átlaga 7-8 tonna/hektár. A hazai cukor-előállítás évente 400 - 500 ezer tonna között alakult az elmúlt időszakban. A belföldi cukorfelhasználás (ipari és kereskedelmi) 420-450 ezer tonna között ingadozott, amit a mintegy 140-150 ezer tonna - főleg kukoricából készült - izoglükóz egészít ki. A GATT Megállapodásból eredő alacsony piacvédelem problémát jelent a vertikum számára, a jelenlegi 72 %-os cukorvám ugyanis 2001-ig évente 2%-kal csökken. A Megállapodás által lehetővé tett speciális védintézkedések (SSG) kialakítása sürgető feladat.

A cukorágazatban a gazdasági átalakulással egy időben alapvető változások mentek végbe. A termelők egy része megszüntette a termelést, míg a magángazdaságok kialakulásával jelentősen nőtt a kisebb területen cukorrépat termelők száma.

A cukor Magyarországon alapvető stratégiai termék, a cukorszükségletet hazai termelésből kell előállítani. Ennek biztonságos megtermeléséhez 80-85 ezer hektár termőterületre van szükség. A kedvező évjáratokban képződő cukorrépa többletermés esetén mintegy 200-300 ezer tonna répa exportja is számításba vehető, ami főleg Dél-Magyarországról történhet a jugoszláv utódállamok felé. A cukorrépa termelési színvonalának növeléséhez beszerezhetők azok a biológiai-technikai eszközök, amelyek a magasabb hozamok és a magasabb cukortartalom eléréséhez szükségesek.

A cukorrépa feldolgozás 9 gyárában három külföldi érdekeltség szervezi a termelést. A privatizációt követően végrehajtott beruházások, korszerűsítések eredményeként a feldolgozás műszaki színvonala, a technológiai és minőségi mutatók számottevően javultak. Az elkövetkező időben további előrelépés várható a gyártás technikai és technológiai modernizálása, valamint a környezetvédelem és az infrastruktúra hiányosságainak felszámolása terén. A cukoriparban kialakult tulajdonosi struktúra az EU országokban már hosszú idő óta megfigyelhető termelés-koncentráció megvalósulásának irányába mutat.

A hazai szabályozott cukorpiac kialakítása érdekében az agrárpiaci rendtartásról szóló 1993. évi VI. tv. módosításával el kell érni, hogy a cukor és az izoglükóz a közvetlenül szabályozott termékkörbe kerüljön.

Az uniós versenyre való felkészülésben a minőség javítására, a versenyképesség megteremtésére és a hatékonyság növelésére, a termesztéstechnológiák folyamatos fejlesztésére, a technológiai előírások maximális betartására van szükség.

Növelni kell a műtrágya- és a növényvédőszer felhasználást, biztosítani kell a műszaki-technológiai háttér korszerűsítését. Ez a vertikum gazdasági helyzetének erősítésével, a termelők, a termeltetők és a kereskedők közötti arányos jövedelem megosztással érhető el.

A cukorrépa termesztés biztonsága érdekében - növelni kell az öntözhető területek nagyságát. A cukorrépa termelők és a feldolgozók közötti tartós együttműködés érdekében mielőbb meg kell fogalmazni a "Szakmaközi Egyezményt", amiben hosszabb távra rögzítésre kerülhetnének a szállítási feltételek, a szállítási jogok elosztása, a cukorrépa átvétele, stb.

A cukoripar esetében rendkívül jelentős a csatlakozást megelőző időszak rövid távú stratégiájának megalapozása, hiszen a cél a kedvező termelési kvóták kialakítása. Ebben az időszakban a cukorágazat minden szereplőjének a hatékonyság növelésére kell koncentrálni. Hosszabb távon azonban csak az átmeneti időszak kedvező eredményességű fejlesztéspolitikája mellett van lehetőség stabil cukorvertikum kialakítására.

4.2. Zöldségtermesztés

Az évente 100-110 ezer ha szántóföldi és 4,5-5 ezer ha fóliával fedett területen átlagosan 1,8 millió tonna körüli termelés kielégíti a jelenlegi belföldi friss piaci és feldolgozóipari igényeket. A következő évekre mérsékelt növekedés prognosztizálható. Belső szerkezetváltással az export 400-500 ezer tonnáig növelhető. Reális exportbővülési lehetősége van a feldolgozott csemegekukoricának, a pritamin paprikának, a fűszerpaprikának, a vöröshagymának és a konzerv uborkának. A telített EU piacon a piaci rések kiváló minőségű termékekkel történő kihasználásával, operatív marketing munkával nyerhetünk teret. Belföldön a továbblépés feltétele a piaci verseny eredményes megvívása a potenciális importtermékekkel.

A termelés döntő része magángazdaságokban folyik. A termelő egységek kialakult nagyságrendje megfelelő, de elengedhetetlen az ágazat műszaki fejlesztése, különösen a betakarítás gépesítése. Megkezdődött a beszerző és értékesítő szövetkezesek és társulások kialakulása. Szükség van a piacképes új fajták bevonására és a szabályozható fedett felületek (üveg, fólia) növelésére. A minőség javítása mellett ennek az EU által is elfogadott garancia- és ellenőrzési rendszerét is ki kell építeni.

A termelés biológiai alapjait részben hazai, de nagyobb részt külföldi fajták biztosítják. Nemzeti érdekünk a genetikai gyűjtemények állami támogatást is igénylő fenntartása. A magtermelés jövedelmezőségét javítják a külföldi megrendelések.

Az EU-ban a zöldség-gyümölcságazat piacszabályozását a Termelők Értékesítő Szervezeteinek keretében végzik. E célra ez az egyetlen elfogadott forma. A szabályozáshoz szükséges eszközöket és a felelősséget is a TЭСZ-ekhez rendelik. Az ágazatban decentralizált az intervenciós rendszer, a döntés joga e szervezetek kezében van, az ellenőrzést az Intervenciós Hivatal végzi. A szervezeti kialakítás a tagállamok eltérő adminisztratív struktúrájának megfelelően valósítható meg. Ennek szellemében Magyarországon is alapvető cél és a fejlődés elengedhetetlen feltétele a teljes mértékben EU-konform szerveződések létrejöttének és elismertetésének támogatása, az ehhez szükséges szakmai és jogi feltételrendszer kialakítása, a létrehozás és a kezdeti működés támogatása.

4.3. Gyümölcstermesztés

Magyarország területén az éghajlati és a talajadottságok több mint 20 mérsékelt égövi gyümölcsfaj eredményes termesztését teszik lehetővé. A Kárpát-medence sajátos éghajlati viszonyai kiváló gyümölcsminőséget eredményeznek.

Termelésünk hagyományosan az exportra orientálódik. A közelgő EU-csatlakozástól a gyümölcs ágazat komoly kibontakozást remélhet. Az EU és a magyar gyümölcspiac sajátosságait figyelembe véve az általunk termesztett gyümölcsfajok közül a cseresznye, a meggy, a kajszli, a körte, a málna, a köszméte, a dió, a mogyoró és a mandula termesztése bővíthető, értékesítési lehetőségei jók.

Az EU csatlakozásig az EU országokba elsősorban a friss gyümölcsök beszállítását ún. belépési árak korlátozzák. Amennyiben a hazai kertészeti termelés és így a gyümölcstermelés is a termelési színvonalban, a minőségben, a kisereltségben, a termelésbiztonság és jövedelmezőség tekintetében fel tud zárkózni a fejlett piaci igényekhez, akkor a magyar áruk iránt, kiváló íze és zamata miatt a külpiacainkon is megnő a kereslet.

A statisztikai nyilvántartások szerint ma 95 ezer ha-n évente 800 ezer és 1 millió tonna közötti mennyiségben terem gyümölcs. Az összes termés 1983-tól folyamatosan csökkent. Az alma részaránya lassan csökkenő, de még mindig 60 %, a körtéé viszont alig 4-5 %. A csonthéjasok közül stabil a szilva 10-12 %-os és az őszibarack 5-6 %-os részesedése, míg növelhető a meggy 7-8 %-os aránya. A kajszibarack 3-4 %-kal, a cseresznye 2-3 %-kal szerepel. A bogyósok összességében 3-4 %-ot, egyéb gyümölcsök 2-3 %-ot tesznek ki.

A termés 80 %-át egyéni gazdaságok állítják elő, amelyek jelentős részében hiányzik a termeléshez szükséges feltételek - eszközök, pénzügyi háttér - döntő többsége. Az ágazatban nagy gondot okoz évek óta a jövedelmezőség alacsony színvonala, ez nehezíti a szerkezetváltást, a folyamatos megújulást és kétségessé teszi az ágazatban dolgozók tartós megélhetését.

A szerkezetváltás belátható időn belüli lebonyolításához az összes gyümölcsfajra vonatkoztatva évi 4-5 ezer ha új ültetvény telepítése szükséges. A telepítések ütemes végrehajtásához az ültetvény-beruházási támogatásokat célszerű az EU-csatlakozásig hátralévő évekre tartósan meghirdetni.

Erőteljesen fejleszteni kell a termelési háttér mellett a válogatás, a csomagolás, a tárolás technikai feltételeit, megkülönböztetetten támogatva a korszerű, szabályozott légterű hűtőházak építését és felújítását. A minőségi gyümölcsstermelésnek egyre inkább feltétele az öntözés, ezért a telepítéseket össze kell kapcsolni az öntözésfejlesztéssel.

4.3.1. Almatermelés

Magyarország éghajlati és talajadottságai kedvezőek az almatermesztésre. Egyben termelési hagyományaink és egyes térségekben élők megélhetése is fontossá teszik ezt az ágazatot. A fő értékesítési piac elsősorban a hazai lakosság ellátása, ahol a jelenleg igen alacsony 12-15 kg/fő/év a fogyasztás. Ez folyamatos kínálattal, lakossági akciókkal megduplázható. Hagyományos keleti exportpiacaink egy részét visszaszerezhetjük az ágazat megújulását követően. Az EU-ban rendszeres túltermelés van almából, amely meghatározza az Unió piacain elérhető lehetőségeinket.

Ma mintegy 40 ezer ha az ország összes almaültvénye, amelyről évente 500-600 ezer tonna termés takarítható be. A jelenlegi ültvényeket alacsony termésátlagok (12-15 t/ha) és az ipari minőségű alma 80%-os aránya jellemzi. Az előregedett ültvények többsége gazdaságos termelésre alkalmatlan, a léalma céljára történő hasznosítás visszatérően jelentős állami támogatást igényel.

Öt-nyolc éves távlatban - 200 ezer tonna kiváló minőségű friss alma hazai fogyasztói piacon történő elhelyezése mellett - az export piacokon kiegyensúlyozottan 50 ezer tonna almát lehet értékesíteni. A feldolgozóipar - a sűrítmenygyártás - igénye 400-430 ezer tonna alapanyag. Mindezek figyelembevételével 650-680 ezer tonna alma előállítására lehet igény.

Az almaágazat megújulásához gyors szerkezetváltás szükséges. Gazdaságosan és versenyképesen étkezési almát csak kiváló termőhelyi területen, piacos fajtákkal telepített, öntözött ültvényeken lehetséges termesztetni, ahol rendszeresen 30-40 t/ha termésátlagokkal és 70-80%-os étkezési almakihozattal termelnek.

A telepítéssel egyidejűleg szükséges a tárolókapacitás megteremtése, illetve bővítése. A technológiák adaptációjánál elsősorban a hazai fejlesztésű kisebb ráfordítás-igényűek alkalmazása indokolt.

A kiöregedett ültvények selejtezésével párhuzamosan a korábbi terület egy részén ipari almát előállító célültvények telepítésével, speciális fajtákkal, nagy termésmennyiséggel, önálló ágazattá alakuló ipari almatermelés alapozható meg. Az almából előállított termékek körét bővíteni kell. A gyors szerkezetváltáshoz 5 éven keresztül évi 2000 ha új, öntözött, korszerű ültvényt kell telepíteni, piacos fajtákkal. Az ipari alma támogatását fokozatosan - évi 20%-os mértékben - le kell építeni és a gazdaságtalanul termelő elhanyagolt ültvényeket sürgősen fel kell számolni. A jelentősebb léüzemek bevonásával a Duna-Tisza közti és az északkeleti térségekben kezdeményezni kell néhány ipari alma-sűrítmeny üzem telepítését.

Az élelmiszeripari szakágazatokhoz viszonyítva a legnagyobb értékű eszközállományt a gyümölcs- és zöldségfeldolgozásban működtetik. A szakágazatban működő vállalkozások száma több mint 300. A gyümölcs- és zöldségfeldolgozás változó

termékstruktúrával igyekeznek megfelelni a piaci új versenykövetelményeknek. Markáns termékirányok jelennek meg (pl. csemegekukorica) az új és a hagyományos termékek között egyaránt. A tartósítóipar vállalkozói struktúrája a koncentráció irányában változik, ugyanakkor egyre nagyobb szerepet kapnak a piaci igényekkel harmonizáló kisvállalkozások, versenypozíciójuk erősödik.

Kívánatos a kis- és középvállalatok megerősödése, piacnyerése és a speciális termékeket gyártó, vagy helyi alapanyaghoz kötődő vállalkozások számának emelkedése. A jó nyersanyagháttér, a viszonylag alacsony termelési költségek és munkaerő, valamint a régóta bevezetett termékek révén alacsony árszinttel hódítottak a magyar konzervek, melyek azonban nem érik el a nyugat-Európában is eladható minőségi színvonalat. A termékszerkezet-váltáshoz világszínvonalú technológiára, marketingre, a piaci igényekhez való állandó alkalmazkodási képességre van szükség.

4.4. Szőlő-bor ágazat

Indokolt a szőlőterület csökkenésének megállítása, mert 100 ezer ha korszerűbb fajta-összetételű, fiatalabb ültetvény feltétlenül szükséges annak a 4,5 millió hl bornak a megtermeléséhez amelynek piaci elhelyezésére hosszú távon lehetőség mutatkozik. EU tagként a terület bővítésére és a telepítés támogatására nem lesz lehetőségünk. A belföldi fogyasztás az 1980-as évek végi 21 liter/fő/évről 1997-re közel 30 liter/fő/évre növekedett. Az export mennyisége 1,3-1,5 millió hl, értéke 105-120 millió USD volt, a következő években is számolni lehet hasonló nagyságrendű kivitellel. A jó minőségű termékek előállításával mellett a magyar borjog, a származás-eredetvédelemi és ellenőrzési rendszer fejlesztése - a borok minőségének garanciája - is szükséges áraink növeléséhez. Ez lehetőséget adhat hagyományos piacaink - az Európai Unió (ezen belül Németország, Anglia) és a Közép-Kelet-Európa (CEFTA, FÁK országok) - megőrzésére és bővítésére. A hazai borok fogyasztásának a hazai és a nemzetközi piacon egyaránt boraink igazi jellegét kell kifejeznünk. Boraink nemzeti jellegét kell kiemelnünk. Ezek közül - a többi között - a Tokaji aszú, a Szamorodni, a Bikavér borokat kell a jellegzetes magyar ételek mellé kínálni, s ez egyben a borturizmus és vendéglátás legfontosabb ismérve.

A szőlő- és bortermelés jó hírnevét meg kell őrizni a borhamisítások felszámolásával. Mindezeket a fajtaszerkezet és a borászati technológia korszerűsítésével lehet javítani. Belföldön a vásárlóerő növekedésére, külföldön pedig a megfelelő marketingre alapozva várható az értékesítési átlagár és a mennyiség növekedése.

A földhivatal nyilvántartása szerint a 131 ezer ha szőlőtermő területből kb. 100 ezer ha-t használnak valóban árutermelésre, a többi fiatal, illetve szórvány vagy elhanyagolt ültetvény. A terület 64%-án fehérbor, 20%-án vörösbor, 16%-án csemege és vegyes hasznosítású fajták vannak. A szőlőtermés 93%-ából bort készítünk. A fajtaösszetételen belül 40 % csak asztali minőségű bor termelésére alkalmas. A jobban eladható minőségi bor arányát a fajtaváltáson kívül a telepítéseknek a jobb termőhelyekre való koncentrálásával kell elősegíteni. A kistermelők integrálásával, pinceszövetkezetek támogatásával el kell kerülni, hogy a belföldön forgalmazott bor 2/3-a továbbra is műanyag kannákban eredet-megjelölés nélkül, bizonytalan minőségben, illegális csatornákon jusson el a fogyasztókhoz.

Az ültetvénytelepítések támogatását több évre előre meg kell hirdetni, ennek során a jobban eladható fajták (pl. vörösborszőlők, világfajták), valamint a kedvezőbb ökológiai termőhelyek számára előnyt kell teremteni.

A piacra jutást a WTO megállapodás keretein belül export szubvencióval kell hatékonyan támogatni. Segíteni kívánjuk a termelők pinceszövetkezetekbe tömörülését, valamint a borászatának fejlesztésére alkalmas eszközök beszerzését. Támogatjuk a bor közpincei tárolásának (közraktározás) megszervezését. Folytatni kívánjuk a Közösségi Bormarketing Programot.

4.5. Egyéb növényi kultúrák

A kívánatos szántóföldi szerkezetváltás a gabona, elsősorban a búza vetésterületének csökkentését, a piacon jól értékesíthető, más növények termelésének bővítését követeli meg.

A burgonya, dohány és egyéb ipari növények a lakosság ellátását, a ma is jelentős területen termelt (5-600 ezer ha) takarmánynövények az állatállomány szükségletének kielégítését szolgálják. Indokolt az alternatív növények (fűmag, olajtök, kender, étkezési olajlen, stb.), valamint a biotermékek körének növelése. Ez egyben fontos környezetvédelmi célokat is szolgál.

A gyógynövény ágazat a közeljövőben egyike lehet a hazai kertészet legeredményesebb részének. Perspektivikus mind a gyógy- és fűszernövény termesztése, mind a vadon élő gyógynövény fajok gyűjtése: megduplázható a jelenlegi termőterület. A kiváló minőségű gyógy- és fűszertermékek a világpiacon jól értékesíthetők. A termelés bővítéséhez hazai forrásból biztosíthatók a jó minőségű vetőmagvak és szaporítóanyagok. Az értékesebb, magasabban feldolgozott termékek előállításához a szárítás, feldolgozás, csomagolás feltételeit javítani szükséges. Az értékesítési biztonság növeléséhez elengedhetetlen a tanúsítási rendszer általánossá tétele.

4.6. Állattenyésztési ágazatok

Egy ország mezőgazdaságának színvonalát jól lehet jellemezni azzal, hogy az állattenyésztés termelési értéke a mezőgazdasági termékek bruttó termelési értékén belül milyen arányt képvisel. Hazánkban az 1986-1991. évek átlagában az állattenyésztés részesedése 50,8 % volt, ami 1997-re mintegy 42 %-ra csökkent. A fejlett nyugat-európai országokban az állattenyésztés és a növénytermesztés aránya 66:34 körül mozog. Ez egyben azt is jelenti, hogy mi egyre növekvő mértékben a növénytermesztés termékeit - búza, kukorica stb. - adjuk el a világpiacon. A fejlett mezőgazdasággal rendelkező országok pedig a növénytermesztés termékeinek nagyobbik részét az állattenyésztésen keresztül élőállat és állati termék formájában értékesítik. Az állattenyésztés fejlesztésére az elkövetkezendő években sokkal nagyobb gondot kell tehát fordítanunk.

A magyar állattenyésztés az 1990-1997. évek időszakában jelentős változásokon ment keresztül. A meghatározó gazdasági állatfajok (sertés, szarvasmarha, baromfi és juh) létszáma az 1986-1990-es évek átlagához viszonyítva mintegy 40-60 %-kal, a

vágóállat-termelés 36 %-kal, a tejtermelés 33 %-kal, és az export - egyes meghatározó állati termékek és élőállatok vonatkozásában - mintegy 60-80 %-kal csökkent.

Átalakult az állattartó gazdaságok tulajdonosi szerkezete: az állatállomány - állatfajonként eltérő - 30-80%-os mértékben magángazdaságok tulajdonában van.

Az állattenyésztést kettős cél: egyrészt a belföldi lakosság ellátása, másrészt az exportbevételek növelése érdekében kell fejleszteni. Nem a tömegtermelést, hanem a minőségi termékek előállítását kell előtérbe állítani, úgy, hogy az ország természeti adottságait minél jobban ki lehessen használni.

A 2002. évre tehető Európai Unióhoz való csatlakozásig az állattenyésztés fejlesztésének főbb célkitűzései - összhangban a piaci lehetőségekkel - az alábbiak szerint összegezhetők:

- növelni kell egyes gazdasági haszonállatok (húshasznú szarvasmarha, juh, nyúl stb.) létszámát, javítva a tenyésztés- és vágóállatok, továbbá az állati termékek minőségét, a minőségbiztosítás és minőségellenőrzés rendszerét;
- javítani kell az állattartás és takarmányozás feltételeit, a beruházások során figyelembe kell venni az állattenyésztési, állategészségügyi, állatvédelmi és környezetvédelmi szempontokat;
- erősíteni szükséges a vágóállat és állati termék előállítás, feldolgozás és kereskedelem integrációs kapcsolatait, a kis- és középvállalkozásokat, az új típusú szövetkezők kialakítását;
- az EU tárgyalások során az állattenyésztés számára kedvező pozíció elérésére kell törekedni, mind a támogatásoknál, mind pedig a kvótáknál;
- meg kell ismertetni az állattenyésztésben dolgozó szakemberekkel a legkorszerűbb szakmai ismereteket és fel kell őket készíteni az Európai Unióhoz való csatlakozásra;
- ki kell építeni az állattenyésztési ágazatok információs rendszerét, ami kielégíti az állategészségügy, a tenyésztés, a piacsabályozás, a piacfigyelés, a marketing

tevékenység igényeit, figyelembe véve az EU-csatlakozásból adódó kötelezettségeket.

4.6.1. Szarvasmarha ágazat

A szarvasmarha tenyésztés két fontos ágazata közül a tejtermelésben csak mérsékelt termelésnövekedés tervezhető, a vágómarha előállításban viszont jelentős bővítés lehetséges.

A tejtermelés 1986-90-hez képest mintegy 38 %-kal, 2.450 millió literről 1.526 millió literre csökkent, míg az egy főre jutó tej- és tejtermék fogyasztás a korábbi 245 l/fő-ről 160 l/főre (32 %-kal) mérséklődött. Jelentős a tej- és tejtermékek világpiaci túlkínálata, ezért folyamatos exporttal nem lehet számolni. Várható azonban, hogy a hazai tejfogyasztás az életszínvonal növekedésével 2002-re 20 %-os növekedéssel eléri a 195 l/fő/év fogyasztási szintet. Ezért - a további tejfogyasztás csökkenésének megállítása, illetve az egészséges táplálkozás térhódítása érdekében - a tejágazat fejlesztését fontos feladatként kell kezelni. A tejhasznú állomány nagyságát a lakossági tej és tejtermékek fogyasztásának növekedésével, a hazai felvevőpiac bővülésével arányosan kell kialakítani.

A marha- és borjúhús hazai fogyasztási szintje alacsony, az 1994. évi 8 kg/fő/év-ről 5 kg/fő/év-re esett vissza, és várhatóan 2002-re is csupán 5,6 kg/fő/év-re nő. A marhahús belföldi keresletének várhatóan 12 %-os bővülése mellett a beviteli kedvezmények mértékéig van piaci lehetőségünk, ami a húshasznú tehénállomány mintegy 100 ezer db-os növelését alapozhatja meg. Az exportpiacon versenyelőnyt jelenthet a hazai árak EU-hoz képest alacsonyabb szintje, ami a csatlakozás idején a magyar marhahús keresletet és piacát bővítheti. Az állománynövelést indokolja a feltétlen takarmánytermő területet jelentő gyep- és legelőterületek jobb kihasználásának igénye is.

A hazai szarvasmarha állomány a KSH 1998. június 1-i adatai alapján 878 ezer, ebből a tehén létszáma 406 ezer volt. Az 1997. évi tejtermelés 1.840 millió liter, a vágómarha-termelés 130 ezer tonna volt. A tehénállomány 70 %-a az 50 tehenél többet tartó gazdaságokban található, míg 30 %-a a kisgazdaságokban (átlagban 1-5 tehén). A

jelenlegi tehénállományunk 70 %-a magyartarka és holstein-friz fajta keresztezéséből kialakított, tejelő jellegű magyar holstein-friz, 23 %-a kettőshasznú magyar tarka és 7 %-a húshasznú fajta.

A tejtermékek gyártásával foglalkozó 140 vállalkozás éves szinten mintegy 1,5 milliárd liter tejet dolgoz fel. A tejipari vállalkozások 54%-a 11 főnél kisebb létszámot foglalkoztat. 2002-ig a jelentős EU-konform technológiai korszerűsítés és fejlesztés mellett, a nagyobb feldolgozók folytatják az erőteljes profiltisztítást és a marketing tevékenység látványos fejlesztését. A tejtermékek gyártásában tovább erősödik a koncentráció, de stabilizálódik a speciális termékeket előállító kis- és középüzemek pozíciója is.

A tehéntej és a vágómarha a közvetlenül szabályozott agrárpiaci körbe tartoznak.

A tejtermelés tervezett növekedését alapvetően a tejhasznú állomány termelőképességének genetikai fejlesztésével kell elérni. Ezért továbbra is fenn kell tartani, illetve növelni kell a tenyészbika-, sperma-embrió és a mesterséges termékenyítés támogatását. Elsősorban a hústermelés mennyiségi és minőségi fejlesztésére növelni kell a kettőshasznosítású magyar-tarka állomány nagyságát és genetikai termelőképességét. A fejlesztést állami támogatással is elő kell segíteni.

A jelenleg mintegy 20 ezres nagyságú húshasznú állományt fokozatosan 120-140 ezerre kell növelni, de ha a piac lehetővé teszi a fejlesztés folytatható. Az állományfejlesztés gyorsítása érdekében elő kell segíteni a gazdaságos tenyészállat importot és szükség szerint a vágómarha termelés gyorsabb növelése érdekében lehetővé kell tenni a hízóalapanyag importot is. Az állományfejlesztést állami támogatással segíteni kell.

Elő kell segíteni a minőségi termékek előállítását célzó új típusú szövetkezesek, társulások és integrációk gyorsabb ütemű kialakítását.

4.6.2. Sertéságazat

2002-ig a sertés ágazatban a jelenlegi mintegy 5 milliós állomány közel 6 millióra történő fejlesztése irányozható elő. Az állomány minőségi fejlesztése érdekében

javítani kell a genetikai munkát, ezzel párhuzamosan a tartástechnológiai, a takarmányozási és a szakismereti feltételeket.

A vágósertés termelés átlagos színhúskihozatala 50 % körüli. A minősítés szerint 82 % tartozik az első három (EUR) minőségi osztályba, ezen belül az „U” kategória részaránya a meghatározó (37%). Minőségi gondok főleg az egyéni vállalkozók (kistermelők) által előállított vágósertéseknél vannak.

A sertéshús termelés a belső piac igényeinek kielégítése mellett erősen exportorientált. A termelés jelentős - 10 év alatt 50 %-os - csökkenése ellenére önellátási szintünk 130 %-os. A lakossági fogyasztás 42 kg-ról 28 kg/fő/évre (34 %-kal) esett vissza. A prognózisok szerint a fogyasztás 2000-ig 30 kg/fő-re, 2002-ig pedig 31 kg/fő-re emelkedhet, ami indokolhatja a termelés bővülését.

A sertéságazat exportorientáltságát mutatja, hogy a teljes vágósertés termelésnek 1995-ben 22%-a, 1996-ban 33 %-a, 1997-ben 32 %-a került élve, hasított testként, vagy húsrészenként exportra.

Az exportpiacon két régió a meghatározó. A kelet-európai piac kereslete várhatóan megmarad, de a verseny erősödik, egyrészt minőségben, másrészt árban és támogatásban. Az EU piacain a kedvezményes kvóta mértékéig fenntartható jelenlegi piaci részesedésünk. Az 1997. évi kvótakihasználtságunk (33.990 t) 84 %-os volt, míg 2000-re az évi 5 %-os kvótabővítéssel 38.625 t kedvezményes bevételre lesz módunk, ami után 80 %-os vámkedvezmény jár.

Piaci célként a belföldi fogyasztás mintegy 11 %-os (3 kg/fő) növelése, illetve az erősödő versenyben jelenlegi külpiacon részesedésünk megszilárdítása, illetve kismértékű növelése határozható meg.

Magyarország ökológiai adottságai alapján meghatározó a gabonaágazat, amire a sertéshús termelés alapozódik. Ennek megfelelően a mezőgazdasági termelésben, a lakossági fogyasztásban és az exportban egyaránt megkülönböztetett szerepet tölt be a sertés ágazat. A hazai sertésállomány az 1998. augusztus 1-i KSH adatok szerint 5.418 ezer volt, az 1997. évi vágósertés termelés pedig 722 ezer tonna. Az 1986-90-es évek

átlagos termeléséhez képest (8.178 ezer, 1.300 t/év vágóállat termelés) az ágazatban mintegy 35-40%-os a visszaesés.

A sertésállomány 46 %-a gazdasági társaságok és szövetkezetek tulajdonában található, az egyéni gazdaságok aránya 54 %. A kisméretű gazdaságok aránya a termelésben 44 %. A termelés növelését indokolja a gabona-hús egyensúly javításának szükségessége és a sertéstartásban foglalkoztatottak nagy száma is.

Az állomány genetikai összetétele megfelel a jó minőségű vágósertés előállítás követelményeinek. A Nyugat-Európából és az USA-ból származó tenyészállatok mintegy 60 %-a nagyfehér, 25 %-a lapály, 15 %-át pedig a befejező keresztező fajták adják (duroc, hampshire, pietrain, belga lapály).

Több mint hatszáz vállalkozás (az összes élelmiszeripari vállalkozás 7%-a) foglalkozik húsipari tevékenységgel. A vállalkozások közül több mint négyszáznak a létszáma nem éri el a 11 főt és mindössze 24 vállalkozás foglalkoztat 300 főnél többet. A húsfeldolgozás nagyvállalati koncentrációja erősödik, a kisvállalkozások szerepe csökken és döntően a vágás utáni feldolgozó tevékenységekre korlátozódik. A nagyüzemi vágókapacitások (sertés- és marhavágás) alapvetően rendelkezésre állnak. Egyes régiókban a koncentráció gyorsütemű növekedése prognosztizálható. Minden vágóhídon működni kell a vágás utáni kereskedelmi minősítő rendszernek.

Az állomány minőségének javítása (minőségi kocacsere, apaállat-beszerzés, mesterséges termékenyítés), amit állami támogatással is segíteni kell. A tartástechnológia és a takarmányozási, illetve az állat- és környezetvédelmi feltételek javítása érdekében el kell végezni a szükséges felújításokat és korszerűsítéseket. Elő kell segíteni a kistermelői integrációk kialakulását.

4.6.2. Baromfiágazat

A baromfi ágazat fejlesztésénél hosszabb távon a cél a jelenlegi 31 milliós tyúkállomány mintegy 35 millióra történő fokozatos növelése. A hazai fogyasztás és a külpiaci lehetőségek kis mértékű (15%-os) vágóbaromfi növekedést feltételeznek.

Különös figyelmet érdemel a pulyka, a lúd és a kacsza állományok fejlesztése, mivel a világpiacon ezek termékei jól elhelyezhetők.

A baromfihús az egyetlen húsféleség, amiben az utóbbi tíz évben a hazai fogyasztás 23 kg-ról 25 kg/év/fő-re növekedett. A baromfihúsnál a termelés 66 %-át belföldön fogyasztják el. A tendencia fenntartása mellett 2002-re az egy főre jutó baromfi fogyasztás elérheti a 28 kg-ot.

Az ágazat jelentős mértékben exportra is termel. A baromfihús 33 %-a kerül kivitelre, míg a hízott lúd- és kacsamáj, valamint a toll teljes mennyisége külföldön értékesül. Az export célországai meghatározó mértékben az EU tagországok. 1995-2000 között az évente 5 %-kal bővülő kedvezményes EU kontingensünk teljes kihasználására (1997-ben 73,2 ezer tonna, 2000-ben 83,7 ezer tonna) kell törekedni.

A FÁK országok továbbra is nagy felvevőpiacot jelentenek, de az amerikai és EU konkurencia árban, támogatásban - a sertéshúshoz hasonlóan - itt is erős. A tojástermelés elsősorban a belső fogyasztás kielégítését szolgálja, ezért a fejlesztés mértékét a belső kereslet határozza meg. A piaci cél elsődlegesen a hazai piac fejlesztése, illetve az export egyharmados részesedésének fenntartása.

A baromfitenyésztés a sertés mellett a másik ágazat, ami a gabonára alapozódik. Ennek megfelelően versenyadottságait a gabonaágazat hazai helyzete jelentősen determinálja.

A hazai tyúkállomány az 1997. december 1-i KSH adatok alapján 30.983 ezer, amiből a tojó létszám 16.209 ezer. Egyéb baromfifélék közül a lúdállomány 1.136 ezer, a kacszaállomány 16.209 ezer, a pulykaállomány 1.553 ezer. A baromfi ágazat termelése 1992-94 közötti mélypontra jutva, 490-510 ezer tonnás vágóállat termelést tesz lehetővé. A termelés szerkezete átalakult. A csirkehús termelése mérséklődött, a vízi szárnyasoké változatlan, míg a pulykahús termelése megduplázódott.

A tyúkállomány 33 %-a gazdasági társaságok és szövetkezetek tulajdonában van, az egyéni gazdaságok aránya 67 %. A termékpálya biológiai alapjai nagyobb részben külföldről származnak (USA, Anglia, Hollandia, Németország). A tartástechnológiai

fejlesztéseknél kiemelt jelentőséggel bírnak az EU tartástechnológiai és állatvédelmi előírásai.

A baromfifeldolgozó ipar a bel- és a külpiaci igényekre építve az utóbbi évtizedben gyors ütemben növelte a magasabb feldolgozottsági fokú termékek kínálatát (konyhakész termékek). Több mint 120 vállalkozás foglalkozik baromfifeldolgozással, a vállalkozásokból 63 foglalkoztat 11 főnél kevesebbet.

A baromfifeldolgozó ipar fejlesztéspolitikájában a választékbővítés és a modernizáció mellett meghatározó szerepet kap az integrált minőség szabályozás, a márkanévre és a minőségre alapozott marketing tevékenység erősítése. A feldolgozóipari koncentráció erősödése mellett - jelentős szerepet kaphatnak a minőségi, higiéniai, környezetvédelmi és egyéb EU követelményeknek megfelelő kis- és középvállalkozások is.

A biológiai alapok fejlesztése érdekében segítjük a korszerű fajták szülőpár beszerzését, valamint a hazai fajták genetikai fejlesztését. A tartástechnológiai és a takarmányozási feltételek javítása érdekében előmozdítjuk a korszerű állat és környezetvédelmi, illetve tartási feltételeknek megfelelő beruházások megvalósítását. Javítjuk a kistermelői integrációk működési feltételeit. A piaci zavarok kezelése, valamint az export elősegítése érdekében fejlesztjük a piac-megfigyelési rendszert, az intervenciórendszer, a marketing tevékenységet. Fokozatosan át kell térni az EU normáknak megfelelő szabályozási rendszerre való áttérést.

4.6.4. Juhágazat

A juh ágazat az állattenyésztés egyik meghatározó és kiemelt fejlesztési területe. Piaci oldalról az összes állomány 2002-re a mai 858 ezerről mintegy kétszeresére, 1.600 ezerre növelhető, mivel az EU-ban a juh és bárányhús előállítás területén nincs túltermelés.

A magyar juhhús termelés alapvetően exportérdekeltségű, ezért az ágazat fejlesztési lehetőségeit a külpiac határozza meg. A hazai gyepterület a jelenlegi létszám többszörösét képes eltartani.

A hazai fogyasztási szokások miatt a belföldi piac juhhús igénye elhanyagolható, az egy főre jutó éves húsfogyasztás 0,3 kg. A juhhús meghatározó exportpiaca az EU országokban található, ahol az önellátás szintje 84 %-os. Az EU-ba beszállítható vámkedvezményes kontingensünk 1997-ben 13.810 ezer tonna volt, amit csupán 63 %-ban használtunk ki. A 80 %-os vámkedvezményű kontingensünk 2000-re további 3 %-kal bővül (14.125 t). A juhtej, illetve a -sajt piaca is csaknem korlátlan. A juhállomány fejlesztése érdekében indokoltnak tartjuk a jerke-toklyó tenyészállomány egy részének felvásárlását és felnevelését.

Magyarország agrárökológiai adottságai kedveznek a juhtartásnak. Ennek ellenére a vágóállatok és állati termékek termeléséből a juhágazat termékeinek részesedése 4 %-os. A vágóállat termelés az utóbbi években évente 15-20 %-kal csökkent, jelenleg mintegy 14 ezer tonna. A gyapjú termelése a piac leértékelődése miatt elvesztette jelentőségét, a tejtermelés úgyszintén az állomány csökkenését jóval meghaladó mértékben esett vissza. Az ágazat termelési színvonala közepes, műszaki ellátottsága alacsony szintű. A fajták 90-95 %-át a merinó fajtacsoport adja. Az állatállomány 75 %-át természetes személyek, a többit gazdasági társaságok és szövetkezetek tartják. Legfontosabb feladatok közé tartozik az anyaállomány mennyiségi és minőségi fejlesztése.

A létszámnövelés elősegítése érdekében az anyaállomány tartásához évenként ismétlődő, normatív jellegű állami támogatást kell adni. E mellett az állomány növelését is támogatni kell. Elő kell segíteni, hogy a juhállomány fejlesztése elsősorban a törzs-, és szaporító tenyészetekből kerüljön ki. Bővíteni kell a magas színvonalon működő, nagy genetikai értékű állatokat tartó törzstenyészetek számát.

4.6.5. Egyéb állattenyésztési ágazatok

Az egyéb ágazatok tekintetében az EU piaci lehetőségeit figyelembe véve, kiemelt szerepet kell, hogy kapjon a lótenyésztés, a méhészet, a nyúl és kecske ágazatok fejlesztése. Ezeknél az ágazatoknál a beruházások és integrációs kapcsolatok fejlesztését elő kell segíteni.

A lótenyésztés fejlesztésénél a tenyésztésből és a falusi turizmusból fakadó előnyöket kell kihasználni, amelyek elősegítik a vidéki foglalkoztatást és az idegenforgalmi bevételek növekedését. Célszerű azonban a lótenyésztés keretében a vágócsikó előállítás növelésére külön kancákat beállítani, amelyet állami támogatással is elő kell segíteni.

A méhészet és a méztermelés fejlesztését indokolják hazánk kedvező feltételei, a szakértelem és az EU csatlakozással kibővülő piaci lehetőségek. A méhcsaládok számának növelését államilag is szükséges támogatni.

A kecske ágazat fejlesztése enyhíteni tudja a vidéki lakosság foglalkoztatási gondjait és piacképes termék előállítását teszi lehetővé. A jelenlegi 20 ezres anyakecske állomány megduplázása is elérhető, a jó minőségű termékek piaca ugyanis még telítetlen. Az állományfejlesztés gyorsítását állami támogatással is segíteni kell.

A nyúl ágazatnak is jelentős szerepe lehet a vidéki lakosság foglalkoztatásában. Az igények alapvetően befolyásolják az ágazat fejlesztését. A külföldi kereslet olyan nagymértékű, hogy a nyúltenyésztés létforma lehet az igények kielégítésére. A vidéki munkanélküliek megélhetését segíthetné a tenyésztés szélesítése.

4.7. Halászat és édesvízi nemes haltenyésztés

A halászat, illetve az édesvízi nemes haltenyésztés a magyar agrárgazdaság nemzetközileg versenyképes területe, amit jól igazol a magyar technológiák átvétele és szakértőink közreműködése az édesvízi halászatfejlesztési programokban a világ minden részén. Kedvező ökológiai adottságaink és a rendelkezésre álló technológiai ismeretek megfelelő alapot nyújtanak ahhoz, hogy az ágazat a jövőben az eddiginél nagyobb szerepet töltsön be a magyar agrárgazdaság egészében.

Magyarországon a hal nem tartozik az alapvető fontosságú élelmiszerek közé. Egy főre jutó halfogyasztásunk az utóbbi években 2,3-2,7 kg között alakult, ami az európai országok körében az egyik legalacsonyabb érték. A lakosság egészségesebb táplálkozási szerkezetének kialakulásával várható, hogy a halfogyasztás az elkövetkező években más élelmiszereket meghaladó mértékben fog növekedni. A kereslet

növekedése - az ágazat nem megfelelő támogatása esetén - az évente importált halmennyiség folyamatos emelkedéséhez vezethet. Az ágazati stratégia legfontosabb célja tehát, hogy a bővülő belső piacon a magyar halászat - az import korlátozása nélkül is - a lehető legmagasabb részesedést érje el.

A kedvezőtlen termőhelyi adottságú területeken célszerű a halastó építés és a halfeldolgozás támogatása, segítve a strukturális átalakítást, a vidékfejlesztési programok megvalósítását és a környezeti állapot általános javítását.

A halászat szabályozásának EU átvilágítása alapján a halászat területén további jogharmonizáció és átmeneti intézkedés nem szükséges. A halastó építési, haltenyésztési és halfeldolgozási program a közösségi halászati politikával összhangban van, így a csatlakozás után számíthat a Közösség pénzügyi támogatására. A magyar halászati termékek választékbővítési célokat szolgálhatnak az EU piacán, értékesítési lehetőségeink a csatlakozás után a jelenleginél kedvezőbbek lesznek.

A halászat fejlesztésének járulékos célja a horgászat, mint szabadidős tevékenység feltételeinek javítása, ami a családtagokat is figyelembe véve közel 1 millió állampolgárt érint. A szabadidős tevékenység alapjait a halászat teremti meg, e tevékenység társadalmi és nemzetgazdasági vonatkozásai azonban messze túlmutatnak a szűkebb értelemben vett agrárgazdaságon.

4.8. Vadgazdálkodás

A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló törvény hatálybalépését követően kezdhették meg az új vadászatra jogosultak a vadgazdálkodási tevékenységüket. 1997. március 1. után 1154 vadászterület alakult ki. Az átlagos vadászterület nagyság meghaladja a 7000 ha-t. Jelenleg a területek 28 %-án a földtulajdonosi közösségek saját maguk folytatnak vadgazdálkodást, míg 72 %-on haszonbérbe adják a vadászterületeket. A saját jogon gazdálkodók többségében részvénytársasági formát választottak, míg a haszonbérbe adott vadászterületek bérlői döntő többségben - egyesületi formában működő - vadásztársaságok.

A vadgazdálkodást a jogszabályi előírásoknak megfelelően terv szerint kell folytatni. A tervezés rendszerén keresztül három alapelvet kívánunk érvényesíteni. Az első az élőhelyét nem veszélyeztető vadállomány fenntartása, a második a természetes vadállomány védelme és fenntartható hasznosítása, a harmadik a szakismeret elsajátítása.

A vadgazdálkodási körzetekben fenntartható vadállomány létszámának alsó és felső értéke a természetvédelmi szempontok figyelembevételével került meghatározásra. A nagyvad gazdálkodás során ezen előírásnak megfelelően kell az állományszabályozást végrehajtani.

Az apróvad-gazdálkodás és tenyésztés intenzitásának lehetőségét a hosszú távú vadgazdálkodási körzettervek és a vadászterületek tervei egyaránt rögzíteni fogják. Alapfeltétel viszont, hogy a tenyésztés mértékét korlátozni kell ott, ahol emiatt a természetes állományok károsodása várható. Növelni kell az apróvadfajok állományát, de a gazdálkodás alapját a természetes populációnak kell képeznie.

A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról, illetve a halászatról és horgászatról szóló törvények alapján 1998-ban kiépül a vadászati és halászati megyei igazgatási rendszer.

Az elkövetkezendő időszakban egyre inkább a szakmai követelmények végrehajtása kerül előtérbe, a hangsúly a vadvédelemre helyeződik.

A vadgazdálkodás exportorientált ágazat, árbevételeinek 70 %-a kivitelből származik, amiben meghatározó az EU tagállamok szerepe. A külföldi érdeklődés továbbra is nagy a magyar vadgazdálkodás iránt. Ennek ellenére a piacvesztés elkerülése érdekében erősíteni kell a vadgazdálkodásban kivívott nemzetközi tekintélyünket. A vadászati turizmus a vidékfejlesztés egyik színtere lehet.

A vadgazdálkodás fejlesztéséhez megvan az ökológiai alapunk, amit össze kell kapcsolni a hazai nagyvadállomány minőségének és genetikai adottságának megőrzésével, valamint az apróvad-gazdálkodás szakmai színvonalának javításával.

További élőhely és gazdálkodásfejlesztési lehetőség rejlik az EU csatlakozással együtt járó termelésből való területkivonásban, az extenzív termelésben. A vadgazdálkodás fejlesztését elősegítheti új vadasparkok létesítése, különösen a gyöngye termőhelyi adottságú részek kihasználása nyomán az ország erre alkalmas tájain.

A megújítható természeti erőforrások tartamos hasznosításának nemzetközileg elfogadott elvét, a természetvédelem és a vadgazdálkodás között fennálló széleskörű érdekazonosságot a gyakorlatban kell megvalósítani.

5. Az erdőgazdálkodás, elsődleges ffeldolgozás stratégiája

Az ország összes földterületének 19 %-át (több mint 1,7 millió ha) erdő borítja.

5.1. Erdőgazdálkodás

Az összes élőfa-készlet közel 320 millió m³, a fakitermelés üzemtervi lehetősége évente mintegy 8,5 millió m³.

Az erdőgazdálkodás nemzetgazdasági céljai:

- a magyar erdőgazdálkodás sajátosságainak megőrzése;
- az erdők területének növelése;
- az erdőkkel szemben támasztott sokrétű gazdasági és társadalmi igénynek hosszú távon történő biztonságos kielégítése;
- az erdőgazdálkodás a vidékfejlesztéssel, a környezetvédelemmel, a földhasznosítással és a talajvédelemmel való összehangolása.

Az erdőgazdálkodás az agrárgazdaság szerves része, ezért a fenti célokhoz a feltételeket és a pénzügyi forrást alapvetően ebben a rendszerben kell megjelölni, kiemelve az erdő vidékfejlesztésben, az alternatív földhasznosításban, a környezetvédelemben játszott szerepét. Cél, hogy az erdészeti, környezet- és természetvédelmi, ipari, infrastrukturális és regionális érdekek összhangban, egyensúlyban legyenek. Nem elégséges az erdőgazdálkodók által szükségszerűen végrehajtott közcélú feladatok és infrastrukturális fejlesztések, valamint a működtető intézményrendszer folyamatos és biztonságos finanszírozása.

Az erdő immateriális szolgáltatásai közcélúak, ezért finanszírozásukról az erdővagyon értékének és az erdő funkcióinak megtartása érdekében a társadalomnak kell gondoskodnia. A társadalmi elvárásnak megfelelő, az erdők fenntartható fejlődését a költségvetésnek kell elősegíteni.

Szükségszerű az erdészeti politika, az ökológiai kérdések, a mezőgazdasági tevékenység, a térségi fejlesztések és az iparpolitikai ökonómiai keretben, stratégiai szinten történő összehangolása, szintetizálása. Ennek érdekében a jelenleg állami tulajdonú erdőterületeknek tartósan állami kézben kell maradniuk, a vagyonkezelés felügyeletét az FVM hatáskörében kell tartani.

Feladatok:

- az állami erdővagyon tulajdonosi, használói viszonyainak, valamint az állami erdőgazdálkodó szervezetek korszerűsítése, a hatékony működés feltételeinek megteremtése;
- az erdészeti közigazgatás szerepének korszerűsítése és működési feltételeihez szükséges költségvetési források biztosítása, az erdővagyon nemzetgazdasági súlyához való igazítása;
- az erdőgazdálkodási ágazat költségvetési támogatási részarányának növelése az agrártámogatási rendszeren belül. Jelenleg a támogatási részarány csak 2-2,5 %, amelynek mintegy 50 %-a a mezőgazdasági hasznosításra kedvezőtlen területeken végzett erdőtelepítések támogatása.

Tekintettel az erdővel szemben támasztott komplex társadalmi igényre, az erdőtelepítést és az erdőfenntartást ökológiai, ökonómiai és szociológiai igényeknek megfelelően, nemzeti léptékű feladatnak kell tekinteni. Hosszú távú, több évtizedes stratégiai cél Magyarország erdőszűkségének legalább 25%-ra emelése. Ennek érdekében EU támogatás esetében fokozatosan el kell érni a 2000. évtől a 20 000 ha/év erdőtelepítési ütemet. Ennek biztosítani kell anyagi, biológiai, műszaki, szellemi és szervezeti feltételeit.

A közérdek és a környezetvédelem elsődlegességének érvényesítése érdekében az összes hazai erdőt egyetlenegy működő tőkének (rendszernek) kell tekinteni, amelyben a tulajdonjog korlátozottan érvényesül. Az erdőfelújítások, az erdőfenntartás garanciarendszerének biztosítása érdekében elengedhetetlenül szükséges az önálló

Erdőfenntartási Alap létrehozása, az erdőgazdálkodás komplexitásának érvényre juttatása a gazdálkodásra vonatkozó jogszabályok (adótörvények, számviteli törvény, stb.) összhangjának a megteremtése.

A 90-es években alapvető strukturális változások történtek az erdészeti tulajdont és birtokviszonyt illetően, jelentős magánerdő-tulajdonosi réteg alakult ki a kárpótlási és részarány nevesítési folyamatok hatására. Mára a magántulajdonban lévő erdők részaránya - a szövetkezeti erdőket is ide számolva - elérte a 40 %-os részarányt, szerepük, gazdálkodásuk problémái pedig területi súlyuknál jelentősebb mértékben jelentkeznek az ágazaton belül.

Szükség van a magán-erdőgazdálkodás kiemelt támogatására, jelenleg ugyanis az új erdőtulajdonosok többsége nem rendelkezik kellő szakmai, jogi, pénzügyi ismerettel. Társadalmi érdek ugyanakkor az erdők stabilitásának fenntartása, ezért - legalább addig, amíg életképes magántulajdonos-szervezetek nem működnek - az államnak aktív szerepet kell vállalnia az erdészeti szaktanácsadás szervezésében és finanszírozásában.

A célok megvalósítása érdekében elengedhetetlen a tulajdoni helyzet tisztázása, a működő magánerdő-gazdálkodás kereteinek kialakítása, a birtokkoncentráció elősegítése, a tesztüzemi hálózat kialakítása.

5.2. Elsődleges fafeldolgozás

Az iparpolitika részeként tudatos fanyersanyag-gazdálkodásra van szükség a hosszú termelési ciklus (20-150 év) alatt megtermelt, a nemzeti vagyon jelentős részét képező erdők és a belőlük kitermelhető faanyag optimális hasznosítása érdekében. Az erdőtelepítési ütem növekedése esetén a kitermelhető fatömeg emelkedésével számolhatunk, ezért elengedhetetlen a hazai feldolgozó-kapacitások, az erdészei célokkal harmonizáló fejlesztések támogatása.

Ösztönözni kell a fogyasztókat a fának, mint környezetkímélő nyersanyagnak a minél szélesebb körben történő használatára. Ezért az EU országokban alkalmazott mintára ki kell dolgozni egy olyan marketing-koncepciót, ami egyrészt garantálja az erdő fenntartható fejlődését, másrészt képes elősegíteni a fatermék-kereslet kielégítését

is. A fejlesztések eredményeként a jövőben, a feldolgozott termékek kivitelének növelésével, reális esély látszik a forgalmi egyenleg további növelésére.

Feladat:

- az elsődleges faipar támogatása, különös tekintettel a kis és közepes méretű üzemek létrehozására, fejlesztésére,
- erdei "rövid választékok" (papírfa, rostfa, tűzifa) növekvő hazai hasznosítása,
- kereskedelempolitikai eszközökkel elő kell segíteni a nagy értékű alapanyagok hazai feldolgozását, illetve a hazai fatermékek piacának védelmét az import termékekkel szemben.

A vidékfejlesztés stratégiája

A vidékfejlesztés kérdése az elmúlt néhány évben szinte valamennyi európai ország gazdaságpolitikájában előtérbe került. A vidékfejlesztés ugyanakkor mint önálló tématerület az Európai Unióban is viszonylag újnak tekinthető.

Az OECD például korábban úgy ítélte meg, hogy az általános gazdasági fejlődés egyben biztosítja a vidéki térségek felemelkedését is, de az 1990-es évek elején világossá vált, hogy a vidéki térségek a fejlett országokban is marginalizálódnak és ezért új stratégia kialakítására van szükség a probléma kezelésére. A Páneurópai Vidékfejlesztési Konferencia 1996. évi ún. "Cork-i Nyilatkozata", valamint az Európa Tanács által kezdeményezett 1996. évi "Vidéki Térségek Európai Kartája", majd az Európai Uniónak a Közös Agrárpolitika (KAP) reformjára vonatkozó tervezete egyre inkább tartják a vidékfejlesztést a közös agrárpolitika egyik alappilléreinek.

A vidékfejlesztés nem azonosítható a területfejlesztéssel, ami a régiók közötti fejlettségi különbségek kiegyenlítését célozza, ugyanakkor fontos szerepe van a vidéki térségek általános fejlődési esélyeinek biztosítása tekintetében.

Szoros összefüggés van a mezőgazdaság fejlesztése és a vidékfejlesztés között, mert a falvak, a falusi közösségek aktív kezdeményezése nélkül nincs a vidéki népesség életkörülményeinek javítását szolgáló korszerű mezőgazdaság.

A hatékony vidékfejlesztési politika biztosíthatja a leghatásosabb hosszú távú garanciát a prosperáló mezőgazdasági szektor számára. A vidékfejlesztésnek a vidék esélyegyenlőségének, illetve fenntartható fejlődésének érdekében összhangban kell lennie az agrár- és területfejlesztési politikán túl a szociális, kulturális és környezeti politikákkal. A magyar vidék sorsa különösen függ az agrárgazdaság helyzetétől, de azoknak a környezeti, természeti tényezőknek az alakulásától is, melyek a mezőgazdaság fejlődésének is meghatározói.

A rendszerváltást követően az agrárszektor átalakulása, a piacvesztés, a kárpótlási folyamat és az ezzel gyakran együtt járó agrár munkanélküliség gazdasági-

társadalmi feszültségeket okozott. A mezőgazdasági tájakon jelentkező aszály, árvíz, belvíz, a talajvízszint süllyedése és a talajdegradáció fokozták a nehézségeket.

A vidékfejlesztésnek tehát egyszerre kell megoldást találnia a jó adottságú magyar mezőgazdaság talpra állítására, az ehhez szükséges infrastrukturális feltételek megteremtésére, illetve az alacsony termőképességű és természeti szempontból érzékeny területeink hasznosítására és az itt élő népesség eltartására, életkörülményeink javítására.

Mindezen feladatok csakis a vidéki társadalom felemelésével, a humán feltételek biztosításával, a vidék polgári társadalmának újratertésével, az egyre kiszolgáltatottabb agrármunkanélküli és föld nélkül maradt népesség foglalkoztatási lehetőségeinek biztosításával érhetők el.

A vidékfejlesztés tehát mindazon tevékenységek összességét jelenti, amelyek a vidéki térségeken élő lakosság életkörülményeinek javítását, a környezet és a természetes táj, valamint a kultúrtáj megőrzését szolgálják és - a vidék helyi adottságainak, sajátosságainak megfelelően - megteremtik a vidéki térségek fenntartható fejlődését.

Az Európai Unió számára fontos kérdés, hogy a magyar mezőgazdaság be tud-e illeszkedni az Unió gazdasági rendszerébe, tud-e olyan profilt kialakítani, amely nem a többlettermeléssel okoz feszültséget, hanem minőségi termékkínálat bővítést eredményez. De az is fontos kérdés az Unió számára, hogy a hátrányos helyzetű vidéki népesség számára biztosíthatóak-e helyben a megfelelő életfeltételek vagy elindul a migráció a fejlett nyugati térségek felé.

A politikai rendszerváltást követően a közép- és kelet-európai országokban a mezőgazdaság válsága és a vidéki népesség ezzel is összefüggő helyzete még nem oldódott meg, ezért az Unió az EU-hoz való csatlakozást megelőzően kiemelt szerepet szán a vidék fenntartható fejlődési pályára állításának. Ez a törekvés nyilvánul meg az előcsatlakozást támogató programok célrendszerében, melyek fogadása érdekében elsőrendű feladatunk a hazai és az uniós fejlesztési stratégiák összehangolása, a

jellegzetesen magyar vidékfejlesztési politika meghatározása és következetes érvényesítése a csatlakozási tárgyalások során.

1. Az uniós vidékfejlesztési politika céljai

Az uniós vidékfejlesztési politika céljai:

- az európai civilizáció kulturális örökségének fenntartása, a helyi társadalmak pozitív értékeinek, mint Európa erőforrásának a megőrzése;
- a vidéki népesség helyben tartása, különösen az Unió kiszélesítését követően, Európa fejlettebb térségei felé a tömeges elvándorlás megelőzése;
- a szegénység és a társadalmi leszakadás, a marginalizálódás elleni fellépés, a vidéki népesség életnívójának, szociális biztonságának a javítása, az esélyegyenlőség és a személyiségfejlődés lehetőségének biztosítása;
- a táj minőségének, biológiai változatosságának megőrzése, az ökológiai egyensúly fenntartása, a fenntartható fejlődés feltételeinek a biztosítása;
- Európa agrármodelljének továbbfejlesztése annak érdekében, hogy a mezőgazdaság alapfunkcióján kívül - egészséges, minőségi élelmiszerellátás - a tájvédelmet, természetvédelmet messzemenően szem előtt tartva az ökológiai és gazdasági stabilitás egyaránt biztosítható legyen;
- a vidéki életforma hosszútávon való fenntartása a rurális területek életképességének biztosításával, saját forrásaik és potenciáljaik hatékony és fenntartható kihasználásával.

2. A magyar vidékfejlesztési politika alapelvei

Az európai ajánlások hazai adaptációjával az alábbi alapelvek érvényesítendőek:

- integrált multifunkcionális megközelítés: a vidékfejlesztés a szociális, kulturális, gazdasági és ökológiai funkciók összhangját biztosító, több szektor együttes közreműködését igénylő tevékenység;
- központi szabályozás és irányítás helyett alulról jövő kezdeményezések ösztönzése, partneri kapcsolaton alapuló együttműködéssel;
- a rurális térségek fejlesztését saját erőforrásokra, potenciáljukra kell alapozni az adott térség speciális adottságainak és helyi kultúrájának tiszteletben tartásával, a fenntartható fejlődés ökológiai követelményeinek betartásával;
- a helyi jövőképek kialakításához, a programozási gyakorlat elsajátításához a lakosság informáltságát, képzését állami segítségnyújtással kell biztosítani;

- a kölcsönös egymásrautaltság alapján a város és a vidék egyenrangú partnerek, a "város a vidékért" irányelv szellemében.

-

3. A magyar vidék fejlesztésének irányai

A vidéki népesség elszegényedésének megakadályozása, életkörülményeinek javítása, a vidéki népesség polgáriasodásának elősegítése, a leszakadás megállítása, a fejlődés beindítása érdekében szükséges a humán erőforrások fejlesztése.

Nagy figyelmet kell fordítani a rendszerváltást követően agrár munkanélkülivé vált, a kárpótlási földekből nem részesült, a megélhetési küszöb alatti földtulajdonnal rendelkező, szakképzetlen, hátrányos helyzetű vidéki népesség helyzetének megoldására.

Kedvező agrárpotenciállal rendelkező termőterületeinken cél a versenyképes termelési struktúra kialakítása. Ehhez figyelembe kell venni a vidékenként eltérő környezeti és természeti feltételeket, és biztosítani kell a vidékfejlesztés során az infrastrukturális és humán felkészülést.

A kedvezőtlen adottságú területeken az extenzív, illetve ökológiai gazdálkodási formákat kell ösztönözni. Elősegítjük - a mezőgazdaságból élők függőségi viszonyának enyhítése, illetve a mezőgazdasági vidékeken élő hátrányos helyzetű népesség kiegyensúlyozott foglalkoztatása érdekében - alternatív, több lábon álló gazdasági szerkezet kialakulását, kihasználva a helyi turisztikai, ipari, szolgáltatási lehetőségeket.

A vidéki népesség helyi kultúrájának, hagyományainak megőrzésével a vidéki társadalom identitástudatát, összetartó képességét, a magyar nép önérzetét erősíteni kell. Az európai csatlakozás időszakában különösen fontos kultúránk, humán adottságaink, nemzeti méltóságunk megőrzése.

4. Kiemelt célterületek

A kedvezőtlen termőhelyi adottságú mezőgazdasági vidékeken az extenzív művelésre való áttéréssel, a tájtermesztés elvei alapján célszerű a mezőgazdasági

területet hasznosítani és a lakosság részére alternatív, a mezőgazdasági foglalkoztatást kiegészítő foglalkozási lehetőségeket kell biztosítani.

A természeti és természetközeli, valamint a környezetileg veszélyeztetett térségekben (természeti ökológiai hálózatok, árvizes, belvizes területek, vízbázisvédelmi területek, erdők, stb.) természetkímélő, környezetbarát fenntartható mezőgazdasági művelés alakítandó ki és a természeti területek bölcs hasznosításával minőségi, ökoturisztikai és egyéb természethez kötődő alternatív foglalkozási lehetőségeket kell biztosítani.

A védett természeti területek és védőzónáik térségében törekszünk az ökológiai gazdálkodási formák meghonosítására, a környezet- és egészségkultúrára alapozott foglalkoztatási lehetőségek biztosítására.

Országos jelentőségű kiemelt célterület az Alföld, fejlesztését a 2042/1994.(V.9.) kormány határozatban foglalt Alföld program prioritásai figyelembevételével folytatni kell. A legfontosabb feladatok:

- a Tisza-menti térség, beleértve a Tisza-tó térségét, rendezési és fejlesztési programjának elkészítése;
- a vízvi sszatartás és vízkormányzás lehetőségének biztosítása;
- a tiszai hajózás feltételeinek kimunkálása;
- a Tisza-menti holtágak rehabilitációja;
- a Tisza-szabályozás és árvízmentesítés felülvizsgálata;
- a Duna-Tisza köz i homokhátság talajvízszüllyedésének megállítása és a vízvi sszatartást szolgáló intézkedések megtétele;
- a Duna-Tisza csatorna létesítésének vizsgálata.

5. A legfontosabb feladatok

A vidékfejlesztés lényeges feladatai:

- a vidék gazdasági bázisának megerősítése, a gazdasági tevékenységi kör diverzifikálása;
- az ország kiemelkedően jó termőhelyi adottságú területein a mezőgazdasági termelés hatékonyságának fokozása, a feldolgozó, értékesítő vertikum fejlesztése;
- a birtokrendezés;
- a kedvezőtlen adottságú mezőgazdasági térségekben a fenntartható fejlődés követelményei szerint extenzív gazdálkodási formákra való átállás;
- a természetvédelmi és természeti területeken természetközeli, illetve ökológiai gazdálkodási formák bevezetésével - a természet és környezetvédelmi előírások figyelembevételével - hasznosítani kell a mezőgazdaság céljára alkalmas területeket;
- a történelmi borvidékeken a táji, építészeti, gazdálkodási és kulturális hagyományok fenntartása és támogatása;
- az "ökorégió"-ként fejlődő térségekben támogatási rendszer kialakítása;
- biogazdálkodási formák támogatása, biotermékek előállításának és forgalmazásának elősegítése;
- a környezet- és egészségkultúrára alapozott komplex gazdaságfejlesztési programok ösztönzése;
- a vidéki infrastruktúra fejlesztése az életmód és a termelési kultúra igényeinek figyelembevételével;
- a vidéki társadalmi közösségek, szakmai és civil szerveződések és kulturális értékek megőrzése, védelme;
- a falvak és a tanyák megújítása;

- az idegenforgalom, a falusi és az agrárturizmus fejlesztése, a táji hagyományok sokszínűségére alapozva. Egészségvédelemre tervezett idegenforgalmi, ökoturisztikai komplex programok kidolgozása.

Az integrált vidékfejlesztési program végrehajtását országos keret- és részprogramok alapján kell megvalósítani a humán erőforrás-fejlesztés, a gazdasági potenciál hasznosítás és a természeti erőforrás hasznosítás és védelem területén.

A vidékfejlesztés rövidtávú feladatainak keretében át kell tekinteni az egyes ágazatok vidékfejlesztési feladatait és korábbi ezirányú tevékenységét, a további együttműködés megszervezése érdekében. El kell készíteni a Nemzeti Vidék- és Agrárfejlesztési Programot a SAPARD programban való részvétel érdekében. Ösztönözni kell a megyei vidékfejlesztési koncepciók készítését, a kistérségi vidékfejlesztési célterületek programjait – minősítésük után – be kell indítani. A SAPARD program fogadásának intézményi, személyi és pénzügyi feltételeit meg kell teremteni.

Kapcsolatot kell tartani a Vidék Parlamentjével, illetve az ahhoz tartozó civil szervezetekkel, a programokban való közreműködés érdekében.

6. A vidékfejlesztés eszközrendszere

A vidékfejlesztés sokrétű tevékenység, a támogatási források is több tárca keretében állnak rendelkezésre. A források hatékony felhasználása azonban nemcsak a tárcáktól függ, hanem az önkormányzati társulások és a kistérségi fejlesztési együttműködések, továbbá a civil szervezetek és a lakosság közreműködésétől is. Szükség van tehát intézményesített egyeztető mechanizmusok működtetésére országos szinten az érintett minisztériumok, a régiók és a megyék között, helyi szinteken pedig az önkormányzati társulások, a fejlesztési együttműködések és a civil szerveződések bevonásával.

A vidékfejlesztés intézményrendszer kialakítása során biztosítani kell az FVM hivatalok közreműködését a területfejlesztés kiépített intézményrendszerében, különösen a vidékfejlesztés gyakorlati feladatainak a megoldásában. Szoros

együttműködést kell megvalósítani a meglévő regionális és megyei szervezetek és kistérségi fejlesztési társulások között, mindamelllett, hogy a vidékfejlesztés szervezésében a települési szint a meghatározó.

A vidékfejlesztést szolgáló uniós források megszerzése az intézményrendszer bővítését igényli. Az uniós előírások szerint meg kell teremteni a vidékfejlesztési programok minősítésének és a fejlesztések nyomon követésének (monitoring) rendszerét. A regionális támogatások várható címzettjeit fel kell készíteni, ehhez tanácsadó-hálózat szükséges. A tanácsadó irodák kis létszámú specialistákból álló szervezetek, amelyek támaszkodnak a meglévő tanácsadó szervezetekre, oktató és kutatóhelyekre.

Vidéken a források bővítéséhez az adórendszer olyan módosítására van szükség, ami érdekeltté teszi a vállalkozásokat a vidéki gazdasági tevékenység fejlesztésében, az elért nyereség "visszaforgatásában". Biztosítani kell, hogy a vidéki népesség megtakarításai elsődlegesen a vidéki befektetéseket, lakókörnyezetük fejlesztését szolgálják. Ki kell építeni a vidékfejlesztés pénzügyi infrastruktúráját, bankokat, hitelintézeteket.

Az Unió által létrehozandó előcsatlakozási alapból mezőgazdaság- és vidékfejlesztés céljára (SAPARD program) 2000-től évente legalább 15-20 milliárd forintra számíthatunk, de az infrastruktúrafejlesztést szolgáló közösségi támogatásoknak is lesz vidéket érintő hatása. Csatlakozásunkat követően regionális fejlesztésekre még nagyobb összegben számíthatunk, a konkrét fejlesztéseknél a közösségi támogatások mértéke elérheti a teljes fejlesztési költség 75%-át.

A mezőgazdaság- és vidékfejlesztési program (SAPARD) forrásainak fogadására való felkészülés a legsürgősebb teendő, éppen ezért a megyei és kistérségi Vidékfejlesztési Munkabizottságok soron kívüli létrehozása szükséges. A támogatás elnyerésének alapvető feltétele a hét évre szóló mezőgazdasági és vidékfejlesztési program(ok) legkésőbb 1999 év közepére történő elkészítése. A programo(ka)t az EU illetékes bizottságával el kell fogadtatni. A feladatok időbeni elvégzése érdekében létre

kell hozni a programkészítő és -menedzselő szervezetet és egy szakmai koordinációs munkabizottságot, melynek irányítását az FVM végezi.

Az országos tervezési feladatokhoz, keretprogramok szervezéséhez, valamint a helyi programok szakmai támogatásához a VÁTI Kht-n belül önálló tervező csoport felállítása szükséges, mely egyben az MTA, az AKI és a felsőoktatási szellemi bázisokkal való együttműködést is biztosítja.

Magyarországon az egyes vidéki térségek adottságai és problémái is a térségi (régió, megye) sajátosságok szerint különbözőek, ezért a vidékfejlesztés konkrét céljait és azok megközelítését a térségi programokban kell megjeleníteni. A nemzetgazdasági célokkal összhangban lévő térségi programok kidolgozásához az állam részéről módszertani és anyagi segítséget kell nyújtani.

A vidékfejlesztés, mint önálló szakterület tevékenységének anyagi forrásait az 1999. évi költségvetés még nem szerepelteti, ezért

- a következő évek költségvetésében kell erről gondoskodni;
- az EU integrációs felkészülés központi forrásait át kell tekinteni és a lehetséges forrásokat át kell csoportosítani a SAPARD programra való felkészüléshez;
- a társtárcák vidékfejlesztést célzó forrásainak koordinált felhasználását meg kell szervezni;
- az országos keretprogramok szervezéséhez és a helyi programkészítés támogatására pótlólagos forrásokat kell biztosítani.

A területfejlesztés, a terület- és településrendezés és az építésügy stratégiai feladatai

A piacgazdaság kiépülésével nagymértékben megnövekedtek a területi egyenlőtlenségek a fejlett és az elmaradott térségek között. Az egy főre jutó GDP Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a fővárosi átlag mindössze egyharmadát érte el 1994-ben. A gyenge megújuló képességekkel rendelkező hagyományos és a telepített iparral rendelkező térségek válságba kerültek, jelentős munkanélküliség alakult ki egyes mezőgazdasági térségekben is. A külföldi tőke először a fővárosba és a fejlettebb térségekbe, valamint a nyugati határtérségekbe települt, Kelet-Magyarországra és Dél-Dunántúlra kevés befektetés érkezett.

A társadalmi egyenlőtlenségek felszínre kerülése felerősítette a tényleges gazdasági és infrastrukturális különbségeket a községek és a városok viszonylatában is.

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény átfogóan újraszabályozta a területfejlesztés cél-, feladat-, intézmény- és eszközrendszerét. A törvény alapján létrehozott megyei területfejlesztési tanácsok megteremtették a középszintű koordináció és a források decentralizálásának lehetőségét. A törvény ösztönözte a területfejlesztési társulások létrehozását, a kistérségi együttműködést, a regionális fejlesztési tanácsok kialakulását. A területfejlesztés célrendszerének kibővülése nem járt együtt a források növekedésével.

1. A területfejlesztés stratégiai feladatai

Stratégiai feladat a magyar területfejlesztés illesztése az EU regionális politikájához. A fejlesztéspolitika számára óriási kihívást és egyben lehetőséget jelent az ország csatlakozása az Európai Unióhoz. Az EU társadalompolitikai modellje a szolidaritás elvére épül, ezért fejlesztéspolitikáját a társadalmi-gazdasági kohézió megteremtésére, a hátrányos helyzetű és problémákkal küszködő társadalmi csoportok és térségek felzárkóztatására építi.

Mindez összhangban van nemzeti céljainkkal és megoldandó problémáinkkal, ezért az előttünk álló középtávú időszak fő stratégiai feladata a csatlakozásra való felkészülés. Ezt szolgálja a Nemzeti Fejlesztési Program kidolgozása, amely keretbe foglalja az ágazati és regionális programokat. Kiemelt stratégiai cél a területi egyenlőtlenségek mérséklése, a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségek felzárkóztatása. Stratégiai cél a válságba jutott ipari térségekben a szerkezetátalakítás felgyorsítása, az agrárgazdaságból élő térségekben a vidék átfogó, komplex fejlesztése, továbbá a tartós munkanélküliséggel sújtott térségekben a foglalkoztatás feltételeinek a megteremtése.

A Kormány legfontosabb stratégiai célja a területi egyenlőtlenségek mérséklése. Mérsékelni kell az egyenlőtlenségeket a főváros és a vidék, a városok és a községek, a fejlett és az elmaradott térségek, illetve települések, továbbá Kelet- és Nyugat-Magyarország között, az életkörülményekben, a gazdasági és az infrastrukturális feltételek terén. Ennek érdekében területileg differenciált módon többtámogatást kell biztosítani a hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatásához, fejlesztéséhez.

A társadalmi- gazdasági szempontból elmaradott térségekben mindenképp a megélhetési feltételeket kell javítani. Ösztönözni és támogatni kell a munkahelyteremtő beruházásokat, a külső tőke bevonását, a gazdaság fejlődését elősegítő infrastruktúra fejlesztését.

Az ipari szerkezetátalakítás által érintett térségekben stratégiai cél a válságba került ágazatok helyett új munkahelyek kialakítása, a gazdasági szerkezet átalakítása, a külső tőke bevonása. Ösztönözni kell a szerkezetváltást gyorsító képzési és átképzési programok szervezését. Pótolni kell az infrastruktúra hiányosságait, különösen a környezet védelmét szolgáló beruházások tekintetében.

A tartósan, jelentős munkanélküliséggel sújtott térségekben elsőbbséget élveznek a foglalkoztatást elősegítő fejlesztések. Ki kell dolgozni, a helyi gazdaság fejlődését elősegítő speciális célprogramokat, valamint támogatni kell a részfoglalkoztatást és közmunkát elősegítő programokat. Az oktatás, átképzés fejlesztésének a jövőt kell szolgálnia.

A különböző természeti és földrajzi adottságú térségekben - a területrendezés eszközeivel és a táj védelmének, a táj terhelhetőségének megfelelően - a térségi sajátosságokhoz igazodó terület-felhasználási szerkezetet kell kialakítani. Az agglomerálódó térségekben különösen fontos az egészséges környezetre való törekvés, a művi és a természeti környezet egyensúlyának helyreállítása, az extenzív terület-felhasználás mérséklése.

Az egyes üdülőkörzetekben fejleszteni kell a minőségi, környezetbarát turizmust és meg kell teremteni ennek infrastrukturális feltételeit. A természetvédelem alatt álló területek térségében prioritást élvez a természet megőrzése, az ökoturizmus infrastrukturális feltételeinek kialakítása. E területen a természetvédelemmel összhangban lévő mezőgazdasági termelést kell kialakítani.

A környezeti szempontból veszélyeztetett térségekben elsődleges a károsító hatások mérséklése és megelőzése, a felszíni és a felszín alatti vizek védelme érdekében a megfelelő hulladék-elhelyezés és a szennyvizek tisztítása. A légszennyezés mérséklése érdekében a települést, valamint a védett területeket elkerülő és tehermentesítő útszakaszokat kell kiépíteni.

A határmenti térségekben támogatni kell a határmenti együttműködést elősegítő fejlesztéseket, különösen az Európai Unió által támogatott területfejlesztési programokat. Elő kell segíteni a közös vállalkozások, az ipari parkok és vállalkozói övezetek együttműködését, a határátkelőhelyek mennyiségi és minőségi fejlesztését, a kooperációban megvalósuló környezetvédelmi és kommunikációs infrastruktúra fejlesztését.

A kormány programja elsőbbséget ad az önkormányzatok alulról építkezésének és a helyi kezdeményezéseknek. A kormányzat nem megoldást, hanem a megoldás esélyét kínálja. Ezért az integrált megközelítés keretében az emberi erőforrás fejlesztésének, az oktatásnak, a képességfejlesztésnek kiemelt szerepet kell szánni. Fel kell készíteni a terület- és vidékfejlesztésben érdekelt valamennyi közreműködőt az új tervezési és szervezési feladatokra, a helyi és térségi problémák közös kezelésére.

1.2. A területfejlesztési stratégiai feladatok megvalósításának tervezési-, intézményi és eszközrendszere

Az Európai Unióhoz való csatlakozás szükségessé tesz egy új típusú tervezési rendszer kialakítását.

1.2.1. A tervezési rendszer

Az EU ugyan nem fogalmaz meg direktívákat a területfejlesztéssel szemben, de a Strukturális Alapok igénybevételét feltételekhez - így a programozási eljáráshoz, az országos és regionális fejlesztési programok kidolgozásához - köti.

A tervezés keretében az Országos Területfejlesztési Konceptióban foglalt elvek, célok alapján a Nemzeti Területfejlesztési Programba illeszkedő területfejlesztési programot kell kidolgozni. Ennek érdekében, javítani kell a kormányzat és a térségek közötti információáramlás mechanizmusát, a folyamatos egyeztetés rendszerét.

A Nemzeti Fejlesztési Program keretében ki kell dolgozni a középtávú területfejlesztési programot. A Nemzeti Fejlesztési Program kidolgozása során egyidejűleg kell érvényesíteni az ágazatok térségi prioritásait, fejlesztési céljait, továbbá a régiók, a regionális fejlesztési tanácsok által kialakított fejlesztési prioritásokat. Biztosítani kell a területfejlesztést szolgáló állami eszközök koordinált tervezését és felhasználását.

A Phare programok keretében - az ún. SPP (Különleges Felkészítési Program) részeként - indul az államigazgatási és önkormányzati szakértők felkészítése a strukturális alapok kezelésével összefüggő feladatok elsajátítására.

Az 1999-es év a 2000-től kezdődő előcsatlakozási periódusra való felkészülés időszaka. 2000-re megnyílik a lehetősége a nemzeti szinten egységes EU kompatibilis területfejlesztési programozásnak és program-végrehajtásnak.

A Nemzeti Phare Programból indokolt biztosítani az integrált kistérségi vidékfejlesztési keretprogram kiterjesztéséhez szükséges intézményrendszer kistérségi

szinten való megteremtéséhez, a SAPARD Program keretében javasolt eljárásrend nemzeti részletszabályainak kidolgozásához a fedezetet.

A határtérségekben - 2000 után is - folytatni kell a határon átnyúló együttműködést támogató Phare CBC programok végrehajtását. Reális cél a határon átnyúló együttműködési programok kiterjesztése Magyarország összes külső határszakaszára.

1.2. 2. Az intézményrendszer

Az intézményrendszer átalakításának alapelve az Unió Strukturális Alapjai hazai fogadóképességének a biztosítása, valamint azon az intézményi keretek létrehozása, amelyek ellátják a Nemzeti Fejlesztési Program, ezen belül a regionális programok kialakításával és végrehajtásával összefüggő feladatokat.

Az Országos Területfejlesztési Tanács feladata magas szinten az országos és a területi érdekek összehangolása és ezt érdemben előkészítő munkaszervezet működtetése.

A megyei területfejlesztési tanácsok fenntartása továbbra is indokolt a helyi gazdaság és infrastruktúra fejlesztése, összehangolása szempontjából. Ez biztosítja az önkormányzatok, a gazdasági és a társadalmi szféra konszenzusát a döntéshozatalban, az egyes szervezetek tevékenységének összehangolásában.

Az EU elvei szerint szükséges az állandó tervezési-statisztikai régiók fejlesztési tanácsainak létrehozása (az Országos Területfejlesztési Konceptió alapján), amelyeknek a regionális koordináció keretében tervezési, döntési, végrehajtási és ellenőrzési feladatokat kell ellátniuk. A tanácsok feladatai a megyei léptéket meghaladó gazdaságfejlesztésben és a regionális infrastruktúrafejlesztésben határozhatók meg. A regionális fejlesztési tanácsok létrehozásához szükséges a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény módosítása.

Indokolt a szervezetrendszer megerősítése - tervezési-statisztikai régióként - a regionális fejlesztési tanácsok munkaszervezeteinek létrehozásával, a megyei területfejlesztési tanácsok munkaszervezeteinek átalakításával és bővítésével. Meg kell

vizsgálni a területfejlesztési társulások folyamatos munkáját biztosító kistérségi irodák állami támogatásának a lehetőségét. Biztosítani kell azt is, hogy a területfejlesztés országos, regionális, megyei és kistérségi intézményrendszerében alakuljon meg a vidékfejlesztés képviselő bizottság formájában.

Fel kell készíteni a területi főépítési irodákat a falumegújítási, falufejlesztési tevékenységek támogatására és koordinálására.

A regionális programok figyelemmel kísérése szükségessé teszi a területi monitoring bizottságok létrehozását, amelyeket az Országos Területfejlesztési Konceptióban meghatározott tervezési-statisztikai régiók szintjén javasolunk kiépíteni. Ez a területbeosztás építhető be az EUROSTAT regionális adatbázis rendszerébe és ez biztosít hosszabb távon stabil rendszert a statisztikai munkához.

A monitoring bizottságok működéséhez szükséges a kormányzati, jogszabályi alapok megteremtése. A regionális monitoring rendszer működtetése a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium feladata.

1.2.3. A támogatási rendszer

A támogatási rendszert szabályozó OGY határozatot meg kell újítani "Az ezredforduló küszöbén" című kormányprogram végrehajtása érdekében. A programban megfogalmazott célok, a támogatások hatékonyságának növelése, illetve a regionális programfinanszírozás bevezetése érdekében a következő módosítások szükségesek:

- a különböző elkülönített állami pénzalapok, fejezeti céllelőirányzatok és egyéb állami pénzeszközök, illetve pénzügyi kedvezmények összehangolt működtetésének biztosítása;
- a támogatási rendszer átalakításának első lépéseként az agrár- és a területfejlesztést szolgáló támogatási rendszer összehangolása, a párhuzamosságok kiszűrése;
- a benyújtott támogatási igények olyan elbírálása, hogy élvezzen prioritást az a rendezési tervvel megalapozott pályázat, amely része egy komplex térségfejlesztési programnak;
- a több állami, területi forrásból is támogatást igénylő pályázatok benyújtási helyének egyértelmű szabályozása. Biztosítani kell a helyi önkormányzatok, a

vállalkozásfejlesztési intézmények, a kamarák részvételét a területen megvalósuló beruházások állami támogatásának véleményezésében;

- a pályázatok fogadásánál és értékelésénél a szakmai-személyi feltételek - a munkaszervezetek felállításával való - biztosítása;
- az önkormányzatok önrészesedésének meghatározása céljából az anyagi háttér-feltételek kialakítása, az önkormányzat közvetlen érdekeltségének érvényesítése a gazdasági eredmény növelésében;
- a végrehajtást biztosító jogszabályokat kidolgozása 1999 elején, hogy az év indulásánál a jogi szabályozás hiánya ne akadályozza a területfejlesztési támogatási rendszer működését.

2. A terület- és településrendezés stratégiai feladatai

A terület- és településrendezés célja, hogy biztosítsa a természeti környezet, a társadalom, a gazdaság és az épített környezet egymással összehangolt, harmonikus, hosszú időtávon is fenntartható fejlődését. Ezt a célrendszert a műszaki-ökológiai adottságok feltárásával és a területhasználatra, illetve az építésre vonatkozó szabályozórendszer kialakításával és érvényesítésével a tervek biztosítják.

2.1. Rendezési tervek

A terület- és településrendezési tervekben foglalt előírások kidolgozásával és betartásával meg kell előzni

- az összefüggő beépítettség, túlzott beépítési sűrűség kialakulását, különösen ott, ahol ez táji és környezeti szempontból nem kívánatos;
- a közérdeket szolgáló fejlesztések ellehetetlenülését;
- a sajátos érdekeket szolgáló, a települések, településrészek adottságait figyelembe nem vevő, környezetükbe nem illeszkedő létesítmények telepítését;
- a táji és környezeti szempontból megőrzésre érdemes, általában mező- és erdőgazdálkodás célját szolgáló területek más célú igénybevételét.

Elő kell segíteni a települések belterületein megfelelő adottságokkal rendelkező, leromlott területek rehabilitációját.

A rendezési tervekhez „környezeti, társadalmi és gazdasági hatásvizsgálat”-ot kell készíteni. A hatásvizsgálatra vonatkozó tartalmi követelményrendszert ki kell dolgozni.

Stratégiai jelentőségű feladat, hogy az ország és térségei (kiemelt térségek, megyék), valamint a települések korszerű területrendezési, illetve településrendezési tervekkel rendelkezzenek. A tervekben foglalt szabályok korszerűsítése, alkalmazásuk ellenőrzése, az állami feladatok ellátása és az önkormányzatok ez irányú tevékenységének segítése nem csak a belső gazdaság szempontjából fontos érdek. Mindez ugyanis egyben erősíti esélyeinket az EU forrásokhoz való hozzájutásban.

2.2. Területi Információs Rendszer

A területfejlesztéssel, a rendezéssel és az építésüggyel összefüggő egyes szakmai feladatokat, köztük a Területi Információs Rendszer (TeIR) működtetését a VÁTI Kht. látja el. A TeIR fejlesztése érdekében a következő stratégiai feladatok ellátása szükséges:

az adatbázis frissítése, a még hiányzó adatok beszerzése és integrálása a rendszerbe;

a felhasználói igények folyamatos figyelése és a rendszer szolgáltatásainak az igényeknek megfelelő bővítése. Új információk előállítása új adatkörök (pl. műholdfelvételek, települési digitális térképek) bevonásával, a meglévő adatbázisok jobb kihasználásával;

- a rendszer adatáramlásának biztosítása érdekében és a KSH-val közösen az OSAP módosítása és a rendszeres adatfrissítés feltételeinek a megteremtése;
- az információs rendszerhez kapcsolódó szakértői rendszer (monitoring) kialakítása;
- a megyei rendszerek kialakítása, az ehhez szükséges pontos feladat-meghatározás elkészítése, a szükséges tender előkészítése és koordinálása;
- a területi főépítész irodák és az FVM egyéb területi szerveinek bekapcsolása a hálózatba.

2.3. Dokumentációs Központ

A vonatkozó törvényhatározatoknak megfelelően és az Állami Vagyongynökség által biztosított feltételekre építve kell kialakítani az építésügyi és területi műszaki információs és dokumentációs központokat. A központ feladata a korábbi tervező vállalatok átalakulása, privatizációja, illetőleg jogutód nélküli megszűnése során veszélyeztetett helyzetbe került igen jelentős mennyiségű, szellemi és üzleti értéket hordozó, legtöbb esetben pótolhatatlan dokumentáció megőrzése. Rendezni kell a megszűnt, privatizált szervezetek volt tervdokumentációinak jogi helyzetét, biztosítani célszerű az átvett tervtárak tárolásához szükséges raktárakat

2.4. A területrendezés kiemelt feladatai

Kormányzati felelősségi körbe tartozó feladat az országos területrendezési terv és a kiemelt térségek területrendezési terveinek elkészítése és az Országgyűlés elé terjesztése. Az alábbi, három területrendezési terv befejezése és az Országgyűlés elé terjesztése stratégiai fontosságú tárcafeladat.

Az Országos Területrendezési Terv célja az ország távlati térszerkezetének, az országos közlekedési- és közmű hálózatok helyének, az urbanizált-, mezőgazdasági-, illetve természeti területek rendszerének meghatározása, valamint a területek használatának és a természeti erőforrások megőrzésének átfogó szabályozása az ország távlati érdekeinek figyelembevételével.

A Budapesti Agglomeráció Területrendezési Terve magában foglalja mindazokat az elemeket, amelyek a Főváros és az ország térszerkezeti összefüggéseiből és Budapestnek az európai nagyvárosok rendszeréhez való csatlakozásából adódnak. Elsődleges fontosságú az agglomeráció térszerkezetének és területhasználatának országos érdekű távlati szabályozása. A főváros saját szempontjait érvényesítő rendezési tervének, a beruházók térséget érintő érdekeinek és az érintett önkormányzatok elképzeléseinek összhangját az elfogadott agglomerációs terv tudja megfelelő módon biztosítani.

Véglegesíteni kell a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervét. Az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatára való tekintettel egyrészt törvényi szabályozással gondoskodni kell az üdülőkörzet védelméről, másrészt fel kell gyorsítani a Balaton kiemelt üdülőkörzet új területrendezési tervének készítését. Annak érdekében, hogy az mielőbb felválthassa a Balaton térségére közel 20 éve készült, jelenleg érvényes regionális rendezési tervet.

2. 5. A településrendezés kiemelt feladatai

A településrendezési szakterületnek elő kell segítenie, hogy az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvényben nevesített határidőre (6 éven belül) valamennyi település rendezési terve - az új szakmai jogszabályok figyelembevételével - elkészüljön, illetve felülvizsgálatra kerüljön.

E stratégiai jelentőségű cél érdekében a tervek készítéséhez - legalább az elmaradott térségekbe tartozó önkormányzatok számára - állami támogatást kell biztosítani. Célszerű olyan feltételrendszert kialakítani (pl. központi támogatás elnyerésének feltétele a rendezési tervek megléte), amely a rendezési tervek elkészíttetésére ösztönzi a képviselőtestületeket.

Elő kell segíteni, hogy megalapozott, magas színvonalú és nagy társadalmi elismertségű tervek készüljenek. Ennek érdekében

- átfogó szabályozást kell kidolgozni a tervezési jogosultságra és a tervezők nyilvántartására, figyelemmel a főiskolai, egyetemi és posztgraduális szintű képzés követelményrendszerére;
- a központi területrendezési és építészeti tervtanács működését - a területi főépítész tervtanácsokkal és az önkormányzati főépítészek által működtetett tervtanácsokkal együtt - újra kell szabályozni;
- a tervek összeállításába az állampolgárok minél szélesebb csoportjait be kell vonni, hogy aktívan részt vegyenek környezetük alakításában. Ezirányú jogaikat és lehetőségeiket tudatosítani és népszerűsíteni kell;

3. Az építésügy stratégiai feladatai

Az építésügy - hatályos jogszabályaink szerint - az épített környezet alakításával, fejlesztésével, gondozásával és értékeinek védelmével kapcsolatos célok, feladatok,

hatáskörök, hatósági jogkörök, intézmények és eljárások, továbbá az ezekre vonatkozó legszélesebb körű szabályozások összessége.

Ahhoz, hogy az építésügy gazdasági, szociálpolitikai, környezeti és kulturális szempontjai megfelelő szinten érvényesülni tudjanak, széleskörű szakmai-társadalmi összefogás, hatékony kormányzati képviselet szükséges.

3.1. Az építésügy általános feladatai

Az építési törvénnyel összhangban elsődleges feladat

- az épített környezet minőségének fokozatos és érdemi javítása, a helyi kezdeményezések támogatása;
- az egységes, szakszerű és törvénytisztelő joggyakorlat elősegítése;
- az Európai Unióhoz történő csatlakozás harmonizációs igényeinek kielégítése.

A szabályozás folyamatos korszerűsítést jelent, amit széleskörű társadalmi-szakmai egyeztetéssel, hatékonyabb szervezési és koordinációs munkával szükséges kiegészíteni.

3.2 Az építésügy középtávú stratégiai feladatai

Európai integrációs csatlakozásunk fontos és nélkülözhetetlen feltétele az uniós szabályozási előírások, ezen belül az építésügyi szakmai szabványok fokozatos átvétele és beillesztése a magyar jogrendbe.

Stratégiai feladat az európai szabványok átvételének felgyorsítása és a hazai viszonyoknak megfelelő adaptálása. Mindez a tárca évekig tartó kiemelt feladata, amelyhez a szükséges szakmai kapacitást és a megfelelő finanszírozási forrásokat folyamatosan biztosítani szükséges.

Érvényt kell szerezni annak az elvnek, hogy az építés egyidejűleg jog, felelősség és szakértelem kérdése.

A szakmai felkészültség megítélésénél és a szakszerűtlen, jogosulatlan tervezői és kivitelezői tevékenység ellenőrzésénél és megakadályozásánál az eddiginél erőteljesebben kell építeni a szakmai önkormányzatok: a szakmai kamarák munkájára.

Támogatni és ösztönözni kell a megfelelő posztgraduális képzési formák elterjedését, ehhez minden segítséget meg kell adni az oktatási intézményeknek, a kamaráknak, és más szakmai szervezeteknek.

Stratégiai érdekünk egy erős, jogszerűen és szakszerűen működő építésügyi hatósági rendszer létrehozása. Az építési fegyelem megszilárdításának elsődleges eszköze egy megerősített építés-felügyelet kialakítása és működtetése. Stabilizálni kell az építésügyi hatósági intézményrendszert. Minden eszközzel biztosítani kell a hatósági döntések befolyásmentességét és objektivitását.

Érvényt kell szerezni annak a jogszabályi követelménynek, hogy építésügyi hatósági munkát csak megfelelő szakmai felkészültségű (szakképesítésű, gyakorlatú) személy végezhesen. Mindehhez biztosítani szükséges a folyamatos továbbképzés feltételeit, szakmai segédletekkel, tájékoztatókkal, rendszeres tanfolyamokkal, konzultációkkal kell biztosítani a korszerű és színvonala hatósági munkavégzés feltételeit.

A középületek akadálymentes használhatósága érdekében középtávú programot kell kidolgozni. Az „akadálymentesség” az európai szabályozási normákban az épített környezetnek alapvető és természetes követelménye. Az építési törvény szerint „akadálymentes” az épített környezet akkor, ha annak „kényelmes, biztonságos, önálló használata minden ember számára biztosítva van, ide értve azokat az egészségkárosodott egyéneket vagy embercsoportokat is, akiknek ehhez speciális létesítményekre, eszközökre, illetve műszaki megoldásokra van szükségük.”

Az új építési törvény és végrehajtási rendeletei hangsúlyosan foglalkoznak az építmények akadálymentes megközelítésének és kialakításának szabályozásával, előírva, hogy az akadálymentes használhatóságot minden „közhasználatú épület” esetében biztosítani kell. 1998. január 1. óta az építésügyi hatóságok ezt a követelményt kötelezően érvényesítik. Gondot jelent ugyanakkor a meglévő épületállomány

„akadálymentessé” tétele, amelyre az építési törvény külön program kidolgozását írja elő. Mind emberi jogi (humanitárius) szempontból, mind nemzetközi integrációnk szempontjából stratégiai jelentőségű feladat ennek a programnak mielőbbi végig vitele.

El kell érni, hogy rövid időn belül felmérésre kerüljön az épületállomány, amely az „akadálymentesség” szempontjából meghatározó, és konkrét javaslatokat kell kidolgozni a program ütemére és finanszírozására.

Szakmai feladat az épületek akadálymentes kialakításának szakmai kiadványokkal, segédletekkel történő elősegítése, a nemzetközi gyakorlatban ismert megoldások átvétele és elterjesztése.

Épített környezetünk nemzeti örökségünk szerves részét képezi, meghatározó és identitást formáló tényező. Fontos érdekünk, hogy az elődeink által létrehozott épített környezetet szakszerűen, működőképes állapotban őrizzük meg, tartsuk fenn, illetve építsük tovább úgy, hogy az a mai élet feltételeinek is megfelelő keretként szolgáljon.

Mind a településrendezés és a helyi szabályozás, mind a központi támogatás és finanszírozás eszközeivel el kell érni, hogy rövid időn belül valamennyi település számba vegye építészeti és település értékeit és ezeket szakszerűen feldolgozza, dokumentálja.

Elő kell segíteni a helyi építészeti védelem jogintézményének minél szélesebb körű elterjedését, e munkához az építészeti kutatások és a műemlékvédelem tudományos és információs bázisát is segítségül kell hívni.

Az építés színvonalának és az épített környezet minősége javításának feltétele, hogy az építés résztvevői (lakosság, tervezők, beruházók, engedélyező hatóságok, kivitelezők) megfelelő színvonalú információkhoz jussanak bármilyen építéssel kapcsolatos feladat esetén.

A VÁTI Kht-re támaszkodva folyamatosan ki kell építeni egy olyan rendszerezett információs bázist, amely folyamatosan gyűjti és az érdeklődők számára biztosítja a településrendezési tervek és a helyi építési szabályzatok, valamint a hatályos szabványok és a műszaki követelmények megismerését és hasznosítását. Az információs

rendszer működéséről, és az abban rendszerezett anyagokról folyamatosan szakmai és "lakossági" tájékoztató anyagokat és kiadványokat kell kidolgozni és terjeszteni.

Az információs rendszer működéséről és az abban rendszerezett anyagokról folyamatosan szakmai és "lakossági" tájékoztató anyagokat és kiadványokat kell kidolgozni és terjeszteni.

Budapest, 1999. január hó